

גליון לידיעת מצוות השבוע

והערב

ב"ה ובס"ד פרשת אמור י"ג-י"ט אייר (שבועות י'-ט"ז) תשפ"ה לפ"ק

המצוה		מקור בתנ"ך			רס"ג	ר"ה	ר"ז	ר"ח	ר"ט	ר"י	רמב"ם		סמ"ג	רא"ם	רמב"ן	מאמר השכל	החינוך	סמ"ק	זוהר הרקיע	חפץ חיים	רבנן	נוהג	זכר	נקבה
		פרשה	פרק	פסוק																				
שלא יטמא כהן הדיוט במת זולתי בקרובים המבוארים בכתוב		אמור	כ"א	א'	רנה	רכ	רנז	רסד		שכב	קסז	אבל	שלד	שצט	קסח	תקפ"ט	רסג	צ	רסז	קמא		כל העולם	☐	☒
לא יכנס כהן לאהל המת		אמור	כ"א	א'									רלה			תקפ"ח						כל העולם	☐	☒
להיות הכהנים וכל ישראל מטמאין ומתאבלין לקרוביהם ז' ימים		אמור	כ"א	ג'	קנז	צה					לז	אבל	נח	עה	לט	רסד	נט	ל	נט			כל העולם	☒	☒
כהן לא יטמא עצמו לאשה פסולה		אמור	כ"א	ד'	רנז	רלב	רסז															כל העולם	☐	☒
לא לשרוט כהן שריטה בבשרו על מת		אמור	כ"א	ה'	רנט		רע	שכד										עה				כל העולם	☐	☒
לא למרוט כהן שער ראשו על מת		אמור	כ"א	ה'	רנז		רסח	שכג														כל העולם	☐	☒
שלא לגלח כהן פאת זקן		אמור	כ"א	ה'	רנח		רסט	שכה														כל העולם	☐	☒
שלא יעבוד כהן טבול יום עד שיעריב שמשו		אמור	כ"א	ו'						עז	ביאת המקדש	שו	שלו	עז	רצד	רסה	שסא					בית המקדש	☐	☒
כהן שיזהר מטומאת מת		אמור	כ"א	ו'														קכו				כל העולם	☐	☒
לא יחלל כהן קדושת עצמו ולא יבזה העבודה		אמור	כ"א	ו'	רס	רנז	רנט	רעא	שכו													כל העולם	☐	☒
שלא יקח כהן זונה		אמור	כ"א	ז'	רכג	סד	עז	רלח	לח	קנח	איסורי ביאה	קנח	קנא	תרג	קנט	תל	רסז	קצא	רס	קלח		כל העולם	☐	☒
שלא יקח כהן חללה		אמור	כ"א	ז'	רכב	סג	עז	רלט	לט	קנט	איסורי ביאה	קנט	קכב	תרד	קס	תלא	רסז	קצב	רסא	קלט		כל העולם	☐	☒
שלא יקח כהן גרושה		אמור	כ"א	ז'	רכא	פג	עג	רמ	מ	קס	איסורי ביאה	קס	קכג	תרה	קסא	תלב	רסח	קצג	רנט	קמ		כל העולם	☐	☒
שלא יקח כהן זונה או חללה		אמור	כ"א	ז'	רסא																	כל העולם	☐	☒
לקדש ולכבד זרע אהרן		אמור	כ"א	ח'	קנז						כלי המקדש והעובדים בו	לב	קעא	סב	לג	תקפז	רסט	נו	קכה	נ		כל העולם	☒	☒
חיוב מיתה(ג)(שריפה), לבת כהן נשואה שיזנתה		אמור	כ"א	ט'	כא	נא	יט	כה	שלב	ח												כל העולם	☒	☐
כהן גדול לא יגדל שער ראשו יותר משלושים יום		אמור	כ"א	י'	רסג	רכד	רנח	רמב	שכא				שא		שכו							בית המקדש	☐	☒
כהן גדול לא יקרע בגדי כהונתו		אמור	כ"א	י'	רסד	רכה	רנט	רמג					שב		שכח							בית המקדש	☐	☒
למנות כהן אחד לכהן גדול		אמור	כ"א	י'				נ														בית המקדש	☐	☒
שלא יכנס כהן גדול באהל המת		אמור	כ"א	י"א	רכח		רס	רנב	שכו	קסז	אבל	רלז	תא	קסט	תקצ"א	רע		רעב				כל העולם	☐	☒
שלא יטמא כהן גדול ואפילו לקרובין		אמור	כ"א	י"א	רסז		רעז	רמו	שכו	קסח	אבל	קסז	ת	קע	תקצ"ב	רעא		רסז				בית המקדש	☐	☒
כהן גדול לא יחלל קדושתו		אמור	כ"א	י"ב	רסח		סב	רסב	רמה	שכח												בית המקדש	☐	☒
כהן גדול לא יצא מן המקדש בשעת העבודה ולא יצא אחר מטה של מת		אמור	כ"א	י"ב	רסז	רכז	סא	רסא	רמז	שכו				שצח	קסד							בית המקדש	☐	☒
להיות כהן גדול נושא בתולה		אמור	כ"א	י"ג	קעג		צב	קעד	קז	לח	איסורי ביאה	נז	עד	מ	תקצ"ב	רעב		צח				בית המקדש	☒	☐
שלא יקח כהן גדול אלמנה		אמור	כ"א	י"ד	רסה	רכז	רס	קפז	רמא	מא	קסא	איסורי ביאה	קכד	תרו	קסב	תלג	רעג		רסב			בית המקדש	☐	☒
לא ישא כהן גדול אשה שאיננה בתולה		אמור	כ"א	י"ד						מד									צט			בית המקדש	☐	☒
שלא יבעול כהן גדול אלמנה ואפילו בלא קידושים מפני שמחללה		אמור	כ"א	ט"ו	רסט		רעה	קפח	רמד		קסב	איסורי ביאה	קכה		קסג	תלד	רעד		רסג			בית המקדש	☐	☒

[illegible]

המצוה										מקור בתנ"ך			בה"ג	רס"ג	ר' אליהו הזקן	ר' יצחק ברבולוני	ר' שלמה גבירול	יראים	רמב"ם		סמ"ג	רא"ם	רמב"ן	מאמר השכל	החינוך	סמ"ק	זוהר הרקיע	חפץ חיים	רבנן	נוהג	זכר	נקבה		
פרשה	פרק	פסוק	הלכות																															
שלא להקריב בעל מום מיד הגוים										אמור	כ"ב	כ"ה	קיד	ריא	קיב	ריג	קיה			צו	אסורי מזבח	שיד	שנב	צו	מו	רצב		קכח			בית המקדש	☒	☐	
לא לקבל כסף מנכרי לקרבנות ציבור										אמור	כ"ב	כ"ה						שמג													בית המקדש	☐	☐	
שיהיה כל קרבן שנקריב מן הבהמה מבן שמונת ימים ומעלה										אמור	כ"ב	כ"ז		קו						ס	אסורי מזבח	קעח	קכב	סד	ש	רצג		קכט			בית המקדש	☒	☒	
דיני קרבנות נדרים ונדבות										אמור	כ"ב	כ"ז	כ																				☒	☒
שלא לשחוט בהמה ובנה ביום אחד										אמור	כ"ב	כ"ח	קטז	ע	רמא	קלז	קלו	קלט	קא	שחיטה	קמט	תקס	קד	כב	רצד	קסח	קנג	קח			כל העולם	☒	☒	
שלא לחלל את השם הקב"ה										אמור	כ"ב	ל"ב	קין	לג	רעד	רטו	כא	שמ	סג	יסודי התורה	ב	שכב	סד	קסו	רצה	פו	כח	קנה		כל העולם	☒	☒		
מצות קידוש השם										אמור	כ"ב	ל"ב	ל	ז	מו	ח	תג	ט	יסודי התורה	ה	לא	ז	קסח	רצו	מד	ה	ה			כל העולם	☒	☒		
לשבות בראשון של פסח										אמור	כ"ג	ז'	פט	לח	קסג	קלג	צו	תיח	קנט	שביתת יום טוב	לג	רלג	קנג	רא	רצו		פט	כה		כל העולם	☒	☒		
שלא לעשות מלאכה בראשון של פסח										אמור	כ"ג	ז'	טז	קנז	א	טז	קלט	שד	שכג	שביתת יום טוב	ע	תקע	א	שכא	רב	רצח	קצו	קנו	קמז	כל העולם	☒	☒		
מצות קרבן מוסף כל שבעת ימי הפסח										אמור	כ"ג	ח'							מג	תמידין ומוספין	קצח	קא	מו	רכט	רצט		קפג			בית המקדש	☒	☐		
מצות שביתה בשביעי של פסח										אמור	כ"ג	ח'	צ	לט	קסג	קלד	צז	תיח	קס	שביתת יום טוב	לד	רלד	קנד	רכז	ש		צ	כז			כל העולם	☒	☒	
שלא לעשות מלאכה בשביעי של פסח										אמור	כ"ג	ח'	יז	קנח	ב	יז	קמ	שד	שכד	שביתת יום טוב	עא	תקע	ב	שכב	רכח	שא	קצו	קנז	קמח	כל העולם	☒	☒		
להקריב קרבן העומר של שעורים ביום שני של פסח עם כבש אחד										אמור	כ"ג	י'	יג	מו	סא	כג	קמב	תסד	מד	תמידין ומוספין	רצט	קב	מז	רל	שב		קלד			בית המקדש	☒	☐		
שלא לאכול פת תבואה חדשה קודם הפסח										אמור	כ"ג	י"ד	כג	קסד	לא	כג	פ	עח	קפט	מאכלות אסורות	קמב	שפח	קפט	תריא	שג	רכד	צא	קא		כל העולם	☒	☒		
שלא לאכול קלי מן החדש										אמור	כ"ג	י"ד		לב	כד	פא		קצ	מאכלות אסורות	קמג	שפט		תריב	שד			קב		כל העולם	☒	☒			
שלא לאכול כרמל מתבואה חדשה										אמור	כ"ג	י"ד		לג	כה	פב		קצא	מאכלות אסורות	קמד	שצ		תריג	שה			קג		כל העולם	☒	☒			
לספור מקצירת העומר תשעה וארבעים יום										אמור	כ"ג	ט"ו	עד	נא	כ	קמא	קצו	רסא	קסא	תמידין ומוספין	ר	רמג	קנה	רלא	שו	קמו	רא	כו		כל העולם	☐	☒		
להקריב קרבן מנחה חדשה שתי הלחם מן החטים בחג השבועות										אמור	כ"ג	ט"ז	כא	מז	מח		קלד	מו	תמידין ומוספין	רב	קצ	מט	רלד	שז		קכח			בית המקדש	☒	☐			
לשבות ממלאכה בחג השבועות										אמור	כ"ג	כ"א	צא	מ	קסג	קלה	צח	תיח	קסב	שביתת יום טוב	לה	רלה	קנו	רלב	שח		צא	כח		כל העולם	☒	☒		
שלא לעשות מלאכה בחג השבועות										אמור	כ"ג	כ"א	יח	קנט	י	יח	קמא	שה	שכה	שביתת יום טוב	עב	תקע	ג	שכג	רלג	שט	קצח	קנח	קמט	כל העולם	☒	☒		
לשבות בראש השנה										אמור	כ"ג	כ"ד	צב	מא	קסג	קלו	צט	תיח	קסג	שביתת יום טוב	לו	רלו	קנז	רלז	שי		צב	כט		כל העולם	☒	☒		
שלא לעשות מלאכה בראש השנה										אמור	כ"ג	כ"ה	יט	קס	יב	יט	קמב	שו	שכו	שביתת יום טוב	עג	תקע	ד	שכד	רלז	שיא	קצט	קנט	קנ		כל העולם	☒	☒	
מצות קרבן מוסף ביום ראש השנה										אמור	כ"ג	כ"ה						מז	תמידין ומוספין	רג	קה	נ	רלח	שיב		קפה			בית המקדש	☐	☒			
לענות את הנפש ביו"כ										אמור	כ"ג	כ"ז	צז	נה	יט		לא	תכ	קסד	שביתת עשור			קנח	קצז	שיג		כא	לב		כל העולם	☒	☒		
להקריב קרבן מוסף ביום הכיפורים										אמור	כ"ג	כ"ז						מח	תמידין ומוספין	רד	קו	נא	ר	שיד		קפו			בית המקדש	☐	☒			
שלא לעשות מלאכה ביום הכיפורים										אמור	כ"ג	כ"ח	כ	קסא	יא	כ	קמה	קפב	שכט	שביתת עשור	סח	תקע	ה	שכו	קצו	שטו	ר	קסב	קנא	כל העולם	☒	☒		
שלא לאכול ולשתות ביום הכיפורים										אמור	כ"ג	כ"ט							קצו	שביתת עשור	סט	תלג	קצג	קצח	שטז	רכח	שנג	קנב		כל העולם	☒	☒		
כרת-האוכל ביו"כ										אמור	כ"ג	כ"ט	נח	ד	מג	נד	שמה	רפב													כל העולם	☒	☒	
כרת-העושה מלאכה ביו"כ										אמור	כ"ג	ל'	נח	ד	מג	נד	שמה	רפב													כל העולם	☒	☒	
לשבות ביום הכיפורים										אמור	כ"ג	ל"ב	צג	מב	קסג	קלז	קא	תיח	קסה	שביתת עשור	לא	רלז	קנט	קצה	שיז		צג	לא		כל העולם	☒	☒		
להוסיף מחול על הקודש בשבת ויו"ט										אמור	כ"ג	ל"ב															טז			כל העולם	☒	☒		
לשבות בראשון של חג הסוכות										אמור	כ"ג	ל"ה	צד	מג	קסג	קלח	סח	תיח	קסו	שביתת יום טוב	לז	רלח	קס	רמ	שיח		נד	לד		כל העולם	☒	☒		
שלא לעשות מלאכה ביום ראשון של חג הסוכות										אמור	כ"ג	ל"ה	כא	קסב	יג	כא	קמג	שז	שכו	שביתת יום טוב	עד	תקעו	שכה	רמא	שיט	רא	קס	קנג		כל העולם	☒	☒		
לקדש א' סוכות במאכל ובמשקה ובכסות										אמור	כ"ג	ל"ה	פו				קעב	תז												כל העולם	☒	☒		

המצוה										מקור בתנ"ך			בה"ג	רס"ג	ר' אליהו הזקן	ר' יצחק ברגליו	ר' שלמה גבירול	יראים	רמב"ם		סמ"ג	רא"ם	רמב"ן	מאמר השכל	החינוך	סמ"ק	זוהר הרקיע	חפץ חיים	רבנן	נוהג	זכר	נקבה			
פרשה	פרק	פסוק	הלכות																																
מצות קרבן מוסף בכל יום משבעת ימי חג הסוכות										אמור	כ"ג	ל"ו								נ	תמידין ומוספין	רה	קח	נג	רמב	שכ		קפז				☒	☒		
לשבות בשמיני של חג הסוכות										אמור	כ"ג	ל"ו	צה	מד	קסג	קלט	סט	תיח	קסז	שביתת יום טוב	לח	רלט	קסא	רמד	שכא		נה	לז					☒	☒	
להוסיף קרבן ביום שמיני עצרת שיום זה רגל בפני עצמו הוא										אמור	כ"ג	ל"ו							נא	תמידין ומוספין	רו	קט	נד	רמו	שכב		קפח					☒	☒		
שלא לעשות מלאכה ביום שמיני של חג										אמור	כ"ג	ל"ו	כב	קסג	יד	כב	קמד	שו	שכח	שביתת יום טוב	עה	תקעז	שכו	רמה	שכג	רב	קסא	קנד					☒	☒	
לקדש שמיני של סוכות במאכל ובמשקה ובכסות										אמור	כ"ג	ל"ו	פז		קעג		תז																☒	☒	
שנקח ביום ראשון של הסוכות לולב אתרוג הדס ערבה										אמור	כ"ג	מ'	צט	נג	קמג	צז	קג	תכב	קסט	שופר וסוכה ולולב	מד	ל	קסג	רמג	שכד	קצה	צז	לו						☒	☒
לישב בסוכה שבעת ימים										אמור	כ"ג	מ"ב	צח	נב	צז	צז	קב	תכא	קסה	שופר וסוכה ולולב	מג		קסב	פ	שכה	צד	צז	לה						☒	☒
ליכור בשיבת סוכה כי השי"ת הושיבנו בענני כבוד כשהוציאנו ממצרים										אמור	כ"ג	מ"ג				צה																		☒	☒
חיוב מיתה(ג)(סקילה), למגדף שם השם										אמור	כ"ד	ט"ז	ז	כח	טז	ח	רצו	רלו																☒	☒
שישלם המזיק לבעלים דמי בהמה										אמור	כ"ד	י"ח											ח											☒	☒
דיני חובל בחבירו										אמור	כ"ד	י"ט	כג	כט	סד	לד	רמג																	☒	☒

נקבה	זכר	כל העולם	ארץ ישראל	בית המקדש
39	65	36	2	14
35	55	31	3	10
36	59	34	1	11
36	65	36	2	15
33	55	29	3	15
34	61	36	3	14
35	62	36	5	22
34	63	36	5	23
33	57	35	5	19
16	24	24	0	0
35	62	36	5	22
35	60	35	5	21
35	64	37	5	23
35	63	37	5	22
26	33	33	0	0
0	0	0	0	0
33	41	41	0	0

שיטות	פרשה	עונש	עשה	לא תעשה	סך הכל
(757-) 4517-	בה"ג	5	10	37	67
(882- 942) 4642-4702	רס"ג	3	10	30	57
(939-) 4699-	ר' אליהו הזקן	4	10	30	60
(1013-) 4773-	ר' יצחק ברגלוי	4	10	41	68
(1040-) 4800-	ר' שלמה גבירול	0	10	31	57
4875-4958 (1115-1198)	יראים	0	10	38	63
4894-4964 (1134-1204)	רמב"ם		24	39	63
4960-5020 (1200-1260)	סמ"ג		23	41	64
4954-5030 (1194-1270)	רמב"ן		24	35	59
4954-5030 (1194-1270)	סמ"ק		6	18	24
4975-5053 (1215-1293)	חינוך		24	39	63
(1240-) 5000-	רב' עזרא מגרוניא		23	38	61
(1240-) 5000-	מאמר השכל		24	41	65
5121-5204 (1361-1444)	זוהר הרקיע		26	38	64
5598-5694 (1838-1933)	חפץ חיים		14	19	33
	רבנן		0	0	0
מצות בזמן הזה לפי כל השיטות		0	0	22	42

שלא יטמא כהן הדיוט במת זולתי בקרובים המבוארים בכתוב

ספר החינוך מצוה רסג שלא יטמא כהן הדיוט במת זולתי בקרובים המבוארים בכתוב

שלא יטמא כהן הדיוט במת, זולתי בקרובים המבוארים בכתוב, שנאמר [ויקרא כ"א, א'] [לנפש] לא יטמא בעמיו, כלומר כל אחד מן הכהנים לא יטמא לנפש מת. ואע"פ שנפש טובה לא תמות, יכנה הכתוב הגוף בשם הנפש, כי היא העיקר.

משרשי המצוה, לפי שהכהנים נבחרו לעבודת השם ברוך הוא, כמו שאמר הכתוב [שם, שם ו'] קדושים יהיו לאלהיהם, על כן הרחיקם מן המת. וכבר כתבתי למעלה שענין הטומאה דבר נאמא ונאלח, וגוף האדם המת פירשו חכמים שהוא אבי אבות הטומאה, כלומר שיש לו טומאה חזקה עד מאד, למעלה מכל טומאה. והענין הוא כי בהפרד מעליו צורת השכל החיה הטובה וישאר הוא לבדו, בשגם הוא בשר פחות וגרוע ומשתוקק אל הרעות, וגם ברעתו רבה החטיא הנפש היקרה בעודה שוכנת אצלו, על כן ראוי שיטמא כל סביביו בהתפשט מעליו כל הודו שזהו נפשו, ולא נשאר בו כי אם החומר הרע.

וראוי באמת למשרתי השם להתרחק ממנו, זולתי בקרובים שהותר להם כי אחיהם בשרם הוא, וכל דרכי התורה נועם ונתיבותיה שלום, ולא רצתה לצערם כל כך כי יחס לבנם על הקרוב המת שלא יוכלו להתקרב תוך האהל אשר הוא בתוכו ולשפוך את רוחם ולהשביע נפשם בבכיו עליו.

וראיתי רמז אל הטעם הזה שכתבתי בטומאת המת, שאמרו זכרונם לברכה כי הצדיקים גמורים אינם מטמאין, ולפי הדומה כי הכוונה לפי שגופם טהור ונקי ולא החטיא נפשם אבל סייע לזכותה, ועל כן תעלה נפשם בנשיקה, ועל גיוסם ישכון אור זרוע לעולם.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה שהמת מטמא במגע ובמשא ובאהל. וטומאת משא למדוה זכרונם לברכה מקל וחומר מטומאת נבילה. וטומאת מגע האמורה בכל מקום בין במת בין בשאר המטמאין ענינה הוא שיגע האדם בטומאה עצמה, בין בידו בין ברגלו או בשאר גופו, אפילו בלשונו נגיעה היא. והרמב"ם זכרנו לברכה [טומאת מת פ"א ה"ג] כתב שאפילו נגיעה בצפורן או בשיניים נגיעה היא, כגוף הם נחשבים.

וטומאת משא האמורה בכל מקום, הוא שישא אדם הטומאה אע"פ שלא נגע בה, אפילו היה בינו לבניה כמה כלים הואיל ונשאה נטמא. ואחד הנושא אותה בידו או בכל דבר שבגופו, הרי זה בכלל נושא וטמא.

ומסיט בכלל נושא הוא גם כן, וכיצד הוא ההיסט, כגון שיש בראש קורה טומאה, מכיון שהניד האדם הקורה בשום צד הואיל ומכחו הנידה, ואע"פ שהטומאה בראש האחר של קורה והאדם הנידה בראש האחר, הרי זו מסיט וטמא. וזו וכל כיוצא בו הוא טומאת היסט האמורה בכל מקום.

וטומאת בית הסתרים, אע"פ שאינה מטמאה משום נגיעה שאין בית הסתרים בכלל נוגע, מטמאה היא מדין נושא, שהנושא בבית הסתרים נושא נקרא וטמא. ואין מתטמא במשא בלא נגיעה אלא האדם בלבד, ולא הכלים.

וטומאת אהל אינה זולתי בטומאת מת בלבד ולא בשאר הטומאות. והצרת אע"פ שמטמאה בביאה אינה מטמאה באהל. והמת מטמא באהל בין אדם בין כלים או אוכלין ומשקין. ואחד האדם שנכנס כולו לאהל המת, או אפילו מקצתו, כגון שהכניס שם ידו או ראשי אצבעותיו או חוטמו, הרי זה נטמא כולו.

והנפלים אף על פי שלא נתקשרו איבריהם מטמאין. וכזית בשר מן המת, ואבר אחד שלם שנחתך מן האדם אע"פ שאין בו כזית בשר, כל אלו מטמאין במגע ובמשא ובאהל. ואבר נקרא כל אחד מרמ"ח איברים שבאדם. שבכל אחד מהם יש בשר וגידים ועצמות, ואין השיניים מן המנין.

עצמות המת, אע"פ שאין עליהם בשר, אם היתה ניכרת בהם צורת האדם מטמאין אפילו באהל. ואלו הן העצמות שאמרו זכרונם לברכה שמטמאין אפילו אהל, השדרה והגולגולת ורוב בנינו של גוף ורוב מנינו, כלומר רוב מנין העצמות. ושדרה וגולגולת שאמר, דוקא כשהן שלמות, אבל חסרה שדרה אפילו חוליא אחת, וגולגולת כסלע, אין מטמאין באהל, ושתי שוקיו של אדם וירך אחת זהו רוב בנינו. חסר כל שהוא אינו מטמא באהל. ורוב מנינו הוא קצ"ה עצמות מן רמ"ח איברים שיש באדם. שאר עצמות שאין בהן רוב בנין ורוב מנין, אם יש בהם רובע קב עצמות מטמאין אפילו באהל, ואם לאו אין מטמאין באהל.

וטומאת המת היא שבעת ימים. ויתר פרטיה, מבוארים בסדר טהרות וברוב במסכת אהלות.

ונוהגת מצוה זו בכהנים הזכרים, בכל מקום ובכל זמן, אבל לא בנקבות, שכן בא הפירוש, אמור אל הכהנים בני אהרן וגו' לנפש לא יטמא, בני אהרן דוקא ולא בנות אהרן. וכנה העובר על זה ונטמא לשום מת חוץ מחמשה מתי מצוה, במזיד, לוקה.

להיות הכהנים וכל ישראל מטמאין ומתאבלין לקרוביהם ז' ימים

ספר החינוך מצוה רסד מצות ענין טומאת הכהנים לקרוביהם, ובכללה שיתאבלו כל אחד מישראל על ששה מקרוביו הידועים

שיטמאו הכהנים לקרובים הנזכרים בתורה, שנאמר [ויקרא כ"א, ג'] לה יטמא. וזה מצות עשה, שכן בא הפירוש עליו, וכן הוא מפורש בספרא, לה יטמא, מצוה, לא רצה ליטמא, מטמאין אותו בעל כרחו.

ולולי שקבלנו מחכמינו הפירוש כן הייתי סבור לומר שיהיה רשות, אם רצה מיטמא ואם רצה אינו מיטמא לפי שהכתוב מנעו מהטמא לשאר קרובים, והייתי אומר שבאלו הנזכרים בפרשה הרשונו להטמא אם ירצה, על כן בא לנו הפירוש עליו שאין זה רשות אלא מצוה. והזכירו חכמים זכרונם לברכה [זבחים ק' ע"א] מעשה שבא ביוסף הכהן שמתה אשתו בערב פסח ולא רצה ליטמא, ודחפוהו חכמים וטמאוהו על כרחו.

וכתב הרמב"ם זכרונם לברכה, וזאת בעצמה היא מצות איבול, כלומר שכל איש מישראל חייב להתאבל על קרוביו, כלומר ששה מתי מצוה הנזכרים בכתוב. והמקרא שהביא הרב על מצות איבול הוא מה שנאמר באהרן [שם י', י"ט] ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני יי. ואמר, ומחוזק החובה הזאת ביארו בכהן שהוא מוזהר על הטומאה, שייטמא עכ"פ כשאר ישראל, בשביל שלא יחלשו משפטי האבילות. וכבר נתבאר שאבילות יום ראשון דאורייתא, והוא יום מיתה וקבורה. ובביאור אמרו במועד קטן [י"ד ע"ב] אבל אינו נוהג אבילותו ברגל, אתי עשה דרבים ודחי עשה דיחיד. הנה התבאר שחייב האבילות דאורייתא ושהוא מצות עשה, אבל ביום ראשון בלבד, ונשארו הששה דרבנן, ואפילו הכהן ינהג אבילותו ביום ראשון ויטמא לקרוביו, והבן זה, עד כאן.

משרשי המצוה, מה שכתבתי פעמים הרבה במצוות הקודמות, כי האדם נפעל כפי פעולותיו שיעשה, כי מהיותו בעל חומר לא יתפעל לדבר בכח עד שיוציא העניינים מן הכח אל הפועל. על כן בבוא אליו עונש מקרה מות באחד מקרוביו אשר הטבע מחייב האהבה להם, תחייבונו התורה לעשות מעשים בעצמו אשר יעוררוהו לקבוע מחשבתו על הצער שהגיע אליו, ואז ידע ויתבונן בנפשו כי עוונותיו גרמו לו להגיע אליו הצער ההוא, כי השם לא יענה מלבו ויגה בני איש כי אם מצד חטאים, וזאת היא אמונתנו השלימה, אנחנו בעלי דת יהודית היקרה. ובתת האדם אל לבו ענין זה במעשה האבילות, ישית דעתו לעשות תשובה ויכשיר מעשיו כפי כוחו.

והנה מצאנו עם זה במצות האיבול תועלת רב לבני אדם. והמתחכמים הכופרים המהבילים כל דברי העולם ומעשי השם הנוראים, ישיתו און בלבם הרע, יתלו מות בני איש למקרה הזמן, ויחשבו במחשבותם הרעים כי מקרה האדם והבהמה מקרה אחד להם, כמות זה כן מות זה, ועל כן כתבו בספריהם שישרפו, האומלל מי שידאג כלל. ולעקור ולשרש מלבבינו אמונתם זאת הרעה, חייבתנו התורה במצוה זו, מלבד התועלת במה שזכרנו.

אדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה שיום ראשון הוא דאורייתא והששה דרבנן, ואע"פ שנאמר בתורה [בראשית נ', י'] ויעש לאביו אבל שבעת ימים. ניתנה תורה ונתחדשה הלכה. ומכל מקום אמרו זכרונם לברכה כי משה רבינו תיקן להם לישראל ז' ימי אבלות וז' ימי המשטה.

ואמרו זכרונם לברכה [שם כ"ז ע"א] שאין חיוב האבילות חל עד שיסתם הגולל, כלומר אחר שכיסו גופו של מת בקבר, אבל כל זמן שלא נקבר אין האבל אסור

להיות הכהנים וכל ישראל מטמאין ומתאבלין לקרוביהם ז' ימים

דבר מכל דברי אבילות. ומפני טעם זה רחץ דוד המלך וסך כשמות הילד, קודם שיקבר.

ומה שאמרו [שבת קל"ו ע"א] שכל שלא שהה שלשים יום באדם אין מתאבלין עליו, לפי שהוא ספק. ובגמרא [שם] אמרו זכרונם לברכה, שאם ידענו בבירור ששלמו לו חדשיו שדינו כשאר מתים לענין אבילות, וכן לכל שאר הדברים דינו כאדם שלם.

וכן אמרו זכרונם לברכה שהפורשים עצמם מכל דרכי צבור, וכן המניין והמשומדים והמסורות, כל אלו אין מתאבלין עליהן כלל, שמיתתן שמחה היא לעולם, ואין זה עונש לקרובים, אבל זכות הוא להם. וכל זה מן השורש שכתבתי, ועליהם נאמר [תהילים קל"ט, כ"א] הלוה משנאיך יי אשנא. וכן הממית עצמו לדעת אין מתאבלין עליו, ובמקומו מתברר כיצד נדע שלדעת איבד עצמו.

וכן מדיני המצוה הדברים שאמרו זכרונם לברכה [מו"ק כ"א ע"א] שהאבל אסור בהם ביום ראשון מן התורה ובשאר הימים מדרבנן. ודין שבעה ושלשים, ודין י"ב חדש באבילות אב ואם. ודין קריעה, מי הם הקרובים שקורעין ואי זה זמן וכיצד על הקרובים וכיצד על אב ואם, ועל מי מקרוביו וממלמדיו ומגדוליו, ועל אי זה מה מקומות בחורבנן. ודיני הקרעים ששוללין אותן מיד או לאחר זמן, ודין האשה ששוללת מיד, כדי שלא תתבזה.

דין הרגלים, שמפסיקין ואינן עולין. ומה שאמרו [שם י"ט ע"א] שכל הקובר מתו אפילו שעה אחת קודם הרגל בטלה ממנו גזירת שבעה. ואם עברו שבעה קודם הרגל ונכנס אפילו שעה אחת תוך שלשים בטלו ממנו גזירת שלשים. וראש השנה ויום הכיפורים דינן כרגלים של פסח שבועות וסוכות. ומה שאמרו [שם כ"ד ע"ב] שאע"פ שאין אבילות נוהג בחולו של מועד, קורע אדם על מתו שחייב להתאבל עליו.

ודין שמועה רחוקה לאחר שלשים יום, שאין נוהגין אבילות אלא יום אחד, ואינו קורע, שהלכה כרבי מני דאמר הכי בגמרא משקין [שם כ' ע"ב], אבל על אביו ועל אמו קורע אפילו בשמועה רחוקה לדעת הרמב"ן זכרונם לברכה, ולא לדעת הרב רבי אברהם ברבי דוד זכרונם לברכה.

וענין ההספד, על מי מספידין, וכיצד, ושבת ויום טוב וחולו של מועד וחנוכה ופורים מה הן בהספד. ועל מי מבטלין תלמוד תורה במותו. וענין צידוק הדין והברכות והנחמות שעושין בבית האבל. וענין ליקוט עצמות של קרובים, וכן ליקוט עצמות אביו ואמו.

ומה שאמרו [שם] שהקרובים שמתאבלין עליהם, מתאבלין עמהם בפניהם מדברי סופרים, לכבודם. ומה שאמרו [שם] שמתאבל אדם על אשתו, והיא על בעלה, ועל אחים מן האם, מדברי סופרים. ובנו או אחיו מן השפחה ומן הנכרית אין מתאבלין עליהם אפילו נתגירר, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים. 'הכהן מיטמא לאשתו, אע"פ שאבילות אדם על אשתו מדברי סופרים, עשו אותה לו כמת מצוה, ומאחר שנסתם הגולל אין מיטמא כהן עוד. ומה שאמרו [שם] שחיוב אבילות בשלשה קרובים דרבנן, ואלו הם, אח או אחות מאם, ואחות נשואה או ארוסה בין מאב בין מאם, ובן אנוסה ומפונה, ולפיכך אין כהן מיטמא באלו. ואלו הענינים עם יתר פרטיה מבוארים במסכת משקין ובמקומות מברכות וכתובות ויבמות, ובספרא בפרשת אמור אל הכהנים.

ונוהגת מצוה זו של חיוב הטומאה במת הקרוב ככהן בכל מקום ובכל זמן בזכרי כהונה, אבל הנשים אינן בחיוב זה, שכן בא הפירוש שמי שנמנע מלהטמא לזולת הקרובים הוא שנצטוו להטמא לקרובים, אבל הנשים הכהנות אחר שלא נמנעו מלהטמא במת, כמו שמבואר במקומו, כמו כן לא נצטוו להטמא לקרובים על כל פנים. אבל מתאבלות הן מכל מקום, ולכן הבחירה להטמא אם ירצו, ודע זה וזכרהו.

ומצות חיוב האבילות הנגזרת עם מצוה זו כמו שאמרנו, נוהגת בכל מקום ובכל זמן ובכל אדם, בין כהן בין ישראל, ובזכרים ונקבות. וככה העובר על זה ולא רצה להטמא לששה הקרובים הנזכרים בכתוב, וכן כהן או ישראל שלא רצו להתאבל על קרוביהם בדברים שמנו חכמים בחיוב עיקר האבילות ביום ראשון, ביטלו עשה זה. וכבר כתבתי למעלה שבית דין כופין על ביטול עשה. ויש מן המפרשים שכתבו שאין מצות איבול נחשבת למצוה דאורייתא. אולי דעתם לומר שאע"פ שאונן אסור בקדשים דאורייתא, כל ענין אבילות מיהא דרבנן הוא.

שלא יעבוד כהן טבול יום עד שיעריב שמשו

ספר החינוך מצוה רסה שלא ישמש כהן טבול יום עד שיעריב שמשו

שלא ישמש כהן טבול יום עד שיעריב שמשו, ואע"פ שטבל וטהר צריך הערב שמש, לפי שהוא כשני לטומאה עד שיעריב שמשו, שכן פירשו זכרונם לברכה [ויקרא י"א, ל"ב] במים יובא וטמא עד הערב וטהר, הכתוב קרא לטבול יום טמא אע"פ שטבל עד שיעריב שמשו, אבל מכל מקום אינו טמא כמו שהיה קודם טבילה, כי מתחילה היה ראשון לטומאה ואחר הטבילה נקרא שני לטומאה. ועל זה נאמר [שם כ"א, ו'] ולא יחללו שם אלהיהם, שכן בא עליו הפירוש המקובל, 'כן הוא בפרק תשיעי מסנהדרין [פ"ג ע"ב] שאמרו שם קדושים יהיו לאלהיהם ולא יחללו שם אלהיהם, אם אינו ענין לטמא שכבר נתבאר, תנהו ענין לטבול יום ששימש, וילף לה התם מחלול חלול.

משרשי המצוה, לפי שהכהן הוא השליח בין ישראל לאביהם שבשמים, ומתוך מעשיו וקרבותיו יתרצה האדם לפני בוראו ויכופר עונו, על כן חובה עליו להיות נקי הגוף בתכלית בעת העבודה, ואולי רוח הטומאה לא יעבור לגמרי מעליו עד הערב השמש, וברוך אדון החכמה כי הוא היודע ולא אנחנו עד אי זה עת יכשר למי שנטמא לעסוק בעבודתו ברוך הוא, והודיענו כי הוא עת בוא השמש לקצת הטומאות.

זדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה שאחד טבול יום מטומאה חמורה כגון שטבל מטומאת מת וזיבות וצרעת, או מטומאה קלה כגון טומאת שרץ וכיוצא בה, טעון הערב שמש. וזה הענין הוא בין באדם בין בכלים, בין בטומאה דאורייתא או אפילו בטומאה דרבנן צריך הערב שמש.

פירוש טבול יום, כלומר מי שטבל ולא העריב שמשו, וזה פירושו בכל מקום. ואם נגע באוכלין ומשקין של תרומה פוסל אותן ועושה אותן שלישי לטומאה, לפי שהוא כשני לטומאה כמו שאמרנו. נגעו הן אחר כן באוכלין אחרים אינן פוסלין אותן, שאין שלישי עושה רביעי בתרומה. ואם נגע טבול יום באוכלי קדש או במשקין עשאו רביעי כלומר שפסלן, אבל אין חוזרין הן לטמא אחרים, שאע"פ ששלישי עושה רביעי בקדש, טומאת טבול יום אינה חמורה כל כך שתטמא לרביעי. אבל אם נגע טבול יום באוכלי חולין או במשקין הרי הן טהורין, שאין שני עושה שלישי בחולין, כן קבלנו הדברים מחכמינו זכרונם לברכה.

הנה יתבאר מזה שאין שלישי שבתרומה ולא רביעי שבקדש מטמאין משקה אחר ואוכל אחר, ואין צריך לומר שאין מטמאין כלים, שאדם וכלים אין מקבלין זומאה אלא מאב הטומאה. וכל המטמאין, בין חמורים בין קלים, משקין היוצאין מהן כגון רוקן ומימי רגליהם, דינן כמשקין שנגעו בהן. ויתר פרטיה, במסכת טבול יום.

ונוהגת מצוה זו בכהנים הזכרים בזמן הבית, שהם הוזהרו על העבודה ולהזהר מהטומאה, ולא הכהנות. ומי שעבר על זה ושימש טבול יום, חייב מיתה בדי שמים. ולא בא על חיוב זה כתוב מבואר בתורה, אלא שלמדו חכמים זכרונם לברכה הענין שם בסנהדרין [פ"ג ע"ב] בגזירה שוה דחלול חלול.

שלא יקח כהן זונה

ספר החינוך מצוה רסו שלא ישא כהן אשה זונה

שלא ישא כהן, בין כהן גדול בין כהן הדיוט אשה זונה לאשה, שנאמר [ויקרא כ"א, ז'] אשה זונה וחללה לא יקחו, ולשון קיחה משמע דרך אישות, על כן אינו לוקה עליה אלא כשנשאה ובעלה, שכן בא הפירוש שאין החיוב עד שיעלנה, כמו שנכתוב בעזרת האל.

משרשי המצוה, לפי שהכהנים נבחרו לעבוד עבודת השם תמיד, ראוי ומחוייב להיותם קדושים ונקיים יותר מכל שאר העם בכל עניניהם, אף כי בענין הזיווג שהוא דבר עיקרי באדם, וקצת מחשבות האדם על בת זוגו תמיד, לכן נתחייב שלא לישא הזונה שמזגה רע ומר פן תסירנו ונתנו ברוב ליקחה מדרכו הטובה וכוונתו הרצויה. גם היא בושת ופגם אל כל הקרב אליה, שכל העם מרגינים אחריה בטומאתה אשר בשוליה.

שלא יקח כהן זונה

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [ביבמות ס"א ע"א] שהזונה האמורה כאן היא כל שאינה בת ישראל, דכולן בכלל זונות הן, ועוד שכיון שאין קידושין תופשין בהן זימה היא. וכן תקרא זונה כל בת ישראל שנבעלה לאדם שהיא אסורה לינשא לו איסור השוה בכל, לאפוקי אלמנה שנבעלה לכהן גדול או גרושה לכהן הדיוט, שאין איסור זה שוה בכל אדם ואינה נעשית זונה בכך.

י' נמי תקרא זונה כל שנבעלה לכהן חלל, ואע"פ שהיא מותרת להנשא לו, שאין היותה זונה תלוי בבעילה של איסור אלא בפגימה, ומפי השמועה למדנו שאינה פגומה אלא מאדם האסור לה שתנשא לו או מכהן חלל.

ולמדנו מעתה שהנרבעת לבהמה, אע"פ שהיא בסקילה לא נעשית זונה, דדוקא בעילת אדם הוא שעושה אותה זונה. וכן אם נבעלה בעודה נדה למי שראויה שתנשא לו אינה נעשית זונה בכך, ואע"פ שהיא בכרת. וכן הבא על הפנויה, אפילו היתה קדשה כלומר שהפקירה עצמה לכל אינה נעשית זונה, כל זמן שלא נבעלה למי שאסורה להנשא לו כלומר שהיא ערוה עליו, ואפילו מחייבי לאוין או אפילו מחייבי עשה בכלל איסור זה. ולפיכך אמרו שגוי או עבד, או נתין או ממזר, או גר עמוני ומואבי או מצרי ואדומי ראשון ושני, או פצוה דכא וכרות שפכה, שבא אחד מהן על יהודית עשאה זונה ונפסלה לכהונה, ואם היא כהנת נפסלה מן הכהונה.

וכל הנבעלת למי שעושה אותה זונה, בין באונס בין ברצון בין בשגגה, בין כדרכה בין שלא כדרכה, משהערה בה נפסלה משום זונה, ובלבד שתהיה בת שלש שנים ויום אחד ומעלה ויהיה הבעל בן תשע שנים ויום אחד ומעלה.

וכן מענין המצוה מה שאמרו [גדרים צ' ע"ב] באשת כהן שאמרה לבעלה נאנסתי, ואפילו עד אחד מעיד לו עליה שכן הוא כדבריה שזינתה, שאינה אסורה עליו בכך דאמרינן שמא עיניה נתנה באחר. ומכל מקום אסורה לכל כהן אחר מות אישה, דשוויתיה נפשה חתיכה דאיסורא. ואם היתה נאמנת לו או העד נאמן לו, הרי זה יוציאנה על כל פנים לצאת ידי ספק.

והורונו מורינו ישמרם אל דדוקא שבאתה לומר כן היא או העד מתוך שלום שבינו לבינה, אבל אמרה כן בין היא בין העד מתוך קטטה שיש בינו לבינה, יש לדון בדבר שאינו זקוק להוציאה על כל פנים, שחזקה היא דשקורי משקרא, ואין ראוי להאמינה בדבורה בעד אחד אלא בשני עדים כשרים. אבל מכל מקום אם דעתו סומכת בדבריה או בדברי העד הרבה, ראוי לו לחוש מלבוא עליה. ויתר רובי פרטי המצוה, ביבמות ובקידושין.

ונוהגת בכהנים בכל מקום ובכל זמן. וכהן העובר עליה ונשא אשה זונה מאלו שביארנו, דרך אישות, ובעלה לוקה.

שלא יקח כהן חללה

ספר החינוך מצוה רסז שלא ישא כהן אשה חללה

שלא ישא כהן, בין גדול בין הדיוט, חללה, שנאמר [ויקרא כ"א, ז'] אשה זונה וחללה לא יקחו. וחללה תקרא שנולדה מפסולי כהונה, כגון בת אלמנה מכהן גדול, או בת גרושה מכהן הדיוט, או שנתחללה על ידי ביאת אחד מן הפסולין לכהונה.

משרשי המצוה, מה שכתבתי באיסור זונה הקודם לזה.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [קידושין ע"ח ע"א] שאין חיוב המלקות לכהן הנושא חללה עד שיבעול, אבל נשאה ולא בעל אינו לוקה, שאין חיוב המלקות אלא בבעילה, והוא והיא לוקין. וזה שאמרו זכרונם לברכה [ביבמות פ"ד ע"ב] לא הוזהרו כשרות לינשא לפסולין, אינו מענין זה כלל, ולמטה בדף זה נפרש הדבר, דודאי זו אחר שהיא נבעלת למי שהיא אסורה עליו בלאו בכלל החיוב היא גם כן, וכענין שאמרו זכרונם לברכה [שם] שאין הפרש בין אשה לאיש לכל עונשין שבתורה חוץ משפחה חרופה. כמו שכתבתי למעלה בסדר ויקרא מצות עשה י'.

וכן מדיני המצוה מה שאמרו זכרונם לברכה [סוטה כ"ג ע"א] שהכהן עצמו שעובר העבירה שהוא בא על החללה אין גופו מחולל בכך, אע"פ שזרעו מחולל. ובין שנבעלה באונס או בשגגה, בין כדרכה בין שלא כדרכה, משהערה בה והוא שיהיה הכהן בן ט' שנים ויום אחד ומעלה והיא מבת ג' שנים ויום אחד ומעלה נתחללה.

ומה שאמרו [ביבמות נ"ו ע"ב] שאינה נעשית חללה אלא בבעילה אבל בקידושין לבד לא נתחללה. אבל בנישואין אע"פ שלא נבעלה נעשית חללה, מפני שכל נשואה בחזקת בעולה ואע"פ שנמצאת בתולה.

ומה שאמרו [שם ס' ע"א] שכהן שבא על הנדה אע"פ שהיא בכרת לא חללה, שאין ענין החילול אלא באיסור המיוחד בכהנים כמו אלמנה וגרושה וחללה זונה. או הנבעלת לאחד מן הפסולין לכהונה כמו החללין.

ומה שאמרו זכרונם לברכה [שם פ"ה ע"א] שיש חללים מדברי סופרים, כיצד, כהן שבעל חלוצה שהיא אסורה לכהן מדרבנן. ושהיא חללה מדרבנן וזרעה חללים מדרבנן. אבל כהן שבא על אחת מן השניות אין זרעו ממנה חללים אפילו דרבנן, לפי שהוא איסור השוה בכל ואינו מיוחד בכהנים, וכמו שכתבתי למעלה.

כהן שבא על ספק זונה, כגון ספק גיורת ומשוחחרת, או על ספק גרושה, וכן כהן גדול שבא על ספק אלמנה, הרי זו ספק חללה והולד ספק חלל.

נמצאו החללים שלשה, חלל מן התורה, חלל מדבריהם, וספק חלל. וכל ספק חלל או חלל מדבריהם נותנין עליו חומרי כהנים וחומרי ישראל, אינו אוכל בתרומה ואינו מטמא למתים וצריך לישא אשה הראויה לכהן. ואם אכל תרומה או נטמא או נשא גרושה וחללה זונה מכין אותו מכת מרדות. אבל חלל של תורה הודאי הרי הוא כזר, ונושא גרושה ומטמא למתים, שנאמר [שם, שם א'] אמור אל הכהנים בני אהרן, אע"פ שהם בני אהרן עד שיהיו בכהונם.

ועוד קיבלו זכרונם לברכה בפירוש זה הכתוב, בני אהרן ולא בנות אהרן, מכאן שלא הוזהרו כשרות להנשא לפסולין, ועל כן הכהנת מותרת להנשא לחלל ולגר ולמשוחרר. ולפיכך אמרו זכרונם לברכה [קידושין ע"ג ע"א] שהגר מותר לישא כהנת וממזרת, כהנת מפני טעם זה שאמרו שלא הוזהרו להנשא לפסולין, ממזרת משום דקהל גרים לא איקרי קהל, ובאיסור ממזר כתיב [דברים כ"ג, ג'] לא יבוא ממזר בקהל יי.

ומה שאמרו [שם ע"ז ע"א] שחלל שנשא כשרה כל זרעו חללים ופסולין לכהונה, אבל ישראל שנשא חללה כל זרעו ממנה כשרים לכהונה, שהולד בענין זה הולך אחר הזכר, שנאמר [במדבר א', י"ח] ויתילדו על משפחותם. ומשפחה שנתערב בה ספק חלל כל אלמנה מאותה משפחה אסורה לכהן לכתחילה, ואם נשאת לא תצא, לפי שיש כאן שתי ספיקות ובספק ספיקא אפילו בדאורייתא לא חיישינן. אבל נתערב במשפחה ודאי חלל, כל אשה מהן אסורה לכהן עד שיבדוק. ויתר פרטיה, בקידושין וביבמות.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן. ועובר עליה ונשא חללה ודאית ובעלה חייב מלקות, נשא ספק חללה או חללה מדבריהן מכין אותו מכת מרדות. וזה יהיה בזמן שישראל דנין דיני נפשות, אבל בזמן הזה אין מלקין, וכמו שנכתוב למטה בעזרת השם בסדר כי תצא במצות עשה דמלקות.

שלא יקח כהן גרושה

ספר החינוך מצוה רסח שלא ישא כהן אשה גרושה

שלא ישא כהן בין גדול בין הדיוט גרושה, שנאמר [ויקרא כ"א, ז'] ואשה גרושה מאישה לא יקחו.

שלא יקח כהן גרושה

משרשי המצוה, מה שכתבתי באיסור זונה הקודם.

אֲדִינִי המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [יבמות נ"ט ע"א] שגרושה היא נקראת אפילו מן האירוסין, ואין צריך לומר מן הנישואין. אבל הממאנת, אפילו גירשה בגט והחזירה ומיאנה בו הרי זו מותרת לכהן. והחלוצה, כלומר אשה שיצאה מתחת יד יבם בחליצה אסורה לכהן מדרבנן, מפני שנתנו לה דין גרושה. וכהן שכנס ספק גרושה או זונה וחללה מוציאה בגט, אבל כנס ספק חלוצה אין מוציאה, שלא גזרו חכמים אלא על חלוצה ודאית.

וכל שאינה ראויה לחלוץ, אם נחלצה לא נפסלה לכהונה. יצא עליה קול שהיא חלוצה אין חוששין לאותו קול, שהחכמים הם שגזרו על החלוצה להיות כגרושה והם הקלו בה בענינים אלו שאמרנו. ויתר פרטיה, בקידושין וביבמות.

נוהגת בכהנים בכל מקום ובכל זמן. ועובר עליה ונשא גרושה ובעל חייב מלקות, אבל כל זמן שלא בעל אינו מתחייב מלקות, ואפילו כהן גדול שחייב שני לאוין משום לא יקח ומשום לא יחלל וכמו שנכתוב למטה בעזרת השם ולוקה על שניהם, אינו לוקה לעולם על אחד מהם אלא אחר שבעל, אבל לא בעל אינו לוקה משום לא יקח, דלא יקח אגיד הוא בלאו דלא יחלל.

ופעמים שיתחייב כהן גדול ארבע מלקיות בביאה אחת, וכגון שהיא אלמנה ונעשית גרושה ונעשית חללה ונעשית זונה. ועל כיוצא בזה יאמרו חכמים זכרונם לברכה [קידושין ע"ז ע"ב] איסור מוסיף, שהרי בתחילה האלמנה היתה מותרת לכהן הדייט, וכשנתגרשה נתוסף בה איסור שנאסרה להדייט, ועדיין היא מותרת לאכול בתרומה, וכשנתחללה נתוסף בה איסור שנאסרה מלאכול בתרומה, ועדיין היא מותרת לישראל, וכשנעשית זונה נתוסף בה איסור לגבי ישראל, שהרי מצינו איסור בישראל בזונה, שהמזנה ברצון תחת בעלה אסורה לבעל ולבועל.

אבל אם נשתנה סדר זה וכגון שנעשית תחילה זונה וכולי אין חייבין על ביאתה אלא מלקות אחת, לפי שאין שם איסור מוסיף. וכלל גדול בכל איסורין שבתורה, אין איסור חל על איסור אלא אם כן היו האיסורין באין כאחד, או שהיה האחד איסור מוסיף דברים אחרים כמו שאמרנו, או איסור כולל.

לקדש ולכבד זרע אהרן

ספר החינוך מצוה רסט מצות קידוש זרע אהרן

לקדש זרע אהרן, כלומר לקדשם ולהכניסם לקרבן, וזהו עיקר העשה, וכן להקדימם לכל דבר שבקדושה, ואם מיאנו בזה לא נשמע אליהם. וזה כולו לכבוד השם יתעלה אחר שהוא לקחם ובחרם לעבודתו, שנאמר [ויקרא כ"א, ח'] וקדשתו כי את לחם אלהיך וגו', ובא הפירוש, וקדשתו לכל דבר שבקדושה, לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון.

לשון ספרא, וקדשתו על כרחו, כלומר שזאת המצוה אנוהו נצטוונו בה, ואין זה בבחירת הכהן. ועוד אמרו [שם, שם ו'] קדושים יהיו לאלהיהם על כרחם, והיו קדש לרבות בעלי מומין, שלא נאמר אחר שזה אינו ראוי להקריב לחם אלהיהם למה זה נקדימיהו ונכבדהו, על כן אמרו והיו קדש, כלומר הזרע הוא מיוחס כולו, תמים ובעל מום.

משרשי המצוה, לפי שידוע כי מכבוד האדון לכבד משרתיו, ובכל עת כבדינו הכהנים נזכור ונקבע במחשבתנו כבודו ברוך הוא וגדלו, ובזכות המחשבה הזכה והמעולה והרצון הטוב תחול ברכתו ברוך הוא וטובו הגדול עלינו, והוא חפץ בברכה כאשר הודענו כמה פעמים.

אֲדִינִי המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [גיטין נ"ט ע"א] שסדר קריאת התורה בצבור זהו, שכהן קורא ראשון לעולם, ואחריו לוי, ואחריו ישראל. ואם אין שם כהן נתפרדה חבילה, ואם אין שם לוי כהן קורא שני פעמים. וכהן אחר כהן לא יקרא משום פגמו של ראשון, ולוי אחר לוי לא יקרא משום פגם שניהם.

וכבוד זה נעשה להם כשראוין לכך, אבל היו בעלי עבירות נמנעים מכבוד, וכבר אמרו זכרונם לברכה [הוריות י"ג ע"א] שממזר תלמיד חכם קודם לכהן עם הארץ. ועכשיו בזמן הזה לא ראוינו מי שהקדים עצמו לשום כהן מפני חכמתו, ועקב ענוה יראת יי. ויתר פרטיה, נתבאר במקומות חלוקים מן גמרא מכות וחולין ובכורות ושבת וזולתם.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן, בזכרים ונקבות, שמצוה על כולן לכבד זרע אהרן. ועובר על זה ולא כיבדם במקום שראוי וכהן הראוי לכבוד, ביטל עשה זה.

שלא יכנס כהן גדול באהל המת

ספר החינוך מצוה רע שלא יכנס כהן גדול באהל המת

שלא יכנס כהן גדול באהל המת, ואפילו לששה מתי מצוה, שנאמר [ויקרא כ"א, י"א] ועל כל נפשות מת לא יבוא, כלומר לא יבוא בתוך הבית עמהם, דלשון ביאה ביאת בית משמע.

משרשי המצוה, מה שכתבתי למעלה במצות לא תעשה א' בסדר זה, שענין הטומאה ראוי להתרחק מן הכהנים, שהם קדושים עושי מלאכת השם תמיד. והכהן הגדול הנבדל להיות קדש קדשים, עם היותו בעל גוף נפשו תשכון תמיד בתוך המשרתים העליונים. על כן לא תחוש התורה עליו להתיר לו טומאה לעולם, ואפילו בקרובים כמו לכהנים הדייטים שכתבתי למעלה דחס רחמנא עליהם שישפכו נפשם בבית המת כי יחס לבבם על קרוביהם, מה שאינו כן בכהן גדול, כי מרוב דבקות נפשו למעלה יתפשט לגמרי מטבע בני איש, וישכיח מלבו כל עסק העולם הזה הנפסד, ועל חברת הקרוב לא תבכה נפשו, כי כבר הוא נפרד ממנו בעודנו בחיים.

ובדיני טומאת המת ואהל המת דברתי מעט כמנהגי בסדר זה, אין ראוי להחזירו פן יכבד על הקורא.

ונוהג איסור זה בזמן הבית שיש שם כהן גדול ובכל מקום שיהיה, ואפילו אם היה מקרה שיצא לחוצה לארץ מוזהר מהכנס באהל המת. ואם עבר ונכנס שם במזיד, ואפילו אביו או אמו מתים בבית לוקה.

שלא יטמא כהן גדול ואפילו לקרובין

ספר החינוך מצוה רעא שלא יטמא כהן גדול בשום טומאה במת

שלא יטמא כהן גדול אפילו במת מקרוביו, וכל שכן בכל שאר המתים שבעולם במין ממיני הטומאה, בין בגגיעה בין במשא, שנאמר [ויקרא כ"א, י"א] לאביו ולאמו לא יטמא, כלומר אפילו לאלו שהם קרוביו. ואע"פ שבראש הפסוק אסר עליו מהטמא על כל נפשות, זהו טומאת ביאה לאהל המת כמו שפירשנו שם, שהרי כתוב שם לא יבוא, דמשמע ביאה לאהל, וכאן יאסור עליו כל שאר מיני הטומאה בכלל.

ואל תחשוב שזה שנאמר לאביו ולאמו וגו', הוא פירוש לראש המקרא שאמר ועל כל נפשות וגו', שאין הדבר כן, אבל הם שני לאוין, לא יבוא ולא יטמא. ולשון ספרא, חייב בלא יבוא וחייב בלא יטמא.

וכמו כן אמרו זכרונם לברכה שחייב כהן הדיוט בלא יבוא ולא יטמא אע"פ שלא נכתב בו, מדין גזירה שוה, דשניהם נאסרו מהטמא בנפש וכמו שבא בגמרא. ואמנם אין למנות במנין הלאוין לא יבוא ולא יטמא כהן הדיוט לשני לאוין כמו שמנינו אותן בכהן גדול, לפי שבכהן גדול נכתבו בפירוש ובהדיא נלמד האחד בגזירה שוה, וכבר הורה זקן הוא הרמב"ם זכרונם לברכה, שאין לנו למנות במנין תרי"ג מצוות אלא המפורשות בכתוב אבל לא הנלמדות במדות שהתורה

שלא יטמא כהן גדול ואפילו לקרובין

נדרשת.

משרשי המצוה, מה שכתבנו במצוה הקודמת לזו, והוא הדין והוא הטעם, כי כוונת שתייהן בל יבוא ובל יטמא ענין אחד הוא.

ובדיני טומאת המת, כבר כתבתי למעלה בסדר זה מצות לא תעשה א' קצת מהן.

ונוהג איסור זה בזמן הבית, כי אז יהיה שם כהן גדול, ובכל מקום שהכהן שם גם כן נוהג איסור זה. ואם עבר ונטמא, ואפילו לקרוביו במין ממיני הטומאה חייב מלקות.

להיות כהן גדול נושא בתולה

ספר החינוך מצוה רעב מצות כהן גדול לישא נערה בתולה

שישא כהן גדול נערה בתולה, שנאמר [ויקרא כ"א, י"ג] והוא אשה בבתוליה יקח. והראיה שזה נחשב מכלל מצות עשה, מה שאמרו זכרונם לברכה [כתובות כ"ט ע"ב] עושה היה רבי עקיבא ממזר אפילו מחייבי עשה, וביארו זה כשיהיה כהן גדול בא על אשה שאינה בתולה שהיא אסורה עליו בעשה, שהעיקר הוא אצלינו לאו הבא מכלל עשה עשה. ועוד אמרו זכרונם לברכה [הוריות י"א ע"ב] מוזהר על האלמנה ומצווה על הבתולה.

משרשי המצוה, לפי שהעיקר הטוב שבאדם הוא שיהיה לו מחשבת טהרה ונקיות, כי אחרי המחשבות ימשך מעשה הגופות, על כן ראוי לו למשרת הגדול להדבק באשה שלא קבעה מחשבתה באיש אחר זולתי בו, שהוא קדש קדשים, ומתוך כך יהיה הזרע אשר יתן לו השם ממנה טהור ונקי ראוי לעבוד בקדושה.

ישמא תאמר, ומי יודע אם גם הבתולה קבעה מחשבתה באיש אחר זולתי בו ונתנה עיניה באחר, התשובה בזה שכל זמן שלא יצאה מחשבתה מן הכח אל הפועל אינה נפסלת, אבל כל זמן שנבעלה נפסלה. ואף על פי שאמרו זכרונם לברכה [יבמות נ"ט ע"א] דמשתבגר אסורה עליו, הענין הוא דמכיון שהיא גדולה כל כך יצר מחשבת לבה רק רע, ואולי קבעה מחשבתה באדם אחר, ומחשבתה רעה מכיון שהיא גדולה נחשבת לה כמעשה.

וכן מזה הטעם אמרו [שם] גם כן שאם נתאלמנה מן האירוסין, אפילו בעודה קטנה אסורה היא לכהן, דמכיון שנעשה בה מעשה הקידושין כבר קבעה מחשבתה באיש אחר מתוך מעשה האירוסין ונפסלה, דמעשה פוסל אפילו בקטנות ומחשבה בגדלות. וכן אמרו [שם] שאם נבעלה שלא כדרכה גם כן פסולה, שכבר נעשה בה מעשה רב אע"פ שבתוליה קיימין.

יכן אמרו [שם] שאף מוכת עץ פסולה, והטעם בה לפי הדומה לפי שאינה קובעת עוד מחשבתה הרבה בכהן גדול, דמכיון שנאבדו בתוליה אינה כורתת ברית חזק לעולם לאיש. וכעין מה שאמרו זכרונם לברכה [סנהדרין כ"ב ע"ב] אינה אשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי, והרי זו לא עשאה שום אדם כלי. ומכל מקום לא החמירו זכרונם לברכה באלו הרבה, ואמרו [יבמות ס' ע"א] שאם נשא בוגרת או מוכת עץ, דיעבד יקיים.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [הוריות י"ב ע"ב] שאחד כהן גדול המשוש בשמן המשחה או המרובה בבגדים, ואחד כהן גדול העובד, או כהן גדול שמיניו וזבחו, וכן כהן משוח מלחמה, כולם מצויין על הבתולה ואסורין באלמנה. ומה שאמרו [יבמות נ"ח ע"ב] שאפילו אירס הקטנה ובגרה תחתיו קודם ישוואין הרי זה לא יכנס, ואם כנס אינו מוציא. ומה שאמרו שאינו נושא שתיים נשים לעולם. שנאמר [שם] והוא אשה בבתוליה יקח, דוקא אשה אחת אבל לא שתיים. ומה שאמרו [שם ס"א ע"א] שאם כנס האלמנה בעודו הדיוט ונתמנה גדול שאינו מוציאה, ואפילו אירסה קודם שנתמנה גדול כונסה לאחר שנתמנה. ויתר פרטיה, בפרק ששי מיבמות ובמקומות מכתובות וקידושין.

ונוהג בארץ בזמן הבית והעבודה, כי אז יתמנה הכהן גדול, לא במקום אחר. וכהן גדול העובר על זה ונשא בעולת איש שאינה לא אלמנה ולא גרושה ביטל עשה, ומוציאה בגט.

שלא יקח כהן גדול אלמנה

ספר החינוך מצוה רעג שלא ישא כהן גדול אלמנה

שלא ישא כהן גדול לבד אלמנה, שנאמר [ויקרא כ"א, י"ד] אלמנה וגרושה וחללה זונה את אלה לא יקח. ולא היה צריך הכתוב לחזור איסור גרושה וחללה זונה בכהן גדול, שדרך כלל נאסרו על כל כהן והוא ראש הכהנים. ועל כן פירשו זכרונם לברכה [קידושין ע"ז ע"א] כי ללמד לנו ענין בא כפל האזהרה בגרושה וחללה זונה בכהן גדול, ואמרו בגמרא קידושין [שם] שבא ללמד שבזמן שיקרה שיהיו כל איסורין אלו באשה אחת כסדר הזה, שבתחילה תתאלמן ואחר כך תתגרש ואחר כך תתחלל ואחר כך תיעשה זונה, ובא עליה כהן גדול שחייב על ביאה אחת ארבע מלקיות, והוא שהוזהר בארבעת האלוין. ואם בא עליה כהן הדיוט לוקה שלש.

והטעם שיתחייבו עליה הרבה מלקיות כשהיא כסדר הזה לפי שיש בה בענין זה איסור מוסיף, וכמו שכתבנו למעלה סמוך במצות לא תעשה ה', שאין איסור חל על איסור אלא כשיהיה איסור מוסיף או איסור כולל או איסורין באין כאחת, כמו שמתבאר במסכת כריתות [נ"ד ע"ב]. ואין צריך לומר שאם בעל ארבע נשים ואחת מהן אלמנה ואחת גרושה ואחת חללה ואחת זונה, והותרה על כולן שחייב ארבעה מלקיות, בין שיבוא עליהן כסדר או שלא כסדר הואיל והן גופין מוחלקין.

ואם תשאל ותאמר ואיך ילקה הרבה מלקיות, בין באשה אחת בין בהרבה והא קיימא לן אין לוקין על לאו שבכללות, והרי זה לאו שבכללות הוא שהרי בכולן באה המניעה בלאו אחד, וכמו שכתבנו למעלה לדעת הרמב"ם זכרונם לברכה.

התשובה, דע שכבר ביארו זכרונם לברכה ענין זה, וזהו אמרם בגמרא קידושין [ע"ז ע"ב] במה שכתוב בכהן הדיוט [שם, שם ז'] ואשה גרושה מאישה לא יקחו, שמפני כן נפרדה הגרושה בלאו ללמד שמלקין על הגרושה בפני עצמה, וכמו שמלקין על הגרושה בפני עצמה כך מלקין על החללה ועל הזונה בפני עצמן. ואמרו שם, כשם שחלוקה גרושה מחללה וזונה בכהן הדיוט, כך חלוקה בכהן גדול, וללמד דברים אלו נכפלה המניעה בכהן גדול כמו שאמרנו.

משרשי המצוה, לפי שיש בנישוואי האלמנה מחשבות זרות, כעין מה שאמרו זכרונם לברכה [פסחים ק"י ע"א] שבחור שנשא אלמנה, שלש דעות במטה וכו'.

אדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [יבמות נ"ט ע"א] שאלמנה היא נקראת אפילו מן האירוסין. וכהן גדול שמת אחיו אפילו מן האירוסין הרי זה לא ייבם גלא חולץ. היתה מקודשת ספק קידושין ומת ארוסה הרי זו ספק אלמנה ואסורה, שכל ספק בדאורייתא אסור הוא מן התורה, ועל כן אמרו זכרונם לברכה בכל מקום שספיקא דאורייתא לחומרא. ויתר פרטיה, ביבמות וקידושין.

וכהן גדול העובר על זה וקידש אלמנה ובעלה לוקה שתי מלקיות, אחת משום אלמנה לא יקח, ואחת משום ולא יחלל זרעו בעמיו, שהוא לאו בפני עצמו, וכמו שנכתוב אותו בסמוך. אבל קידש אותה ולא בעלה אחר כך אינו לוקה כלל, ואפילו משום לא יקח, וכמו שאמרנו שם בקידושין [ע"ח ע"א] בעל לוקה לא בעל אינו לוקה, דמה טעם קאמר, מה טעם לא יקח משום לא יחלל.

אבל בעל האלמנה אע"פ שלא קידשה לוקה אחת משום לאו דלא יחלל, שהרי חיללה לאלמנה ועשאה זונה, והוא מוזהר שלא יחלל כשרים, דבכלל לאו דלא יחלל משמע. שכן פירשו זכרונם לברכה [שם] ולא יחלל, לא לה ולא זרעו. וכן אמרו שם בקידושין, ומודה רבא בכהן גדול באלמנה שאם בעל ולא קידש לוקה, מאי טעמא, ולא יחלל זרעו אמר רחמנא והרי חילל, כלומר דבכלל ולא יחלל משמע דלא יחלל כשרים ולא זרעו.

שלא יבעול כהן גדול אלמנה ואפילו בלא קידושים מפני שמחללה

ספר החינוך מצוה רעד

שלא יבעול כהן גדול אלמנה

שלא יבעול כהן גדול אלמנה ואפילו בלא קידושים, שנאמר [ויקרא כ"א, ט"ו] ולא יחלל זרעו בעמיו. ואמרו בקידושים [ע"ח ע"א] כהן גדול באלמנה לוקה שנים, משום לא יקח ומשום לא יחלל, כלומר שאם נשאה ובעלה לוקה שתי מלקיות. ואם בעלה מבלי שקידשה לוקה אחת משום לא יחלל, וכמו שאמר רבא שם, ומודה רבא באלמנה לכהן גדול שאם בעל ולא קידש לוקה, מאי טעמא, ולא יחלל אמר רחמנא, והרי חילל. קידשה ולא בעלה אינו לוקה משום לא יקח, דהא אמרינן התם דמה טעם קאמר, מה טעם לא יקח משום לא יחלל, משמע דכל זמן שלא חילל אינו לוקה.

וזה הטעם למדנוהו אף בכהן הדיוט בנשים האסורות לו, ואע"פ שכתוב זה דלא יחלל בכהן גדול הוא ובאלמנה, למדנו ממנו שאין ההדיוט גם כן חייב מלקות בנשים האסורות לו עד שיקח ויבעול, דודאי לא החמיר הדיוט מגדול.

וכמו שביארו שם בקידושים, בעל לוקה לא בעל אינו לוקה, ואמרו שדין זה גם כן בכהן הדיוט שאינו חייב על הנשים האסורות לו עד שיקדש תחילה ואחר כך יבעול, אבל בעל זונה או גרושה וחללה בלא קידושים אע"פ שזה אסור לו ופוסלו לכהונה אינו לוקה, מכיון שלא נתבארה המניעה בו מזה בפירוש, דלא יחלל בפרשת כהן גדול הוא כתוב ובאלמנה דוקא, אבל בזונה וגרושה וחללה אף הכהן גדול גם כן אינו לוקה עליהן אלא מלקות אחת בשנשא אותן ואחר כך בעלן, אבל בעל בלא קידושים אע"פ שזה אסור לו ופוסלו מן הכהונה אין לו בזה חיוב מלקות, אלא דינו בזה כמו כהן הדיוט בשוה, שלענין האלמנה דוקא הוא שנתייחד הלאו בכהן גדול לחייבו בלא יחלל, כלומר בבעילה בלא קידושים כמו שאמרנו, אבל לא בשלש האחרות, שלא נכפלו השלש האחרות בכהן גדול אלא לאותו ענין שאמרנו למעלה לחלל, כלומר לחייב על כל אחת ואחת.

ועוד יש טעם אחר בדבר, שבאלמנה יש בה חילול בבעילה שהיתה כשרה להדיוט ונפסלה בבעילה. ועל כן יש לחייבו מלקות עליה משום לא יחלל, אבל בשלש האחרות אין לחייבו מלקות בבעילה מבלי קידושים, שהרי אין לנו לומר בהן חילול שהרי מחוללות ועומדות הן אף לכהן הדיוט קודם בעילה.

משרשי המצוה, בקודמת לה, וקצת דיניה גם כן.

ונוהגת מצוה זו בזמן הבית. שהיה לנו כהן גדול. עבר ובעל אלמנה אפילו בלא קידושים לוקה משום לא יחלל, שהרי חילל לאלמנה שהיתה ראויה לכהן הדיוט ועכשיו אסורה לו, וכבר אמרנו שהוא חייב שלא יחלל לא לה ולא זרעו. וחילול זרעו שייך לומר כשבא על גרושה חללה זונה, שהן מחוללות, וכשהוא בא עליהן אינו מחללן שהרי מחוללות ועומדות הן, אבל זרעו הוא שמחלל, שזרעו במקום חילול.

וחילול האשה שייך לומר בבא על האלמנה, שהיא כשרה עדיין לכהן הדיוט, ובביאה זו של כהן גדול נעשית זונה והרי חיללה מכשרותה, ואין ספק כי גם הזרע מחולל הוא בה ממילא. אבל החילוק שיש בין החילול שבה לחילול הזרע, שהיא מחוללת בהערה, והזרע בגומר ביאתו, כדאיתא בגמרא [שם].

שלא יעבוד כהן בעל מום בעבודת בית המקדש

ספר החינוך מצוה רעה

שלא יעבוד כהן בעל מום

שלא יעבוד כהן בעל מום בעבודת בית המקדש, שנאמר [ויקרא כ"א, י"ז] איש מזרעך לדורותם אשר יהיה בו מום לא יקרב להקריב לחם אלהיו, כלומר לא יקרב לעבודה, כי כל עניני מאכל קרוי לחם בהרבה מקומות.

ומום זה ענינו מום קבוע, שכן פירשו בספרא, אשר יהיה בו מום לא יקרב, אין לי אלא מום קבוע מום עובר מנין, תלמוד לומר באותה פרשה [שם, שם י"ח] כל איש אשר בו מום לא יקרב. ומום קבוע הוא כגון שבר יד או שבר רגל. ומום עובר כגון גרב או ילפת, והיא החזזית.

משרשי המצוה, לפי שרוב פעולות בני אדם רצויות אל לב רואיהם לפי חשיבות עושיהן, כי בהיות האדם חשוב במראהו וטוב במעשיו ימצא חן ושכל טוב בכל אשר יעשה בעיני כל רואיו, ואם יהיה בהפך מזה פחות בצורתו ומשונה באיבריו, ואם ישר בדרכיו, לא יאותו פעולותיו כל כך אל לב רואיו, על כן באמת ראוי להיות השליח שהכפרה תלויה עליו איש חן, יפה תואר ויפה מראה ונאה בכל דרכיו, למען יתפשו מחשבות בני איש אחריו. ומלבד זה אפשר שיש בשלימות צורתו רמז לענינים שמותן מחשבות האדם בהן תטהר נפשו ותתעלה, ולכן אין ראוי בשום צד שיהיה בו שינוי צורה מכל צורותיו, פן תתפזר נפש המחשב מצד השינוי ותנדון מן החפץ.

מדיני המצוה, מה שאמרנו זכרונם לברכה [בכורות מ"ג ע"א] ששלשה מיני מומין הן, יש מומין שפוסלין הכהן מלעבוד, ואם הן בבהמה פוסלין אותה מליקרב, ויש מומין אחרים שפוסלין האדם בלבד מלעבוד ולא הבהמה מליקרב, ויש מומין שאין פוסלין לא אדם ולא בהמה אלא משום מראית העין. וכל כהן שיש בו אחד משלשת מיני מומין אלו אינו עובד.

אין פוסלין באדם אלא מומין שבגלוי, אבל מומין שבחלל הגוף, כגון שניטל כוליתו או טחול שלו או ניקבו מעיו, אע"פ שיעשה בהן טריפה עבודתו כשירה, שנאמר [שם, שם י"ט] שבר רגל או שבר יד, מה אלו בגלוי אף כל שהוא בגלוי.

מנו חכמים שהמומין שהם פוסלין בין באדם ובבהמה הם חמשים, מלבד שיש מומין מיוחדים בבהמה והם כ"ג, ונמצאו בבהמה ע"ג. ויש גם כן מומין מיוחדים באדם והם תשעים, נמצאו הפוסלים באדם מאה וארבעים.

זהו כלל התשעים המיוחדים באדם, שמונה יש בראש ושנים בצואר, ארבעה באזנים וחמשה בגבינים, ארבעה בריסי העינים, אחד עשר בעינים, ששה בחוטם, שלשה בשפתים ושלשה בבטן ושלשה בגבו של אדם וששה בידים, ארבעה באיברי הזרע, חמשה עשר בשוקים וברגלים, ארבעה בכל הגוף, שמונה בעור הבשר. ועוד ארבעה מומין גדולים מיוחדים באדם ואינם בגלוי, ואלו הן, חרש, שוטה, נכפה ואפילו לימים, ומי שרוח רעה מבעתו אפילו בעתים ידועים. ומלבד אלה, יש עוד שנים שפוסלין מפני מראית העין, ואלו הן, מי שנשרו ריסי עיניו אע"פ שנשאר השיער בעיקרן, ומי שניטלו שיניו.

וזהו כלל החמשים הפוסלין באדם ובבהמה, חמשה באוזן, שלשה בריס של עין, ושלשה אלו בכלל חרוץ האמור בתורה [שם כ"ב, כ"ב], שמונה בעין, שלשה בחוטם, ששה בפה, שנים עשר באיברי הזרע, ששה בידים וברגלים, ארבעה ראויין להיות בכל הגוף, ואלו הן גרב, והוא האמור בתורה [שם], ב' יבלת שיש בו צם, וזהו יבלת האמור בתורה [שם], ג' מי שיש בו חזזית המצרית כל שהוא, וזו היא ילפת האמורה בתורה [שם], ד' כל עצם שבגלוי שנחרץ בו חרץ, והוא בכלל חרוץ האמור בתורה [שם], ואין הצלעות בכלל עצמות שבגלוי.

ועוד שלשה אחרים, הזקן שהגיע להיות רותת ורועד כשהוא עומד, ב' החולה שהוא רועד מפני חוליו וכשולן כוחו, אבל הטריפה כשר באדם ופסול בבהמה, וכן יוצא דופן כשר באדם ופסול בבהמה, ג' המזוהם הרי חמשים. ויתר פרטיה, במסכת בכורות פרק שביעי.

נוהגת בזמן הבית, בכהנים. וכהן העובר על זה ועבד והוא בעל מום, אם הוא מן המומין הפוסלים באדם ובבהמה בין בשוגג בין במזיד עבודתו פסולה, ואם היה מזיד חייב מלקות. וכן אמרו בספרא, אין בעל מום במיתה אלא באזהרה. ואם הוא מן התשעים מומין המיוחדין באדם אע"פ שהוא לוקה לא חילל עבודתו. ואם הוא מן המומין שפסולותן אינו אלא מפני מראית העין אינו לוקה, ועבודתו כשרה.

שלא יעבוד כהן בעל מום עובר

ספר החינוך מצוה רעו

שלא יעבוד כהן בעל מום עובר

שלא יעבוד כהן בעל מום עובר, שנאמר [ויקרא כ"א, כ"א] כל איש אשר בו מום מזרע אהרן הכהן לא יגש, כל ריבויא הוא, ומרבה אפילו מום עובר. כי בתחילה

שלא יעבוד כהן בעל מום עובר

יזהיר על מום קבוע, והייתי סבור שהוא מותר לעבוד במום עובר שהוא קל ממנו, לפיכך הזהיר גם על העובר, והוא הגרב והילפת.

משרשי המצוה, כענין שכתבנו במצוה הקודמת לה.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [קידושין ס"ו ע"ב] שאחד מום קבוע או מום עובר פוסל העבודה, ולוקה הכהן עליו אם עבד במזיד. ומה שאמרו זכרונם לברכה [מדות פ"ה מ"ד] שבית דין הגדול היו יושבין בלשכת הגזית, ועיקר מעשיהם בהתמדה שהיו בודקין הכהנים ביוחסין ובמומין, וכל כהן שנמצא פסול ביוחסין לובש שחורים ומתעטף שחורים ויוצא מן העזרה, וכל מי שנמצא שלם וכשר לובש לבנים ונכנס ומשמש עם אחיו הכהנים. ומי שנמצא כשר ביוחסין ונמצא בו מום יושב בלשכת העצים ומתלעל עצים למערכה, וחולק בקדשים עם אנשי בית אב שלו ואוכל, שנאמר [שם, שם כ"ב] לחם אלהיו מקדשי הקדשים ומן הקדשים יאכל. ויתר דיני כל המומין, בבכורות פרק שביעי.

ונוהגת בזמן הבית בכהנים. עבר ועבד במום עובר במזיד לוקה. והרמב"ן זכרונם לברכה לא ימנה זה הלאו של מום עובר ללאו בפני עצמו, וכתב דבכלל לאו דמום קבוע הוא, והוא כמו חלק מחלקי המצוה, וכבר הסכימו הוא והרמב"ם זכרונם לברכה, ודבר ברור הוא שאין לחשוב חלק המצוה מצוה בפני עצמה.

שלא יכנס בעל מום מן המזבח ולפנים להיכל

ספר החינוך מצוה רעז שלא יכנס בעל מום בהיכל

שלא יכנס בעל מום בהיכל בכללו, כלומר אל המזבח ובין האולם ולמזבח ובכל שאר המקומות שבהיכל, שנאמר [ויקרא כ"א, כ"ג] אך אל הפרוכת לא יבא ואל מזבח לא יגש. ונתבאר בספרא ששני לאוין אלה, של הפרוכת והמזבח לא יספיק אחד מהם בלתי חבירו, ושניהם באו להשלים הדין בענין אחד, והוא להרחיק המקום האסור עליהם להכנס בו.

משרשי המצוה, להגדיל כבוד הבית והדירה, על כן אין ראוי לבוא שם בעל מום כי הוא מקום השלמות, אינו בדין לעמוד שם מי שיש בו שום חסרון. וכבר כתבתי למעלה הרבה פעמים התועלת הנמצא לנו בהגדילנו מעלת הבית הקדוש ותפארתו.

דיני המצוה, כלומר מה הן המומין שבשבילן ימנע הכהן מליכנס, זכרתיים למעלה סמוך ברמז באזהרת בעל מום קבוע, ושם הודעתי מקומן בגמרא וכל הענין כמנהגו.

וכתב הרמב"ן זכרונם לברכה שאין לנו לחשוב זה הלאו במנין הלאוין, שאיסור היכנס בעל מום בהיכל, וגם פרועי ראש וקרועי בגדים ושתוי אינו אלא מעלה מדבריהם זכרונם לברכה, ולא בא הכתוב הזה אלא לאסור מהם קריבה לעבודה, וזה בכלל לאו דבעל מום שלא יעבוד הוא. וכתב עוד שאף הם לא אסרו אלא זמקום הנקרא בין האולם ולמזבח שהוא כ"ב אמה, אבל כנגד המזבח עצמו שהוא ל"ב אמה לא אסרו, וכמו שכתבתי למעלה בסדר ויהי ביום השמיני באזהרת פרוע ראש בשם הרב זכרונם לברכה.

שלא יעבוד כהן טמא

ספר החינוך מצוה רעח שלא יעבוד כהן טמא

שלא יעבוד כהן בעודו טמא, שנאמר [ויקרא כ"ב, ב'] וינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו את שם קדשי. ואמרו זכרונם לברכה בפרק תשיעי מסנהדרין [פ"ג ג"ב] מנין לטמא ששימש שהוא במיתה, כלומר מיתה בידי שמים, דכתיב דבר אל אהרן ואל בניו וינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו, וכתביב במקום אחר [שם, שם ט'] ומתו בו כי יחללוהו.

משרשי המצוה, מה שכתבנו במקומות רבים, כי לכבוד הבית ומעלת העבודה נתרחק ממנה כל דבר שאינו במעלתו וחשיבותו, ומעלת האדם בטהרה ידוע לכל מבין.

דיני המצוה, כגון מה הן הטומאות המטמאות מדאורייתא והמטמאות מדרבנן, ובאיה ענין יטהר הטמא מטומאתו, ואיזו טומאה צריכה הזאה וקרבן לטהרתה, ואיזו אינה צריכה אלא טבילה והערב שמש, ומכלל הענין שאי אפשר לעולם לעלות משום טומאה כי אם בטבילה ואיזו טומאה צריכה שבעה ימים לטהרתה, ואיזו יספיק לה יום אחד. ויתר רובי פרטי עניינים אלה אשר רבו למעלה, יתבאר כולם בסדר טהרות.

ונוהגת בכהנים בזמן הבית. וכהן העובר עליה ועבד בטומאה חייב מיתה בידי שמים.

שלא יאכל כהן טמא תרומה

ספר החינוך מצוה רעט שלא יאכל כהן טמא תרומה

שלא יאכל כהן טמא תרומה, שנאמר [ויקרא כ"ב, ד'] איש איש מזרע אהרן [וגו'] בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר. ואמרין במסכת מכות [י"ד ע"ב] אזהרה לתרומה מנין, כלומר שלא יאכלנה טמא, שנאמר איש איש וגו', אי זהו דבר שהוא שוה בזרעו של אהרן, כלומר שיאכלוהו הזרע כולו זכרים ונקבות, הוי אומר זו תרומה. ונכפלה האזהרה בזה הענין, כמו שכתוב [שם, שם ט'] ושמרו את משמרת, וכמו שאמרו בסנהדרין פרק תשיעי [פ"ג ע"א] גבי מחוייבי מיתה בידי שמים, שילמדו שם טמא האוכל תרומה מושמרו את משמרתו ולא ישאו עליו חטא.

משרשי המצוה, להגדיל וליקר בלב כל אדם כל אשר בקדש, וכבר זכרתי פעמים רבות התועלת הנמצא לנו בדבר, וממעלות הקודש לאכלו בטהרה ידוע.

זדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה שכהן טמא שאכל תרומה טהורה הוא במיתה ולוקה עליה, אבל אכל תרומה טמאה אע"פ שהוא בלאו אינו לוקה, לפי שאינה קודש.

ומה שאמרו [ברכות ב' ע"א] שהטמאים אוכלים בתרומה בהערב השמש ויראו ברקיע שלשה כוכבים בינוניות. וזה העת הוא כמו שלש שעה אחר שקיעת החמה. ומה שאמרו זכרונם לברכה [נדה מ' ע"א] במי שהיה אוכל תרומה והרגיש שנזדעזעו איבריו להוציא שכבת זרע. ומה שאמרו [שם י"ד ע"א] ברוכבי גמלים, ומה שאמרו [בכורות כ"ז ע"א] בתרומת חוצה לארץ שהיא מותרת לכהן שאין טומאה יוצאה עליו מגופו, כגון קטן שלא ראה קרי וקטנה שלא פירסה דה. ומה שאמרו [חולין ק"ל ע"ב] שכל עמי הארץ בחזקת טומאה הן, ועל כן אין נותנין התרומה אלא לכהנים היודעים לשמרה בטהרה. ודיני הטומאות זכרתי למעלה גם כן קצתן בכלל ובפרט.

ונוהגת בכהנים בזמן שיהא בישובה, כי אז שם חיוב התרומה דאורייתא כדעת הרמב"ם זכרונם לברכה. ועובר על זה ואכל תרומה במזיד והוא טמא חייב מיתה בידי שמים, וכמו שזכר בסנהדרין פרק תשיעי [פ"ג ע"א] שמו שם מחוייבי מיתה ומכללם מנו כהן טמא שאכל תרומה. ובזמן הזה איסור דרבנן בפירות ארץ ישראל.

שלא יאכל שום זר תרומה

ספר החינוך מצוה רפ שלא יאכל שום זר תרומה

שלא יאכל שום זר תרומה, שנאמר [ויקרא כ"ב, י'] וכל זר לא יאכל קדש, ובא הפירוש המקובל שזה הקודש הוא התרומה לבד וכל מה שנקרא תרומה, אבל לא בא להזהיר בכאן על קדשים אחרים. ומהו שנקרא תרומה גם כן, אלו הביכורים, וכמו שדרשו זכרונם לברכה [פסחים ל"ו ע"ב] מן הקבלה, ותרומות ידך [דברים

שלא יאכל שום זר תרומה

י"ב, י"ז] אלו הביכורים.

משרשי המצוה, במצוה הקודמת. וממעלות הקודש שיאכלו משרתי השם ונשיהם ובניהם ועבדיהם אשר קנו להם, ויתנוה לבהמתם ולכל חייתם ולא לאחרים.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [גיטין י"ב ע"ב] שעבד כהן שברח אוכל בתרומה, דקנין כספו הוא מכל מקום. וכן אשת כהן שמרדה הרי היא אוכלת. וכל אשת כהן אוכלת, אפילו היא בת ג' שנים ויום אחד. וגם הארוסה לו היתה ראויה לאכול אלא שחכמים גזרו שלא תאכל עד שתנשא, כמו שבא בריש פרק (קמא) [ה'] דכתובות [נ"ז ע"ב].

עבד עברי של כהן אינו אוכל, שהרי אסרה התורה שכיר עולם ושכיר שנים, כמו שכתוב [ויקרא כ"ב, י'] תושב כהן ושכיר לא יאכל קדש. אבל עבד כנעני אוכל, דקנין כספו הוא. וגם אם קנה העבד עבדים גם הם אוכלים על ידו, משום דכתיב [שם, שם י"א] כי יקנה נפש קנין, שיש במשמע שהנפש יעשה קנין. אבל אם העבד השני קנה שלישי אינו אוכל, דכי יקנה הנפש קנין אמר רחמנא, ולא קנין הקנין.

וכל כהנת שנבעלה לפסולי כהונה אסורה לאכול בתרומה לעולם, וגם אנדרוגינוס גם כן בין שנבעל דרך זכרותו או דרך נקבותו. ואף משוך, והוא מי שנמשכה ערלתו עד שנראה כאילו לא מל אסור לאכול מדרבנן עד שימול פעם שניה. ויתר פרטיה רבים, יתבאר במסכת תרומות.

ונוהג איסור אכילת התרומה לזרים בכל ישראל, זכרים ונקבות, בכל מקום שיש שם תרומה דאורייתא, דהיינו בזמן שארץ ישראל בישובה, כי אז חיוב התרומה דאורייתא, כמו שנכתוב בסדר שופטים עשה ו', בעזרת השם. ובזמן הזה נהג איסור מדרבנן בפירות ארץ ישראל. כמו שנכתוב שם.

ועובר על זה ואכל תרומה והוא זר, כגון ישראל שהוא זר, או אפילו כהן או כהנת שנתחללו מן הכהונה באחד ממניי החילול הידועים שהורו חכמים זכרונם לברכה, חייב מיתה בידי שמים, כמו שבא בסנהדרין פרק תשיעי [פ"ג ע"ב] מדכתיב [שם, שם ט'] ומתו בו כי יחללו, ואחריו וכל זר לא יאכל קדש.

שלא יאכל תושב כהן ושכיר תרומה

ספר החינוך מצוה רפא שלא יאכל תושב כהן ושכיר תרומה

שלא יאכל תושב כהן ושכיר תרומה, שנאמר [ויקרא כ"ב, י'] תושב כהן ושכיר לא יאכל קדש.

שורש המצוה וכל ענינה נכלל במצוה הקודמת, כי טעם איסורן מפני שנחשבו כמו זר. אחר שאין קנין כספו, כי התושב הוא שכיר עולם, והשכיר הוא שכיר שנים.

שלא יאכל ערל תרומה והוא הדין לשאר קדשים

ספר החינוך מצוה רפב שלא יאכל ערל תרומה

שלא יאכל ערל תרומה, כלומר כהן שלא נימול בין שהוא מזיד או שוגג או אנוס, וכגון שמתו אחיו מחמת מילה שיראת המות מנעתו מלמול, בכל ענין שיהיה מכיון שהוא ערל אסור לאכול בתרומה, והוא הדין שאסור בשאר קדשים.

ומניעה זו לא נתבארה בכתוב, אבל נלמדה בגזירה שוה. וכתב המעתיק בשם הרמב"ם זכרונם לברכה, וביארו המקבלים עם זה שזה האיסור הוא מדאורייתא לא מדרבנן. ולשון יבמות [ע' ע"א] מנין לערל שאינו אוכל תרומה, נאמר [שמות י"ב, מ"ה] תושב ושכיר בפסח ונאמר [ויקרא כ"ב, י'] תושב ושכיר בתרומה, מה תושב ושכיר האמור בפסח ערל אסור בו, אף תושב ושכיר האמור בתרומה ערל אסור בה, והוא הדין לשאר קדשים. וזה כמו כן לשון ספרא, ושם נאמר רבי עקיבא אומר איש איש [שם, שם ד'], לרבות את הערל. ושם נתבאר, כלומר בגמרא יבמות [ע"ב ע"א] שדבר תורה משוך אוכל בתרומה, ומדבריהם גזרו עליו מפני שנראה כערל. ומשוך הוא שנמשכה הערלה בענין שנראה כמי שאינו מהול אחר שנימול. הנה כבר התבאר לך שערל אסור בתרומה מן התורה, והמשוך אסור מדרבנן, והבן זה. ושם נאמר משוך צריך שימול מדרבנן. עד כאן.

ולפי הדומה, כל אריכות דבריו כאן הוא מפני שכתב בעיקר השני מספר המצוות שאין כל מה שילמד באחת מ"ג מדות שהתורה נדרשת בהן או ברבוי ראוי למנותו במנין המצוות, והנה הגזירה שוה אחת מ"ג מדות היא, והנה הוא בעצמו ימנה איסור הערל בתרומה באחת ואע"פ שהוא נלמד כן, ולכן יתנצל באמרו כי המקבלים ביארו שזה האיסור מדאורייתא לא מדרבנן. ונראה כי כוונתו לומר שכל זמן שיבארו חכמים זכרונם לברכה בפירוש שהענין מדאורייתא נמנה אותו למצוה, ואע"פ שהוא נלמד באחת מן המדות, אחר שחכמים יעידו על הדבר שהוא דאורייתא.

ואם לא שראוי להזהר מאד בגחלת הרב ואירא, הייתי אומר כי מדוחק גדול נכנס לזאת הפשרה, וכבר תפש עליו בזה הרמב"ם זכרונם לברכה בספר המצוות שלו בעיקר השני והרבה עליו ראיות מדברי הגמרא ומן המדרשות, כבר רבו הדברים עד שלא יכילום שבעה דפין גדולים. וסוף דבר אמר הרב, כי ספר מצוות הרמב"ם זכרונם לברכה עניניו ממתקים וכולו מחמדים מלבד העיקר הזה שהוא עוקר הרים.

משרשי המצוה, לפי שהערל כמו זר נחשב, אחר שלא נכנס עם ישראל בברית המילה שהוא ענין גדול. והרחקת זר מן התרומה והטמאים מן הקודש שורש אחד להם, וכתוב למעלה סמוך.

ונוהגת בכהנים בכל מקום שיש שם תרומה דאורייתא, כמו שאמרנו במצוה הקודמת. ומי שעבר על זה ואכל תרומה בין טהורה בין טמאה, והוא ערל חייב מלקות.

שלא תאכל חללה קדש לא תרומות ולא חזה ושוק

ספר החינוך מצוה רפג שלא תאכל חללה מן הקודש

שלא תאכל החללה מן הקודש, כלומר מן התרומה וחזה ושוק שראויות בנות אהרן הכשרות לאכלן, שנאמר [ויקרא כ"ב, י"ב] ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל. ואמרין בגמרא יבמות [ס"ח ע"א] כי תהיה לאיש זר, כגון שנבעלה לפסול לה, שפסלה מן הכהונה. ומאשר כתוב בתרומת קדשים, אמרו זכרונם לברכה [שם ע"ב] במורם מן הקדשים לא תאכל, כלומר חזה ושוק. ושם נאמר, לכתוב קרא בקדשים לא תאכל, מאי בתרומת הקדשים, שמעת מינה תרתי, חדא שהיא כשנבעלה לפסול נפסלה מלאכול בתרומה וחזה ושוק, ועוד אחרת, שהיא כשתהיה נשואה לזר ומת בעלה שחוזרת לאכול בתרומה ואינה חוזרת לחזה ושוק.

ונמצא שיהיה בכלל זה הלאו אזהרת החללה מלאכול הקודש, ואזהרת כהנת שנשאת לזר שלא תאכל חזה ושוק אע"פ שמת בעלה או גירשה, מה שלא נדון כן בתרומה, שכהנת שנשאת לזר ומת בעלה חוזרת היא לאכול בתרומה.

ומשמעות הכתוב כן, כי תהיה לאיש זר בתרומת הקדשים לא תאכל, כלומר כשתבעל לאיש זר, כלומר שהוא פסול לה וזהו זרותו לא תאכל בתרומת הקדשים, דהיינו תרומה וחזה ושוק, כדפרישית. ועוד יש גם כן במשמעות הכתוב כי תהיה לאיש זר, למי שאינו כהן. וכן כתב רש"י זכרונם לברכה, לאיש זר, לוי או ישראל, כלומר שהוא זר מן הכהונה, בתרומת הקדשים אינה אוכלת בעת היותה לו, אבל אחר מותו או שגירשה שהיא אוכלת בתרומת הקדשים, שהרי יצאת מתחת ידי הזר, לא תאכל בחזה ושוק, דמכיון שנשאת לזר נפסלה בחזה ושוק לעולם.

שלא תאכל חללה קדש לא תרומות ולא חזה ושוק

ואולם נדע כי איסור אכילת כהנת בתרומה בעודה תחת בעלה ישראל לא למדנוהו מזה הכתוב כלל, שלא בא עליו הפירוש לדרוש בו כך אלא מה שכתבנו, אבל זה האיסור למדוהו חכמים זכרונם לברכה [שם] בעלי הקבלה ממקום אחר, מדכתיב [שם, שם י'] וכל זר לא יאכל קדש, שבא עליו הפירוש שכל זמן שהאשה תחת בעלה, דהיינו בעלה הישראל שהוא זר מן הכהונה לא תאכל קדש, כי אשת הזר נחשבת כזר, הרי היא כמו אחת מצלעותיו. ודע זה וקבלהו, כי כן האמת המקובל.

נוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן שיש שם תרומה דאורייתא, כמו שאמרנו במצוות הקודמות. עברה הכהנת ואכלה תרומה או חזה ושוק והיא חללה, כלומר שנבעלה למי שפוסלה מן הכהונה, וכן אם עברה ואכלה חזה ושוק אחר שמת בעלה הישראל או נתגרשה ממנו, וכן אם עברה ואכלה תרומה או חזה ושוק בעודה תחת בעלה הישראל בכל צדדין אלו חייבת מלקות.

שלא לאכול טבל

ספר החינוך מצוה רפד שלא לאכול טבל

שלא לאכול טבל, בין ישראל בין כהן, והוא הדבר שלא ניטלה ממנו תרומה ומעשרות, שנאמר [ויקרא כ"ב, ט"ו] ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו ליי, ובא הפירוש המקובל על זה שבאוכל טבל הכתוב מדבר.

וענין הכתוב לומר שלא יחללו הקדשים בעודן מעורבין עם החולין, וזהו לשון את אשר ירימו שהוא לשון עתיד, כלומר שעדיין לא הורמו. וכן הוא בגמרא סנהדרין [פ"ג ע"א] מניין לאוכל טבל שהוא במיתה, שנאמר ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו ליי, בעתידים להרים הכתוב מדבר, וליף חילול חילול מתרומה. שכתוב עליה [במדבר י"ח, ל"ב] ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו, והיא במיתה, כמו שכתבנו למעלה, מדכתיב [ויקרא כ"ב, ט'] ומתו בו כי יחללוהו, וסמך ליה [שם, שם י'] וכל זר לא יאכל קדש.

ועוד אמרו זכרונם לברכה בגמרא מכות [ט"ז ע"ב] בענין זה, יכול לא יהיו חייבין אלא על הטבל שלא הורם ממנו כל עיקר. אבל ניטלה ממנו תרומה גדולה ולא ניטלה ממנו תרומת מעשר או מעשר ראשון או מעשר שני, ואפילו מעשר עני, מנין, כלומר מנין שיהיה בדבר חיוב, תלמוד לומר [דברים י"ב, י"ז] לא תוכל לאכול בשעריך, ולהלן הוא אומר [שם כ"ו, י"ב] ואכלו בשעריך ושבעו, מה להלן מעשר עני אף כאן מעשר עני, ואמר רחמנא לא תוכל.

אמנם זה החיוב הוא למלקות, אבל עוון מיתה אינו אלא על הטבל שלא ניטלה ממנו תרומה גדולה, וכן נמי באוכל מעשר קודם שניטלה ממנו תרומת מעשר, וזהו שנאמר בצוואת הלויים [במדבר י"ח, ל"ב] כשציום להוציא מעשר מן המעשר, ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו, שזו היא מניעה שלא לאכול מעשר ראשון בטבלו, כן פירשוהו זכרונם לברכה [יבמות פ"ו ע"א], ולפיכך חייבין עליו מיתה, כמו שנתבאר במסכת דמאי.

נמצא מכלל דברינו שהאוכל הטבל קודם שניטלה ממנו תרומה גדולה, וכמו כן קודם שניטלה ממנו תרומת מעשר הוא במיתה. ואם אכל ממנו אחר שנטל ממנו התרומה גדולה ונטל ממנו גם כן תרומת מעשר, וכגון שהקדים ליטול תרומת מעשר קודם מעשר, אע"פ שהוא עדיין טבול לשני המעשרות, דהיינו מעשר ראשון ושני או מעשר עני אינו בחיוב מיתה, אבל הוא בחיוב מלקות, וכן כל זמן שהוא טבול אפילו לאחד מן המעשרות, במלקות. ואזהרותיה מלא תוכל לאכול בשעריך וגו', וכמו שנכתוב למטה בסדר ראה. ושמוע ענין זה, כי כן תמצא האמת אם תזכה ללמוד דברי חכמינו בעלי הקבלה זכרונם לברכה.

משרשי המצוה, מה שכתבתי למעלה סמוך בלאו דכהן טמא, באזהרת י"ד.

זדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [עבודה זרה ע"ג ע"ב] באיסור הטבל שאוסר תערובתו בכל שהוא. מה שאינו כן בשאר איסורין שבתורה, חוץ מיין נסך וחמץ בפסח, כמו שכתבתי במקומו. ונתנו טעם בטבל, מפני שאיסורו כמו התירו, מה התירו בכל שהוא, כמו שאמרו זכרונם לברכה [שם] שאין לתרומה שיעור מן התורה אלא אפילו חטה אחת פוטרת כרי גדול של חטים, אף איסורו כמו כן בכל שהוא, ונמצא שאם נתערבו מעט חטים של טבל בכמה של חולין שכולן אסורין.

ובסדר זרעים ובמסכת תרומות ומעשר שני ומעשרות יתבאר אי זה דבר חייב בתרומה ומעשרות והן טובלין הפירות, ואי זה דבר פטור, ואי זה דבר חייב מן התורה ואי זה מדברי סופרים. ויתר משפטי הטבל שם, ובמקומות מן מסכת דמאי.

ונוהג איסור זה של טבל בכל ישראל, בזכרים ונקבות, ואפילו בכהנים ולויים, אע"פ שהם האוכלין התרומות, ואפילו בדגן שלהם. וכן נוהג האיסור בכל מקום, כלומר שאסור לאכול הטבל של פירות ארץ ישראל בכל מקום. אבל חיוב תרומות ומעשרות מן הפירות ידוע הוא שלא חייבתו התורה בהן אלא בארץ ישראל ובזמן שישראל שם, שנאמר בתרומה [במדבר ט"ו, ב'] כי תבאו, ודרשו זכרונם לברכה [כתובות כ"ה ע"א] ביאת כולכם ולא ביאת מקצתכם, כן פסק הרמב"ם זכרונם לברכה. ולפיכך אין איסור הטבל מדאורייתא אלא בפירות ארץ ישראל, ובדגן תירוש ויצהר דוקא, כמו שנכתוב במצות מעשר בסדר ויקח קרח עשה ד'.

וכבר כתבתי קצת חילוקין במקומות שסביב ארץ ישראל לענין שביעית, בסדר אם כסף תלוה, מצות עשה ד', ותחומי ארץ ישראל ידועים הם. ועוד אכתוב בארוכה כל ענין תרומות ומעשרות וחילוק המקומות ומה שהוא מדאורייתא או מדרבנן, בסדר שופטים במצות תרומה עשה ו', וקחנו משם.

ועוד אודיעך שם מחלוקת המפרשים בענין תרומה אם היא מדאורייתא או דרבנן היום, אפילו בארץ. ומי שהוא במקום שיהיה מסופק עליו אם הוא מארץ ישראל אם לא, בזמן שהארץ בישובה ראוי להחמיר בדבר על כל פנים, לפי שזהו ספיקא דאורייתא וקיימא לן ספיקא דאורייתא לחומרא. ומן הדומה שחכמים זכרונם לברכה היו מחמירין אפילו בפירות שחיוב המעשר שלהם דרבנן, במקומות המסופקים להם אם הם מארץ ישראל, ואפילו אחר חורבן הבית, אע"פ שאיסור זה אינו נוהג אלא בפני הבית מדאורייתא.

ועובר על זה ואכל כזית מן הטבל קודם שהפרישו ממנו תרומה גדולה, וכן קודם שהפרישו ממנו תרומת מעשר חייב מיתה בידי שמים, וכמו שאמרנו למעלה. ואם אכל כזית טבל שניטלה ממנו תרומה גדולה ותרומת מעשר אבל עדיין לא הפרישו ממנו מעשרות, ואפילו לא נשאר בו אלא מעשר עני חייב מלקות.

ואם הוא טבל של דבריהם, כלומר דבר שאין חיוב התרומה והמעשרות בו אלא מדרבנן, כגון כל שאר פירות חוץ מדגן תירוש ויצהר, ואפילו בזמן שישראל בארץ, או אפילו דגן תירוש ויצהר של ארץ ישראל ובזמן הזה, מכין אותו מכת מרדות.

'משקין היוצאין מפירות שהן טבל אסורין כמותן, ומכל מקום, אע"פ שהן אסורין מן התורה אין חיוב המלקות על המשקין אלא על גוף הפירות, חוץ מיין ושמן שלוקין עליהן כדרך שלוקין על הזיתים והענבים, והטעם לפי הדומה מפני שעיקרן של אותן פירות למשקין הוא לבריות.

שלא נקדיש בעלי מומין להקריבם למזבח

ספר החינוך מצוה רפה שלא נקדיש בעלי מומין להקריבם למזבח

שלא נקדיש בעלי מומין להקריבם למזבח, ואף על פי שלא הקריבם, בהקדש לבד יש איסור לאו. ועל ההקדש לבד נאמר [ויקרא כ"ב, כ'] כל אשר בו מום לא תקריבו, משום בל תקדיש.

משרשי המצוה, מה שכתבנו למעלה בלאו י"ב ובעשה ד'.

ודיני המצוה. כלומר מה הן המומין הפוסלין וכמה, כתבתי גם כן קצת מזה למעלה בלאו י', והכל בארוכה במסכת בכורות.

שלא נקדיש בעלי מומין להקריבם למזבח

ינוהגת בכל מקום ובכל זמן, בזכרים ונקבות. וכל העובר עליה והקדיש בעל מום, ואפילו בזמן הזה, עבר על לאו זה. ומן הנראה שלא יהיה בזה מלקות לפי שאין בו מעשה, אבל ראיתי הרמב"ם זכרוננו לברכה שכתב שהמקדיש בעל מום לוקה, ואולי יעשהו כממיר שיש בו מלקות ואע"פ שאין בו מעשה, שזה וזה הקדש הוא. ואליו נשמע ותורה נבקש מפיחו, כי מלאך יי צבאות הוא.

להיות כל קרבן בהמה תמים

ספר החינוך מצוה רפו מצות הקרבן להיות תמים

שיהיה כל קרבן שנקריבהו שלם במינו מן המומין שבאו בכתוב ומאותן שבאה הקבלה עליהם שהם מומין, והוא מה שנאמר על זה [ויקרא כ"ב, כ"א] תמים יהיה לרצון, ואמרו בספרא, תמים יהיה, מצות עשה. והביאו ראיה על היות הנסכים וסלתם ושמןם בתכלית השלמות מההפסד, מדכתיב [במדבר כ"ח, ל"א] תמימים יהיו לכם ונסכיחם.

שורש המצוה נגלה, עם מה שהקדמנו למעלה בענין הקרבנות על צד הפשט, שהם לעורר ולכוין מחשבת בני אדם אל השם ברוך הוא, כי האדם מתפעל בכח מעשיו, על כן ראוי על כל פנים להיות הקרבן בלי מום, כי מזימות בן אדם לא ינוחו ולא יתפשטו במין הפחות כמו בחשוב, כי הלבבות יתעוררו בחשוב ובשלם במינו יותר, וזה דבר ידוע לכל מבין.

מדיני המצוה, המומין שמנו חכמים זכרונם לברכה שפוסלין בקרבן שהם שבעים ושלשה. חמשים מהם הם בין באדם בין בהמה, והעשרים ושלשה מיוחדין בבהמה ואינם ראויין להיות באדם. וכמו כן יש מומין שהן מיוחדין באדם שאינם ראויים להיות בבהמה, והן תשעים, כמו שנכתוב בסדר זה גבי מומין הפוסלין בכח.

וכן מה שחלקו זכרונם לברכה בין מום קבוע למום עובר. ומה שאמרו שאין המומין פוסלין בקרבן עוף, שלא נאמר בהן תמים זכר. ובמה דברים אמורים, במומין קטנים, אבל עוף שישב גפו או נסמית עינו או נקטעה רגלו אסור לגבי המזבח. ויתר פרטיה, מבוארים בפרק שמיני ממנחות.

ונוהגת מצוה זו בזמן הבית. ועובר עליה ושחט או זרק הדם או הקטיר האימורין מבהמה בעלת מום על המזבח, ביטל עשה זה, מלבד שעבר על לאו, וכמו שנכתוב בעזרת השם. וכתב הרמב"ם זכרוננו לברכה, נמצאת למד שאם הקדיש בעל מום ושחטו וזרק דמו והקטיר אימוריו על המזבח, לוקה ארבע מלקיות. ועל מה שאמר שאם הקדיש לוקה, צריך תלמוד.

שלא ליתן מום בקדשים

ספר החינוך מצוה רפז שלא ניתן מום בקדשים

שלא ניתן מום בקדשים, כלומר שלא נעשה בבהמה שהיא קדושה למזבח שום חבורה או שום שבר שיפסלה להקרבה, שנאמר [ויקרא כ"ב, כ"א] כל מום לא יהיה בו, ואמרו זכרונם לברכה. קרי ביה לא יהיה בו. ולשון ספרא כל מום לא יהיה בו, אל תתן בו מום.

משרשי המצוה, לפי שיהיה בזה בזיון הקדשים, וכבר כתבתי כמה פעמים התועלת הנמצא בהתיקן כבוד בית המקדש ומשרתיו וקרבתו אל לב בני אדם.

אדיני המצוה, מה שאמרו שאחד המטיל מום בקדשים עצמן או בתמורתן עובר בלאו ולוקה, חוץ מן הבכור ומן המעשר שהמטיל מום בתמורתן אינו לוקה, לפי שאין ראויין לקרבנות, כמו שמתבאר בתמורה [כ"א ע"א]. ויתר פרטיה, מבוארים במקומות מפורשים מזבחים ותמורה.

ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן, בזכרים ונקבות, אבל אין חיוב המלקיות כי אם בזמן שבית המקדש קיים שראויה הבהמה לקרבן, כמו שמתבאר בגמרא עבודה זרה [י"ג ע"ב].

שלא לזרוק דם בעלי מומין לגבי המזבח

ספר החינוך מצוה רפח שלא לזרוק דם בעל מום על המזבח

שלא לזרוק דם בעלי מומין על גבי המזבח, שנאמר [ויקרא כ"ב, כ"ב] עורת או שבור או חרוץ או יבלת או גרב או ילפת לא תקריבו אלה ליי, ובאה הקבלה שזה הלאו הוא מונע מזריקת דם בעלי מומין, וזהו דעת תנא קמא בגמרא תמורה [ו' ע"ב], וכן הלכה שאמרו שם [ז' ע"א] ותנא קמא האי לא תקריבו ליי [שם, שם כ"ד] למה לי, מבעי ליה לזריקת דמים.

כל ענין אזהרה זו כאזהרת נתינת מום בקדשים ושחיטת בעל מום והקטרת אימורין. אבל אין לחשבו עם האיסורים הנוהגים היום, לפי שאין לנו מזבח בעוונותינו.

שלא לשחוט בעלי מומין לשם קרבן

ספר החינוך מצוה רפט שלא נשחט בעלי מומין לשם קרבן

שלא נשחט בעלי מומין לשם קרבן, שנאמר [ויקרא כ"ב, כ"ב] לא תקריבו אלה ליי. ולשון ספרא, לא תקריבו, משום בל תשחט.

כל ענין מצוה זו מפורש במצוה הקודמת לה. אבל אין לחשוב איסור זה עם הנוהגים היום, לפי שאין לנו מקדש בעוונותינו לשחוט שם קרבנותינו.

שלא להקטיר אמורי בעלי מומין

ספר החינוך מצוה רצ שלא נקטיר אימורי בעלי מומין

שלא להקטיר אימורי בעלי מומין. פירוש אימורין כתבתי בסדר צו עשה ה'. ועל זה נאמר [ויקרא כ"ב, כ"ב] ואשה לא תתנו מהם על המזבח.

ענין מצוה זו גם כן, וביאור מקום דיניה, כתבתי במצוה הקודמת לחברתה. אבל אין לחשוב איסור זה עם הנוהגים היום, לפי שאין לנו מקדש בעוונותינו להקטיר בו.

שלא לסרס זכר מכל המינים לא אדם ולא בהמה חיה ועוף

ספר החינוך מצוה רצא שלא לסרס אחד מכל המינין

שלא לסרס אחד מכל המינין, לא אדם ולא בהמה ולא עוף, שנאמר [ויקרא כ"ב, כ"ד] ובארצכם לא תעשו. אחר שזכר הכתוב [שם] ומעוד וכתות ונתוק וכרות, שהוא נאמר כולו על כלי התשמיש, אמר ובארצכם לא תעשו, ובא הפירוש עליו, כל שבארצכם לא תעשו, כלומר לא יעשה זאת בישראל, או פירוש מכל מין שבארצכם לא תעשו, וכל שבארצינו יכלול האדם והבהמה וכל בעלי החיים. ואין ענין הכתוב לומר שלא יהא אסור הסירוס אלא בארץ, ובפירוש אמרו זכרונם לברכה בשבת פרק שמונה שרצים [ק"י ע"ב] תניא, מנין לסירוס באדם שהוא אסור, תלמוד לומר ובארצכם לא תעשו, בכך לא תעשו.

אשרשי המצוה, לפי שהשם ברוך הוא ברא עולמו בתכלית השלימות, לא חסר ולא יתר בו דבר מכל הראוי להיות בו לשלימותו, והיה מרצונו ובירך בעלי החיים

שלא לסרס זכר מכל המינים לא אדם ולא בהמה חיה ועוף

להיותם פרים ורבים, וגם צוה הזכרים ממין האדם על זה, למען יעמוד, שאם לא כן, יהיה המין כלה אחר שהמות מכלה בהם, ועל כן המפסיד כלי הזרע מראה בנפשו כמי שהוא קץ במעשה הבורא ורוצה בהשחתת עולמו הטוב.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [ב"מ צ' ע"ב] שאפילו לומר לגוי לסרס בהמה של ישראל אסור, אבל אם לקחה הגוי מעצמו וסירס אותה מותר לקחה מידו ולאכול אותה. ואם הערים הישראל, כגון שאמר דברים בפני הגוי מראין חפצו בכך, וכיוצא בענינים אלה כמו שעושין המערימין הפחותין, קונסין אותו שיוציאנה מתחת ידו וימכרנה לישראל אחר, ואפילו לבנו גדול התירו זכרונם לברכה למוכרה, שלא גזרו אלא שתצא מתחת ידו, אבל לבנו קטן אינו מוכרה ולא נותנה.

מה שאמרו [שבת קי"א ע"א] גם כן שהמסרס אחר המסרס חייב, וכדאמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יוחנן הכל מודין במחמץ אחר מחמץ שהוא חייב, שנאמר [ויקרא ו', י'] לא תאפה חמץ [שם ב', י"א] ולא תעשה חמץ, במסרס אחר מסרס שהוא חייב, שנאמר [שם כ"ב, כ"ד] ומעוך וכתות ונתוק וכרות, אם על כרות חייב על נתוק לא כל שכן, אלא להביא נותק אחר כורת שהוא חייב. כיצד, הרי שבא אחד וכתר הגיד ובא אחר וכתר הביצים או נתקן חייב גם האחרון, וכן אם בא אחד ומעך את הגיד ובא אחר ונתקו כולן לוקין, אע"פ שהאחרון אינו מסרס שכבר מסרס הוא.

ומה שאמרו זכרונם לברכה שהמסרס את הנקבה, בין באדם בין בשאר מינין פטור. ומה שאמרו שהמשקה עיקרין לאדם או לשאר הבריות כדי לסרסן אסור, אבל אין לוקין על זה. וכן המושיב חברו במים או בשלג עד שיבטל ממנו כח איברי הזרע אינו לוקה עד שירסר ביד, אבל ראוי להכותו מכת מרדות. ואשה מותרת לשתות כוס עיקרין שמסרסין אותה שלא תלד, שהנשים אינן מצוות על פריה ורביה כמו שכתבתי במצוה ראשונה שבספר. ויתר פרטיה, מבוארין במקומות ממסכת שבת וביבמות.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן, בזכרים ונקבות, שאסור גם להן לסרס הזכרים, אבל לא עצמן בכוס עיקרין כמו שאמרנו. ועובר עליה וסירס אחד מכל מיני בעלי חיים, בין אדם בין בהמה ועוף, בין טהורים בין טמאים לוקה.

שלא להקריב בעל מום מיד הגוים

ספר החינוך מצוה רצב שלא להקריב קרבן בעל מום מיד הגוים

שלא להקריב בעלי מומין מיד הגוים, שנאמר [ויקרא כ"ב, כ"ה] ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלהיכם מכל אלה, שלא נאמר אחר שהוא גוי נקריב בעדו בעל מום. והוצרכה האזהרה בזה עליהם לפי שכבר התירנו התורה לקבל מידם קרבנות תמימים, כמו שנאמר [שם, שם י"ח] איש איש מבית ישראל ומן הגר בישראל אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל נדבותם, ובא הפירוש עליו איש איש, לרבות הגוים שנודרים נדרים ונדבות ומקבלים אותם מהם.

משרשי המצוה, כבוד הבית, וכמו שכתבתי בלאו כ"א בסדר זה.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [תמורה ז' ע"א] שכל מום מן המומין הפוסלין בקרבנותינו, כגון השבעים ושלושה מומין הידועין פוסלין גם כן במה שנקבל מהם, ולא נאמר שלא יהיה מום בקרבנותם אלא מה שהם מחשבין אותו מום כגון מחוסר אבר. וקצת יתר פרטיה, מפוזרים במקומות מהתלמוד.

ונוהגת בכהנים ובזמן שישאל שריון על אדמתן, כי אז הוא זמן ההקרבה. וכתן שעבר על זה והקריב בעל מום, אע"פ שהוא מבן נכר, לוקה.

שיהיה כל קרבן שנקריב מן הבהמה מבן שמונת ימים ומעלה

ספר החינוך מצוה רצג מצות הקרבן שיהיה משמונה ימים ולמעלה

שיהיה כל קרבן שנקריב מן הבהמה מבן שמונת ימים ומעלה, לא פחות מזה, וזאת היא מצות מחוסר זמן בגופו. והמקרא המזהירנו בזה הוא שכתוב [ויקרא כ"ב, כ"ז] שור או כשב או עז כי יולד והיה שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה, ודברי התורה נוטריקון הם, ומורה הכתוב שקודם לכן לא ירצה זקרבן. וזה וכיוצא בו יקראו זכרונם לברכה לאו הבא מכלל עשה עשה, ולפיכך אין לוקין עליו, וכמו שביארו זכרונם לברכה בחולין פרק אותו ואת בנו [פ' ע"ב] שאמרו שם לענין מלקות, הנח למחוסר זמן שהכתוב נתקו לעשה.

משרשי המצוה, מה שהקדמנו בענין הקרבן על צד הפשט, כי בכח הפעולה יתעורר האדם להכשיר מעשהו, ולכן נצטוו להיות פעולת הדברים שבהן הכשר המעשה שלימה בכל כחו, ומשלימות הקרבן שיהיה מבן שמונת ימים והלאה, כי קודם לכן איננו ראוי לכל דבר ולא יחמוד איש אותו לאכלה ולסחורה ולתשורה.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [שם כ"ב ע"א] שתורים שלא הגיע זמנו, שהן אסורין לקרבן כמו בהמה שלא הגיע זמנה. וכן בני יונה גדולים הרבה אסורים, והטעם בהם שהגדלות להן נחשב כמום. ודרך כלל אמרו זכרונם לברכה במשנה [שם] בתורים ובני יונה, שתחילת הציהוב שבזה ושבזה פסול, לפי שהוא גדלות ביונים וקטנות בתורים.

ודרשו זכרונם לברכה [שם ל"ח ע"ב] בזה המקרא, כי יולד, פרט ליוצא דופן שפסול לקרבן. תחת אמו, פרט ליתום, כלומר שנולד אחר שנשחטה אמו. ומן הדומה שכלל זה אפשר לומר שאין השלימות בהן כמו בנוולים כדרכו של עולם, וכבר כתבתי כי החיוב להיות הקרבן בתכלית השלמות מכל צד. ויתר פרטיה, מתבארים בספרא וסוף מסכת זבחים.

ונוהגת בזמן הבית בזכרי כהונה, כי להם מצות הקרבן ועל ידם יתקרב, והם הוזהרו מן הדומה בענין. אבל מכל מקום ראיתי לרמב"ם זכרונם לברכה שכתב וזה לשונו, וכן המקדיש מחוסר זמן הרי הוא כמקדיש בעל מום עובר ואינו לוקה, כמו שביארנו, עד כאן. נראה מדבריו שהוא סובר שחיוב מצוה זו אף על הישראל המקדיש אותו. וכיון שכן, יש לנו לומר לדעתו שחיוב מצוה זו בין בכהנים בין בישראלים, ובזכרים ונקבות.

ועובר על זה והקריב מחוסר זמן, או הקדישו לדעת הרמב"ם זכרונם לברכה, ביטל עשה, אבל אינו לוקה לפי שהוא לאו הבא מכלל עשה כמו שכתבנו.

שלא לשחוט בהמה ובנה ביום אחד

ספר החינוך מצוה רצד שלא לשחוט בהמה ובנה ביום אחד

שלא נשחוט בהמה ובנה ביום אחד, בין בקדשים בין בחולין, שנאמר [ויקרא כ"ב, כ"ח] אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד.

משרשי המצוה, שיתן האדם אל לבו כי השגחת השם ברוך הוא על כל מיני בעלי חיים בכלל, ועם השגחתו עליהם יתקיימו לעולם, כי השגחתו בדברים זהו קיומם, ועל כן לא יבטל מן המינין לגמרי כל ימי עולם. ואע"פ שהשגחתו על מין האדם בפרט, וכמו שכתבתי למעלה בסדר אשה כי תזרע עשה ג', לא כן מיני שאר בעלי חיים אלא דרך כלל במין ישם השם השגחתו ברוך הוא, ועל כן נמנענו מלכלות האילן וענפיו ביחד לרמז זה.

יעוד נוכל לומר בענין על צד הפשט כמו כן, שהוא לקבוע בנפשנו מדת החמלה ולהרחיק מדת האכזריות שהיא מדה רעה, ולכן, אע"פ שהתיר לנו האל מיני בעלי חיים למחייתנו צונו לבל נהרוג אותו ואת בנו ביחד, ולקבוע בנפשנו מדת החמלה.

דיני המצוה, (כגון) מה שאמרו זכרונם לברכה [חולין פ"ב ע"א] שאין חילוק בין אותו ואת בנו או בנו תחילה ואחר כך האם. ומה שאמרו [שם פ"ג ע"א] דבארבעה פריקים בשנה המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו אמה מכרתי לשחוט, לפי שבארבעה זמנים אלו, כל הקונים מן הסתם לשחוט לשעה קונית, ואלו הן,

שלא לשחוט בהמה ובנה ביום אחד

ערב יום טוב האחרון של חג וערב יום טוב הראשון של פסח וערב עצרת וערב ראש השנה, וכדברי רבי יוסי אף ערב יום הכיפורים בגליל. והא דתנן [שם] צריך להודיעו, דוקא המוכר צריך להודיע הדבר, אבל הלוקח אינו צריך לשאול אותו, משום דספק ספיקא הוא עליו, שמא אין לה אם, ואם יש לה שמא לא מכרה לשחוט.

ומה שאמרו [שם פ"ב ע"א] דשנים שלקחו פרה ובנה, זה שלקח ראשון ישחוט ראשון, ואם קדם השני ושחט שלא כדין אסור הראשון לשחוט. ודין השוחט פרה ושני בניה או שני בניה ואחר כך היא, וכן היא ובתה ובת בתה, ומותר לשחוט האם עם בת בתה, שלא אסר הכתוב אלא אותו ואת בנו.

ומה שאמרו [שם] שאם שחט האם ובת בתה ואחר כך הבת שאין סופג אלא ארבעים, ואע"פ שבשחיטת בת זו עובר שני לאוין משום אותו ואת בנו, ובנו ואותו, מכל מקום חד מעשה הוא.

מה שאמרו זכרונם לברכה [שם ע"ח ע"ב] שאיסור אותו ואת בנו אינו נוהג אלא בנקבות, שאמרו בפירוש בנו, מי שבנו כרוך אחריו, דהיינו הנקבה. ומכל מקום זכי אסיקנא בחולין [שם ע"ט ע"א] עם הפירושים הטובים, שאם נתברר לנו הזכר שהוא אביו ודאי, שאין שוחטין אותו עם בנו ביום אחד, משום דפסקין התם זלכה כרבי יהודה, ורבי יהודה לפי הנשמע מדבריו ספוקי מספקא ליה אי חוששין לזרע האב אם לא, מדקאמר לענין כלאים בפרדות אין מרביעין עליה לא סוס לא חמור אלא מינה, ואי הוה סבירא ליה דאין חוששין ודאי לזרע האב לא היה אומר כן, אלא הכי הוה ליה למימר אין מרביעין עליה אלא מינה מצד אם, אלא ודאי לרבי יהודה ספוקי מספקא ליה, וכי קאמר אין חוששין לזרע האב, כוונתו לומר שלא נחוש לזרע האב להקל בדבר, אבל להחמיר ודאי נחוש לזרע האב. ובכל מקום שיהיה חומרא כשנאמר שלא נחוש אז נאמר שאין חוששין לו, דכיון דספוקי מספקא ליה אזלינן לחומרא בכל מקום. ולפי זה היכא שאנו יודעין ודאי הזכר, נחוש לו בענין אותו ואת בנו. ויתר פרטיה, בחולין פרק שמניי.

ינוהגת בכל מקום ובכל זמן, בזכרים ונקבות. ועובר על זה ושחט אותו ואת בנו ביום אחד, או בנו ואותו, חייב מלקות.

שלא לחלל את השם הקב"ה

ספר החינוך מצוה רצה שלא לעשות דבר שיתחלל בו שם שמים בין בני אדם

שנמנענו מחילול השם, והוא הפך קידוש השם, שנצטוינו בו כמו שכתבנו למעלה בסדר זה, שנאמר [ויקרא כ"ב, ל"ב] ולא תחללו את שם קדשי.

והוא המעתיק בשם הרמב"ם זכרונם לברכה, והעוון הזה יחולק לשלושה חלקים, השנים על הכלל והאחד על הפרט. והחלק האחד הכללי, שכל מי שיבוקש ממנו לעבור על מצוה מן המצוות בשעת השמד והיה האונס מתכוין להעביר בין מצוות קלות בין חמורות, או מי שיבוקש ממנו לעבור על עבודה זרה גילוי עריות או שפיכות דמים ואפילו שלא בשעת השמד, הוא חייב שימסור נפשו ויהרג ואל יעבור. ואם עבר ולא נהרג כבר חילל את השם ברבים, ועבר על אמרו ולא תחללו את שם קדשי, וחטאו עצום מאד.

אמנם אינו לוקה בעבור שהוא אנוס, לפי שאין לבית דין שיקיימו גבול מלקות או הרג אלא במזיד ברצון בעדים והתראה. ולשון ספרא בנותן מזרעו למומלך, 'שמתי אני את פני באיש ההוא, אמרו זכרונם לברכה, ההוא ולא אנוס ולא שוגג ולא מוטעה. וכבר התבאר לך שעובד עבודה זרה באונס אינו חייב כרת, וכל שכן מיתת בית דין, ואמנם עבר על חילול השם.

והחלק השני הכללי, שיעשה האדם עבירה אין תאוה בה ולא עריבות אבל יכוין בפעולתו להכעיס, וזה כמו כן מחלל שם שמים וילקה. ולפיכך אמר [שם י"ט, י"ב] ולא תשבעו בשמי לשקר וחללת את שם אלהיך, שזה יראה הכעסה בזה הדבר ואין עריבות גשמי בזה.

והחלק אשר על הפרט, שיעשה איש מפורסם בגמילות חסדים ומעשים טובים מעשה אחד שיראה לרבים שהוא עבירה, וכגון המעשה ההוא אינו ראוי לכמו האיש החסיד ההוא שיעשהו אע"פ שהוא מעשה היתר, חילל את השם. והוא אמרם זכרונם לברכה [יומא פ"ו ע"א] היכי דמי חילול השם, כגון אנא דשקילנא בשרא מבי טבחא ולא יחיבנא דמי לאלתר. רבי פלוני אמר כגון אנא דמסגינא ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין. וכבר נכפל לאו זה ואמר [שם י"ח, כ"א] ולא תחלל את שם אלהיך אני יי, עד כאן.

שורש מצוה זו וקצת דיניה וכל עניניה, כמנהגי, כתבתי במצות קידוש השם עשה ו' בסדר זה.

מצות קידוש השם

ספר החינוך מצוה רצו מצות קידוש השם

שנצטוינו לקדש את השם, שנאמר [ויקרא כ"ב, ל"ב] ונקדשתי בתוך בני ישראל, כלומר שנמסור נפשינו למות על קיום מצות הדת. וכבר ביאר זכרונם לברכה מפי הקבלה ומן הכתובים באי זה ענין ובאי זו מצוה נצטוינו בזה. ואע"פ שכתוב בתורה [שם י"ח, ה'] וחי בהם, דמשמע ולא שימותו בהם, כבר קיבלו הם שלא נאמר מקרא זה בכל ענין ובכל עבירה, ומפי הקבלה אנו חיינ בכל דברי התורה.

ובפירוש אמרו זכרונם לברכה [סנהדרין ע"ד ע"א] כי ג' מצוות הן שחייב האדם שיהרג עליהן ואל יעבור בהן לעולם, והן, עבודה זרה וכל אביזרהא, כלומר כל ענין שלה האסור לנו מכת הלאוין המיוסדין בה, וכמו שנפרש למטה בעזרת השם, וכן גילוי עריות וכל אביזרהא, ושפיכות דמים, שאם יאמרו לו לאדם עבוד עבודה זרה או נהרג יהרג ואל יעבדה, ואע"פ שלבו תמים באמונת השם, אע"פ כן נצטוה שיהרג ואל יעשה המעשה הרע ההוא, ולא יתן מקום אל המעביר לחשוב שהוא כפר בשם. ולשון ספרי, על מנת כן הוצאתי אתכם מארץ מצרים שתקדישו את שמי ברבים. וכמו כן בשמים שזכרנו, יהרג ואל יעבור כמו שאמרנו.

שורש מצוה זו ידוע, כי האדם לא נברא רק לעבוד בוראו, ומי שאינו מוסר גופו על עבודת אדוניו איננו עבד טוב. והרי בני אדם ימסרו נפשם על אדוניהם, קל וחומר על מצות מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [שם] שבאלו הג' עבירות שזכרנו חייב האדם למסור נפשו בכל ענין, בין בשעת שמד או שלא בשעת שמד, ובין בפרהסיא או אפילו בצנעא, ובין שיתכוין הגוי להעביר או אפילו להנאת עצמו. אבל בשאר עבירות אמרו דשלא בשעת השמד ובצנעה יעבור ואל יהרג, ואפילו יתכוין הגוי להעבירו, אבל בפרהסיא כלומר בפני עשרה מישראל, אם להנאתו מתכוין המעביר יעבור ואל יהרג, ואם להעבירו יהרג ואל יעבור.

ובשעת השמד, אפילו בצנעה ואפילו להנאתו ואפילו על מצוה קלה יהרג ואל יעבור. ומצוה קלה היא כעין מה שאמרו זכרונם לברכה [שם] אפילו אערקתא דמסאנא, כלומר שלא יעשה הישראל צורת מנעלו כמו הגוים העובדים עבודה זרה, שלא ידמה להיות עובד עבודה זרה כהם.

וזה שאמרנו אביזרהא דעבודה זרה, הענין הוא לומר כל מה שנאסר לנו מכל לאו המיוחד בעבודה זרה, וכעין מה שאמרנו בפסח ראשון [פסחים כ"ה ע"א] בכל מתרפאין במקום סכנה חוץ מעצי אשירה, ואמרו עלה בירושלמי [שבת פ"ד ה"ד] לא סוף דבר בשאמר לו רופא הבא לי עלין של אשירה פלונית, דמיחזי כמאן דמודה בה, אלא אפילו אמר לו הבא לי עלין של אילן פלוני סתם, והלך ולא מצא אלא של אשירה יהרג ואל יעבור. ואף על גב דהשתא כי מיתסי בעצי אשירה לאו עבודה זרה ממש היא דהא לא פלח לה, אלא מכל מקום דמתהני מינה ואיכא במילתא לאו דלא ידבק בידך מאומה מן החרס, דהוא לאו המיוחד בעבודה זרה. אבל איסורין טובא דאיכא בעבודה זרה דילפינן להו מלאו דלפני עור לא תתן מכשול, ליתנהו בכלל אביזרהא דעבודה זרה ליהרג עליהם, כיון דלאו דלפני עור אינו מיוחד בעבודה זרה ממש דבכולהו מצוות נמי איתיה.

אחר שכתבתי זה, מצאתי במקצת מחידושי מורי, ישמרם אל, שכתבו כי בירושלמי דעבודה זרה [פ"ב ה"ב] משמע דכל שאמר לו הרופא עלין סתם יעבור ואל יהרג.

מצות קידוש השם

וענין שפיכות דמים, למדו הענין זכרונם לברכה [סנהדרין שם] מדרך הסברה, ואמרו על דרך משל מאי חזית דדמא דידך סומק טפי דילמא דמא דההוא גברא סומק טפי, כלומר הנרצח יהיה ראוי לעשות יותר מצוות מאותו שהרגו, ועל כן אינו בדין שיהרגו שום אדם לחבירו ואפילו יהרג הוא על זה.

ועוד אמרו זכרונם לברכה [ירושלמי תרומות פ"ח ה"ד] שאפילו היו כמה אלפים ישראלים ואמרו להם אנשים תנו לנו אחד מכם ואם לאו נהרג כולכם, יהרגו כולם ואל ימסרו נפש אחת מישראל. ודוקא כשאמרו להם אחד סתם, אבל ייחדוהו להם בפירוש שאמרו תנו לנו פלוני ואם לאו נהרגו כולכם, רשאיין ליתנו, כענין הידוע בשבע בן בכרי. וכן הדין בנשים שאמרו להן גוים תנו לנו אחת מכם וכו', כדאיתא במסכת תרומות פרק שמיני [מ"יב].

וענין עריות שנהרגין עליהן, למדו זכרונם לברכה [סנהדרין שם] אותו לפי שהוקשה נערה מאורסה לרוצח, מה רוצח יהרג ואל יעבור כמו שאמרנו כן נערה מאורסה יהרג אדם ולא יבעל אותה, כי התורה לא תמשל משלים חנם רק ללמד ענין. ועוד יש להם בזה סמך מן הקבלה, שהיא חומת ברזל לכל דבריהם.

וכתבו הראשונים דלא אמרינן יהרג ואל יעבור לעולם אלא לעבור עבירה, אבל להבטל ממצוה יעבור ואל יעשה המצוה ואל יהרג. וכעין מה שאמרו זכרונם לברכה [שם] באסתר קרקע עולם היתה, כלומר והוא כעין שב ואל תעשה, שהרי האשה על כרחא נבעלת. ואפילו סייעה האשה בתשמיש לאחר שהלבישה היצר לא תתחייב בכך, שאין אונס גדול ממנו.

ומה שמצינו מעשים לחסידים הראשונים שנהרגים על ביטול מצוה, וכעין מה שאמרו זכרונם לברכה, מה לך יוצא ליסקל, על שמלתי את בני, מה לך יוצא ליצלל, על שנטלתי את הלולב, מדת חסידות עשו הם, וראו שהדור היה צריך לכך, והיו חכמים גדולים ראויין לכך להורות על זה. שאלמלא כן שהיו גדולים וחכמים, לא היו רשאיין למסור נפשם למות, שלא לכל אדם יש רשות ליהרג במה שלא חייבונו זכרונם לברכה ליהרג עליו, ולא עוד אלא שמתחייב בנפשו הוא.

ועוד ראיתי בענין מצוה זו בספרי מורי ישמרם אל, שבכל אשה שקידושין תופסין בה, כגון אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממזרת ונתניה לישראל, בת ישראל לנתין וממזר, שאינן בכלל עריות ליהרג עליהן. אבל מכל מקום להורות לשום אדם לבוא על אשה ואפילו פנויה אין מורין אלא ימות מחליו אם העלה לבו טיגא ואל תבעל לו, ולא יספר עמה וכו' בסנהדרין פרק בן סורר [ע"ה ע"א] ובספר מדע. ויתר פרטיה, מבוארין בפרק ז' מסנהדרין ובפסחים ויומא ובמקומות אחרים.

ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן, בזכרים ונקבות. ועובר עליה ולא קידש השם במקום שחייב לקדשו ביטל עשה זה, מלבד שעבר על לאו דלא תחללו את שם קדש, וכמו שנכתוב בסדר זה בעזרת השם. ועוון חילול השם גדול וחמור עד מאד, עד שאמרו זכרונם לברכה שאין כח בתשובה ויום הכיפורים ויסורין לכפר אלא במיתה, כדאיתא בפרק אחרון מיומא [פ"ו ע"א].

לשבות בראשון של פסח

ספר החינוך מצוה רצז מצות שביתה ביום ראשון של פסח

לשבות ביום ראשון של פסח, שנאמר בו [ויקרא כ"ג, ז'] ביום הראשון מקרא קדש, ובכל מה שנאמר בתורה מקרא קדש, פירשו זכרונם לברכה קדשהו, וענין קדושתו הוא שלא נעשה בו מלאכה אלא מה שהוא מיוחד באכילה, כמו שביאר הכתוב [שמות י"ב, ט"ז] אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם.

והראיה ששביתה יום טוב נחשבת עשה, אמרם זכרונם לברכה [שבת כ"ה ע"א] האי שבתון עשה הוא, ולמדנו מעתה שבכל מקום שנאמר בתורה שבתון גבי יום טוב הוא עשה. וכבר בא הרבה בתלמוד גם כן, יום טוב עשה ולא תעשה.

משרשי המצוה, כדי שנחשוב בענין המועד בנס שנעשה לנו בו, ונהלל ונפאר במחשבותינו מה שצונו ברוך הוא עליו ועשה לנו נסים בזמן ההוא, ואם יהיה האדם טרוד במלאכתו לא יהיה לו פנאי לחשוב בשום דבר. ועוד נאריך בשרשה ובדיניה בלאו דאיסור מלאכה ביום טוב שבסדר זה, בעזרת השם.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן, בזכרים ונקבות. ועובר על זה ועשה מלאכה שלא לצורך אוכל נפש ביטל עשה זה, מלבד שעבר על לא תעשה, כמו שנכתוב במקומו.

דיני המצוה מתבארים ביום טוב.

שלא לעשות מלאכה בראשון של פסח

ספר החינוך מצוה רצח שלא לעשות מלאכה ביום ראשון של פסח

שלא נעשה מלאכה ביום ראשון של חג הפסח, שהוא יום ט"ו בניסן, שנאמר [ויקרא כ"ג, ז'] ביום הראשון מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו. וכבר הזהיר על זה הכתוב בסדר בא אל פרעה בצווי חג הפסח, שנאמר שם [שמות י"ב, ט"ז] כל מלאכה לא יעשה בהם. וזה המקרא הביא הרמב"ם זכרונם לברכה במניינו, אבל אני כתבתי זה האחר כדי שיהיו המועדות סדורים בסדר אחד, והכל עולה לענין אחד.

ואמר הכתוב כאן מלאכת עבודה ולא אמר כל מלאכה, לפי שצרכי אוכל נפש הותרו לעשות ביום טוב, כמו שבא בכתוב במקום אחר [שם] אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם. וזה פירוש מלאכת עבודה, כלומר מלאכה שאינה לצורך אוכל נפש, כענין שנאמר [שם א', י"ד] ובכל עבודה בשדה, וכן וקין היה עובד אדמה, מלך לשדה נעבד, עובד אדמתו, אבל המלאכה שהיא לאוכל נפש כמו הבישול וכיוצא בו מלאכת הנאה היא לא מלאכת עבודה, כן פירש הרמב"ם זכרונם לברכה.

וכתב עוד שזה הפירוש מתבאר בתורה, כי בחג המצות שאמר תחילה כל מלאכה לא יעשה בהם, בסדר בא אל פרעה, הוצרך לפרש אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם, ובשאר כל ימים טובים יקצר ואמר כל מלאכת עבודה לא תעשו, לאסור כל מלאכה שאינה אוכל נפש ולהודיע שאוכל נפש מותר בהן, ולא יאמר הכתוב לעולם באחד מכל שאר ימים טובים כל מלאכה ולא יפרש בהם היתר אוכל נפש, כי מלאכת עבודה ילמד על זה.

אבל בפרשת כל הבכור בחג המצות אמר [דברים ט"ז, ח'] וביום השביעי עצרת ליי אלהיך לא תעשה מלאכה, והטעם מפני שכבר התיר בו בחג זה בפירוש אוכל נפש, בסדר בא אל פרעה, ואחרי כן בסדר זה הזכיר מלאכת עבודה, דמשמע בו גם כן היתר אוכל נפש, ולפיכך כשחזר והזכירו פעם אחרת בפרשת כל הבכור לא הוצרך לומר בו עוד ביאור, והזכיר מלאכה סתם וסמך על הידוע. ומכל מקום לא אמר כל מלאכה כמו בשבת ויום הכיפורים, אבל אמר מלאכה, כלומר המלאכה אשר הזהרתך עליה.

משרשי המצוה, כדי שיזכרו ישראל הנסים הגדולים שעשה השם להם ולאבותיהם, וידברו בם ויודיעו לבניהם ולבנייהם, כי מתוך השביתה מעסקי העולם יהיו פנויים לעסוק בזה, שאילו היו מותרין במלאכה ואפילו במלאכה קלה היה כל אחד ואחד פונה לעסקו, וכבוד הרגל ישכח מפי עוללים גם מפי הגדולים.

ועוד יש תועלות רבות בשביתה, שמתקבצין כל העם בבתי כנסיות ובבתי מדרשות לשמוע דברי ספר וראשי העם ידריכום וילמדום דעת, וכעין מה שאמרו זכרונם לברכה [מגילה ל"ב ע"א] משה תיקן להם לישראל שיהיו דורשין בהלכות הפסח בפסח והלכות עצרת בעצרת.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [ביצה כ"ח ע"ב] שאע"פ שהתיר הכתוב המלאכות לצורך אוכל נפש, דוקא הדברים שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב הוא שהתיר הכתוב כגון לישא שחיטה אפייה בישול, שכל אלו המלאכות נפסדות קצת בשהייתן, וכמו כן מזה הטעם התירו לדון סממנים ביום טוב, משום דמפיגי טעמייהו בשהייה אחר שהן נידוכין, אבל המלאכות שאפשר לעשותן מערב יום טוב ואינן מקבלות בזה שום הפסד, כגון קצירה, דישה, ברירה, טחינה, רקידה, וכיוצא בהן אסור לעשותן ביום טוב ואינן בכלל צרכי אוכל נפש כלל, ולוקין עליהם כמו בחרישה בשדה שהיא מלאכת עבודה באמת.

שלא לעשות מלאכה בראשון של פסח

ועוד ביארו המפרשים האחרונים ענין זה ואמרו כן, דלא שרי קרא צורך אוכל נפש אלא מה שנעשה ליומו, כלומר לזמן מועט, כמו בישול ואפייה וכיוצא בזה כמו שאמרנו, וכן מה שדעתו של אדם סומכת בו להכינו לשעתו, לאפוקי צידה שאין דעתו של אדם עליה דשמה לא תזדמן לו צידה היום.

ועוד אמרו דכי שרינן אוכל נפש במה שנעשה לשעתו כמו שאמרנו, דוקא כשאדם משתמש בגופה של מלאכה, אבל אם משתמש בסילוקה של מלאכה אסור, וזהו שאסרו זכרונם לברכה [שם כ"ב ע"א] לכבות הבקעת אע"פ שדעתו לכבותה כדי שלא תתעשן הקדירה. ולענין צליית בשר על הגחלים, דהיינו בישרא אגומרי הנוכח בגמרא [שם כ"ג ע"א], אע"פ שהאש מתכבה בלחות הבשר אין זה נקרא משתמש בסילוקה של מלאכה, כי צורך הצלייה לעשותה כן ומשתמש בגופה של מלאכה הוא ושרי.

וכן מה שאמרו זכרונם לברכה [שם י"ב ע"א] שאין בכלל היתר צרכי אוכל נפש מה שהוא אכילה ושתייה לבד אלא אף כל דבר הצריך לו לאדם לבו ביום, בין שהוא דבר מצוה כגון קטן למולו ולולב לצאת בו, וכן ספר תורה לקרות בו דכל יומא ויומא זמן תורה הוא, ובין שאינו דבר מצוה אלא צרכי גוף לבו ביום כגון רחיצת רגלים במים חמים שהוחמו ביום טוב או לעשות מדורה להתחמם בה, כל דברים אלו מותרין ובכלל היתר דאוכל נפש ניהו, כן פירשו הדבר חכמים זכרונם לברכה.

ומיהו דוקא דברים השונים בכל גוף אדם הוא שנתיר ונאמר שהוא בכלל היתר זה של אוכל נפש, כגון רחיצת רגלים, דכולי עלמא רחצי הכי לפעמים, אבל מה שאינו שוה לכל אדם כגון מוגמר, דלאו כולי עלמא מגמרי כדאמרינן בכתובות [ז' ע"א] ודאי אסור הוא, וכל כיוצא בזה. ודוקא בענינים אלו בעינן שיהיה הענין שוה בכל אדם, אבל לענין אוכלין אפילו מאכל שאין דרך לעשותו אלא המלכים והשרים הגדולים מותר לעשות אותו כל אדם, דמכל מקום עיקר אכילה דבר השוה בכל נפש היא.

וכן מה שאמרו באיסור הכנה דאין יום טוב מכין לשבת ולא שבת ליום טוב, ולא משתכחא איסור הכנה מדאורייתא לדעת, כי מעינת שפיר בדברי הגמרא כי אם בביצה בלבד. ועיקר איסורה הוא בשנוולדה ביום טוב שלאחר שבת או בשבת שלאחר יום טוב, בהכי מתוקמא הכנה דרבה בביצה [ב' ע"ב] ובהכי אסירא איסורא דאורייתא ולא בענין אחר, דהא דאסרינן לה כשנוולדה בשבת ליום טוב שלאחריו או בשנוולדה ביום טוב לשבת שאחריו, וכן כשנוולדה ביום טוב עצמו, מדרבנן הוא איסורא, והכל משום גזירה דנוולדה ביום טוב שלאחר שבת כדאמרן. ויאריך הענין אם באתי לכתבו בביאור רחב, ובמקומו בריש ביצה [שם] הארכתיו בו, כאשר למדוני רבותי ישמרו אל.

ודין מכשירי אוכל נפש שאסור לעשותו, משום דכתיב [שמות י"ב, ט"ז] הוא לבדו ולא מכשיריו. ודין זימון הגוי ביום טוב שאסור, דכתיב [שם] לכם ולא לגוים. וכן אין אופין שום דבר לכלבים, דכתיב [שם] לכם ולא לכלבים.

ומה שאמרו זכרונם לברכה [שם ד' ע"ב] בשני ימים טובים של גלויות, דנוולדה ביצה בזה מותרת בזה, ומה שנתלש מן הקרקע בזה מותר בזה, דשתי קדושות הן, מה שאינו כן בשני ימים טובים של ראש השנה. ויתר פרטיה רבים, יתבאר כולן בארוכה במסכתא הבנויה על זה, והיא מסכת יום טוב.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן, בזכרים ונקבות. ועובר על זה ועשה מלאכה ממלאכות האסורות ביום טוב במזיד חייב מלקות.

מצות קרבן מוסף כל שבעת ימי הפסח

ספר החינוך מצוה רצט מצות קרבן מוסף כל שבעת ימי הפסח

להקריב קרבן מוסף בכל שבעת ימי הפסח, שנאמר [ויקרא כ"ג, ח'] והקרבתם אשה ליי שבעת ימים, והוא כקרבן ראש חדש, שני פרים ואיל אחד ושבעה כבשים, הכל עולות, וכמו שכתוב בפירוש על כולן בסדר פנחס [במדבר כ"ח, י"ט], אשה עולה, ומשפט העולה כבר פירשתי למעלה. ושעיר אחד לחטאת, והיא נאכלת.

משרשי המצוה, כענין מה שכתבנו למעלה בענין הקרבן, כי האדם נפעל לפי מעשהו, כי מהיותו בעל חומר אין מחשבתו נדבקת כי אם על ידי המעשה, ומזה השורש ציונו האל ברוך הוא לעשות פעולה מיוחדת לשם היום, למען נתפעל מתוך כך לתת אל ליבנו גודל היום וקדושתו והנסים והטובות שגמלנו האל ברוך הוא באותו הזמן.

דיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה בפרק רביעי ממנחות [מ"ט ע"א] התמידין אינן מעכבין את המוספין, ולא המוספין מעכבין זה את זה. וכן מה שאמרו [שם מ"ד ע"ב] הפרים והאילים והכבשים אינם מעכבין זה את זה. הפר והאיל והכבשים אינן מעכבין את הלחם, כלומר מנחת הסולת שזהו הלחם, ולא הלחם מעכב את הכבשים, דברי רבי עקיבא. אמר רבי שמעון בן ננס לא כי אלא הכבשים מעכבין את הלחם, והלחם אינו מעכב את הכבשים, שכן מצינו שכשהיו ישראל במדבר ארבעים שנה קרבו כבשים בלא לחם, אף כאן יקרבו כבשים בלא לחם. אמר רבי שמעון הלכה כדברי בן ננס, אבל אין הטעם כדבריו, שכל האמור בחומש הפקודים כלומר בספר במדבר סיני קרבו במדבר, והאמור בתורת כהנים כלומר בספר ויקרא לא קרבו במדבר, משבאו לארץ קרבו אלו ואלו. ומפני מה אני אומר יקרבו כבשים בלא לחם, שהכבשים מתירין את עצמן, ולחם בלא כבשים אין לו מי שיתירנו.

י' מה שאמרו שם פרק תשיעי [פ"ט ע"א] מערבין נסכי פרים בנסכי אילים, אבל אין מערבין נסכי כבשים בנסכי פרים ואילים. ועוד אמרו שם [פ"ז ע"ב] גם כן, שבע מידות של לח היו במקדש, הין וחצי הין וכו'. רבי אלעזר ברבי צדוק אומר, שנתות היו בהין, עד כאן לפר, עד כאן לאיל, ועד כאן לכבש. ויתר פרטיה, מבוארים שם ובמקומות מקדשים.

ונוהגת בזמן הבית, בזכרי כהונה. ואם עברו הכהנים על זה ולא הקריבו את קרבן מוסף במועדו ביטלו עשה זה וחטאם ישאו, ובני ישראל נקיים, כי עליהם מוטל חיוב הקרבנות ביותר. ואם אולי הרגישו ישראל בדבר, גם עליהם יהיה הפשע, כי כל ענין הבית הקדוש, וכל שכן תמידין ומוספין על הציבור כולו הוא מוטל.

מצות שביתה בשביעי של פסח

ספר החינוך מצוה ש מצות שביתה בשביעי של פסח

לשבות ביום השביעי של חג הפסח, שנאמר [ויקרא כ"ג, ח'] ביום השביעי מקרא קדש. וכבר כתבתי למעלה סמוך מצוה זו שבכל מקום שנאמר בתורה מקרא קדש ענינו לומר קדשהו שלא לעשות בו מלאכה, והיא מצוה עשה. וגם שם כתוב רמז משרשי המצוה על צד הפשט. וקצת דיניה כמנהגנו נכתוב בעזרת השם בלאו דאיסור מלאכה שבסדר זה. וכל ענין שביתה השביעי כשביתת יום ראשון, ושניהם כרגל אחד הם חשובין, לענין שאין אומרים זמן בשביעי, וכן לכל דבר, מה שאין כן בשמיני עצרת שהוא חג בפני עצמו, וכמו שנכתוב במקומו בעזרת השם.

שלא לעשות מלאכה בשביעי של פסח

ספר החינוך מצוה שא שלא לעשות מלאכה ביום שביעי של פסח

שלא נעשה מלאכה ביום שביעי של פסח, שהוא יום אחד ועשרים בניסן, שנאמר [ויקרא כ"ג, ח'] ביום השביעי מקרא קדש כל מלאכת עבודה לא תעשו.

שורש מצוה זו וכל ענינה, כתוב במצוה הקודמת דהיינו יום ראשון של פסח. ואולם ראוי שאבאר לך בני כאן ענין שני ימים טובים של גלויות, למה נהגנו לעשות שני ימים טובים בכל מועד ומועד, ותורתנו לא חייבתנו כי אם ביום טוב אחד, כמו שבא בכתוב [שם] מפורש בפסח ביום הראשון מקרא קדש, וביום השביעי, וכן בעצרת וראש השנה וסוכות.

שלא לעשות מלאכה בשביעי של פסח

והאמת כי הענין הוא עכשיו מנהג לבד, לא חיוב אחר, רצוני לומר שאין אנחנו עושין אותו היום מפני הספק, כי כל ישראל בקיאים עכשיו בקיבוע החדשים ויודעים יום המועד מכוון על פי החשבון המקובל בידם, כמו שכתבתי למעלה בסדר בא אל פרעה [מצוה ד'] עשה א'. ונקבע המנהג מפני שמתחילה כשהיו אנשים סמוכים בארץ היו קובעין החודש על פי הראייה, כמצות התורה כמו שכתבתי שם. ועל כן כל מקומות ישראל הרחוקים מן המקום הנבחר שהקיבוע שם, שלא היו יכולין שלוחים להגיע שם להודיעם יום הקבוע, היה להם ספק באי זה יום קבעו החדש אם ביום שלשים או בשלשים ואחד, והיו עושין המועד שני ימים מפני ספק זה.

ואולם לא היה ספק להם לעולם ביותר מיום אחד, לפי שלעולם היו קובעין ראש חדש ביום שלשים או בשלשים ואחד, בין בעדים או שלא בעדים. כי ידוע הדבר וברור שאין חידוש הלבנה מתאחר יותר, ועל כן בין יבואו עדים או לא יבואו היו קובעין ראש חדש ביום שלשים ואחד.

ומפני הספק הזה שיש לרחוקים מירושלים, קבעו להם בתחילה לעשות שני ימים טוב, וחכמים זכרונם לברכה תיקנו גם עכשיו לרחוקים מן הארץ לעשות שני ימים, כדת שהיו עושין בזמן ההוא, ואע"פ שכל ישראל היום בקיאים בקיבוע החדש כמו שאמרנו. אבל הקרובים וכל שכן הדירים בארץ ממש אין ראוי שיעשו כי אם יום אחד, כמנהג אנשי המקום מעולם, וכן נהגו לפי מה ששמענו.

ומן הטעם הזה שאמרנו שהדבר הוא תקנת חכמים לא ספק, אמרו מן המפרשים שלא נאמר עכשיו בשני ימים טובים של גלויות נולדה בזה מותרת בזה כמו שבא בגמרא [בבבא ד' ע"ב], דבזמן שהיה הדבר ספק היו אומרים כן, אבל עכשיו מכיון שמתקנת חכמים הוא ולא מתורת ספק כלל, לא נאמר כן אלא דינם כקדושה אחת.

ומהם שאמרו דמחמת הספק הראשון תיקנום חכמים זכרונם לברכה, ולא נחמיר בהם יותר מבראשונה. ועוד, דכי אתמר בגמרא [שם] נולדה בזה מותרת בזה, כבר היה בטל הקיבוע על פי הראייה לפי הדומה, וכן נהגנו היום.

וכל מה שאמרנו, דוקא בשני ימים טובים של מועדי השנה חוץ מראש השנה, דאילו בראש השנה בכל מקום כקדושה אחת היא, ונולדה בזה אסורה בזה, מפני שגם בבית הוועד היו עושין אותו לפעמים שני ימים יום טוב שלא מתורת ספק, וכגון שבאו העדים מן המנחה ולמעלה, שנוהגין אותו היום קודש ולמחר קודש. ומכל מקום גם בראש השנה מתקנת חכמים היא היום לעשות שני ימים בכל מקום, אחר שאנו בקיאים בקיבועא דירחא.

להקריב קרבן העומר של שעורים ביום שני של פסח עם כבש אחד

ספר החינוך מצוה שב מצות קרבן העומר של שעורים ביום שני של פסח

שנקריב ביום שני של פסח, יתר על המוסף של שאר ימי הפסח, כבש בן שנתו לעולה ועומר אחד של שעורים הנקרא עומר התנופה, שנאמר [ויקרא כ"ג, י' - י"א] ז' תבואה אל הארץ וגו' והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן והניף את העומר וגו' ממחרת השבת. ותרגומו מבתר יומא טבא, כלומר ביום שני של פסח, שהרי בפסח איירי בפרשה שלמעלה מזה, ונאמר שם [שם י"ב] ועשיתם ביום הניפכם את העומר כבש תמים בן שנתו וגו'.

וקרבן זה של עומר נקרא מנחת ביכורים, ואליה הוא הרמז באמרו יתברך [שם ב', י"ד] ואם תקריב מנחת בכורים ליי אביב קלוי באש וגו'. ולשון מכילתא, כל אם ואם שבתורה רשות חוץ משלשה שהם חובה, וזה אחד מהם. ואמרו שם, אתה אומר חובה או אינו אלא רשות, תלמוד לומר [שם] תקריב את מנחת בכורך, חובה ולא רשות.

וענין המנחה כן, שהיו מביאים שלשה סאין שעורין ומוציאין מן הכל עשרון אחד שהוא מנופה בשלש עשרה נפה, והשאר נפדה ונאכל לכל אדם, וחייב בחלה ופטור מן המעשרות. ולוקחין זה העשרון של סולת השעורים ובוללין אותו בלוג שמן, ונותנין עליו קומץ לבונה כשאר המנחות, ומניפו הכהן במזרח מוליד ומביא מעלה ומוריד, ומגישו כנגד חודה של קרן מערבית דרומית כשאר המנחות, וקומץ ומקטיר, והשאר נאכל לכהנים כשיירי כל המנחות.

משרשי המצוה. כדי שנתבונן מתוך המעשה החסד הגדול שעושה השם ברוך הוא עם בריותיו לחדש להם שנה שנה תבואה למחיה, לכן ראוי לנו שנקריב לו ברוך הוא ממנה, למען נזכור חסדו וטובו הגדול טרם נהנה ממנה, ומתוך שנהיה ראויין לברכה בהכשר מעשינו לפניו תתברך תבואתינו ויושלם חפץ השם בנו, שחפץ מרוב טובו בברכת בריותיו. ונצטוינו בזה בשני של פסח ולא בראשון, כדי שלא נערב שמחה בשמחה, כי הראשון נכון לזכר הנס הגדול שהוציאנו ברוך הוא מעבדות לחירות, מיגון לשמחה.

מדיני המצוה. מה שאמרנו זכרונם לברכה [מנחות ס"ח ע"ב] שמצותו של עומר להביאו מן השעורים ולא מן החטים ולא מכוסמין ושיבולת שועל ושיפון, ומן הקרוב לירושלים שביכר תחילה היו מביאים אותו, לא ביכר הקרוב, מביאים אותו מכל מקום מארץ ישראל. ומצותו להקצר בלילה, בליל י"ו בניסן בין בחול בין בשבת. ומצותו להביאו מן הלח, פירוש כדי שיהיה נראה וניכר יותר לעין ביכורו. וכל העיירות הסמוכות לשם מתכנסות, כדי שיהא נקצר בעסק גדול, וכל זה מן השורש שכתבנו, כדי שיתנו הכל לבם לדבר השם יתברך מתוך המעשה והשמחה.

ושלש סאין אלו היו קוצרין אותן בשלשה אנשים ושלש קופות ושלשה מגלות, וכיון שחשיכה אומר הקוצר לעומדים שם בא השמש, אומרים לו הן, בא השמש, אומרים לו הן, מגל זו, אומרים הן, וכן שלשה פעמים, קופה זו אומרים הן, וכן שלשה פעמים. אקצור, אומרים לו קצור, שלשה פעמים, וכל כך למה, מפני הטועים שיצאו מכלל ישראל בבית שני והיו אומרים שזה שנאמר בתורה ממחרת השבת, שהוא שבת בראשית. ויתר פרטיה, מתבארין מושלם בפרק עשירי ממנחות.

ונוהגת בזמן הבית בזכרים, ואפילו ישראלים חייבין להשתדל במצוה זו, שהרי שלוחי בית דין יוצאין ועושין כריכות בשדות מערב יום טוב, וכמו שמפורש שם במנחות [ס"ה ע"א], אבל מכל מקום עיקר החיוב היא ההקרבה והתנופה וההגשה והקמיצה וההקטרה, וכל זה בכהנים. ומכל מקום, כיון שיש בה חלק לכל ישראל, ויסוד המצוה הוא מפני חידוש התבואה שהוא הדבר הצריך לכל, יש לנו לכותבה בחשבון המצוות המוטלות על כל בני ישראל.

שלא לאכול פת תבואה חדשה קודם הפסח

ספר החינוך מצוה שג שלא לאכול מתבואה חדשה קודם כלות יום י"ו בניסן

שלא לאכול לחם מתבואה חדשה קודם כלות יום ששה עשר בניסן, שנאמר [ויקרא כ"ג, י"ד] ולחם וקלי וזרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה.

משרשי המצוה, לפי שעיקר מחייתן של בריות היא בתבואות, ועל כן ראוי להקריב מהן קרבן ליי אשר נתנם טרם יהנו מהן בריותיו, וכעין מה שאמרנו זכרונם לברכה [ברכות ל"ה ע"א] בדומה לזה, כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה מעל. וכל זה להכשיר עצמינו שנהיה ראויין לקבל מטובו, וכמו שכתבתי בספר עצמים רבות. וביום י"ו בניסן היינו מקריבין בזמן הבית קרבן העומר מתבואה חדשה מן השעורים, כי היא התבואה המבכרת יותר מן החטים, והיא מתרת כל התבואות.

מדיני המצוה, מה שאמרנו זכרונם לברכה [מנחות ע' ע"א] שחמש תבואות לבד הן שהן בכלל איסור החדש, והן, חטה ושעורה וכוסמת ושיבולת שועל ושיפון. ובזמן הבית, משקרב העומר ביום י"ו בניסן היה מותר החדש בירושלים, והמקומות הרחוקים מותרין אחר חצות, לפי שאין בית דין מתעצלין בו עד אחר חצות, ועל כן היה מותר להם בכל מקום לסמוך על חזקה זו. והיום בעוונותינו שאין מקדש אסור מן התורה כל היום, ובמקומות שעושין שני ימים טובים אסור כל יום י"ז עד לערב מדרבנן. ויתר פרטיה, במנחות פרק עשירי ובמקומות משביעית ומעשרות וחלה.

נוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן, בין בפני הבית בין שלא בפני הבית, בזכרים ונקבות. ומי שעבר על זה ואכל כזית מפת חדש קודם יום הקרבת העומר חייב

שלא לאכול פת תבואה חדשה קודם הפסח

מלקות.

שלא לאכול קלי מן החדש

ספר החינוך מצוה שד שלא לאכול קלי מתבואה חדשה עד היום ההוא

שלא לאכול קלי מתבואה חדשה קודם הזמן הנזכר, כלומר שאף על פי שלא עשה פת מן התבואה ולא טחנה ולא רקדה אלא שקלה מן החטים או מן השעורים באור ואכל מהן חייב גם עליהם, ועל זה נאמר [ויקרא כ"ג, י"ד] וקלי וגוי'. כל ענינה במצוה הקודמת. וחייב האוכל גם כן מלקות על כזית מן הקלי.

שלא לאכול כרמל מתבואה חדשה

ספר החינוך מצוה שה שלא לאכול כרמל מתבואה חדשה עד הזמן הנזכר

שלא נאכל כרמל חדש קודם הזמן הנזכר, שנאמר [ויקרא כ"ג, י"ד] וכרמל לא תאכלו. והכרמל נקרא תבואה קלוייה בשבלים, גראניש בלעז, וחייבין על הכרמל גם כן בכזית. ואמרו זכרונם לברכה [כריתות ה' ע"א] אכל מן החדש לחם וקלי וכרמל חייב על כל אחת ואחת. ואמרו גם כן, קלי לא היה צריך לאומרו, אבל הזכירו לכתוב לחלק שמתחייב על קלי בפני עצמו, וכן על כרמל ולחם. ואמרו בגמרא [שם] על צד הדחיה, אולי יתחייב על קלי בפני עצמו אחר שהוא מיותר ויהיה חייב על לחם וכרמל מלקות אחת. והיתה התשובה למאי הילכתא כתביה רחמנא לקלי באמצע, לומר לחם כי קלי וכרמל כקלי, ויהיה חייב על כל אחד ואחד.

כל ענינה כשתי המצוות הקודמות, חברותיה.

לספור מקצירת העומר תשעה וארבעים יום

ספר החינוך מצוה שו מצות ספירת העומר

לספור תשעה וארבעים יום מיום הבאת העומר, שהוא יום ששה עשר בניסן, שנאמר [ויקרא כ"ג, ט"ו] וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עומר התנופה.

'המנין הזה חובה, ועלינו למנות בו הימים יום יום, וכן השבועות, שהכתוב אמר [שם, שם ט"ז] תספרו חמשים יום, ואמר גם כן [דברים ט"ז, ט'] שבעה שבועות תספר לך, ובפירוש אמר אביי בגמרא במנחות [ס"ו ע"א] מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי.

ויש מן המפרשים שהיה דעתם כי כוונת הכתוב למנות השבועות דוקא כשהן שלמות, אבל להזכיר בכל יום ולומר שהן כך וכך ימים וכך וכך שבועות אין צורך. ויש מהם שאמרו כי הדרך הנבחר להזכיר מנין השבועות עם הימים תמיד בכל יום. וירא שמים יבחר דרכם להוציא מכל ספק, ולא יחוש לתפארת המלות, וכן נהגו היום בכל המקומות ששמענו.

'כתב הרמב"ם זכרונם לברכה, ואל יטעה אותך אמרם זכרונם לברכה [שם] מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי ותחשוב שהן שתי מצוות, שאין הכוונה בזה לומר שתהיה מצוה בפני עצמה, אבל הוא חלק מחלקי המצוה. ואמנם היו שתי מצוות אילו אמרו מנין הימים מצוה ומנין השבועות מצוה, וזה מה שלא נעלם ממי שידקדק בדבר ויבארוהו, שאתה כשתאמר יתחייב שיעשה כך וכך, לא יתחייב מן המאמר הזה שהענין ההוא מצוה בפני עצמה. והראיה המבוארת על זה, היותנו מונין השבועות כמו כן כל לילה, באמרנו שהן כך וכך שבועות וכך וכך ימים, ואילו היו השבועות מצוה בפני עצמה, לא סדרו מנינה אלא בלילי השבועות בלבד, והיו להן שתי ברכות, אשר קדשנו במצוותיו וצונו על ספירת ימי העומר, ועל ספירת שבועי העומר, ואין הדבר כן, אבל המצוה היא ספירת העומר יומי ושבועותיו כמו שכתבנו, עד כאן.

משרשי המצוה על צד הפשט, לפי שכל עיקרן של ישראל אינו אלא התורה, ומפני התורה נבראו שמים וארץ וישראל, וכמו שכתוב [ירמיהו ל"ג, כ"ה] אם לא ברייתי יומם ולילה וגוי'. והיא העיקר והסיבה שנאלו ויצאו ממצרים כדי שיקבלו התורה בסיני ויקיימוה, וכמו שאמר השם למשה [שמות ג', י"ב] וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה, ופירוש הפסוק כלומר, הוציאך אותם ממצרים יהיה לך אות שתעבדון את האלהים על ההר הזה, כלומר שתקבלו התורה שהיא העיקר הגדול שבשביל זה הם נגאלים והיא תכלית הטובה שלהם. וענין גדול הוא להם, יותר מן החירות מעבדות, ולכן יעשה השם למשה אות צאתם מעבדות לקבלת התורה, כי התפל עושיין אות לעולם אל העיקר.

ומפני כן, כי היא כל עיקרן של ישראל ובעבורה נאלו ועלו לכל הגדולה שעלו אליה, נצטוונו למנות ממחרת יום טוב של פסח עד יום נתינת התורה, להראות בנפשו החפץ הגדול אל היום הנכבד הנכסף ללבנו, כעבד ישאף צל, וימנה תמיד מתי יבוא העת הנכסף אליו שיצא לחירות, כי המנין מראה לאדם כי כל ישעו 'כל חפצו להגיע אל הזמן ההוא. וזהו שאנו מונין לעומר, כלומר כך וכך ימים עברו מן המנין, ואין אנו מונין כך וכך ימים יש לנו לזמן, כי כל זה מראה בנו הרצון החזק להגיע אל הזמן, ועל כן לא נרצה להזכיר בתחילת חשבוננו ריבוי הימים שיש לנו להגיע לקרבן שתי הלחם של עצרת.

ואל יקשה עליך לומר, אם כן, אחר שעברו רוב הימים של שבעה שבועות אלו, למה לא נזכיר מיעוט הימים הנשארים, לפי שאין לשנות מטבע החשבון באמצעו. ואם תשאל, אם כן למה אנו מתחילין אותו ממחרת השבת ולא מיום ראשון, התשובה כי היום הראשון נתייחד כולו להזכרת הנס הגדול והוא יציאת מצרים, שהוא אות ומופת בחידוש העולם ובהשגחת השם על בני האדם, ואין לנו לערב בשמחתו ולהזכיר עמו שום ענין אחר, ועל כן נתקן החשבון מיום שני מיד. ואין לומר היום כך וכך ימים ליום שני של פסח, שלא יהיה חשבון ראוי לומר ליום שני, ועל כן הותקן למנות המנין ממה שנעשה בו, והוא קרבן העומר, שהוא קרבן נכבד שבו זכר שאנו מאמינים כי השם ברוך הוא בהשגחתו על בני אדם רוצה להחיותם ומחדש להם בכל שנה ושנה זרע תבואות לחיות בו.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [מנחות ס"ו ע"א] שמצוה למנותן מבערב כדי שיהיו תמימות, כמו שאמר הכתוב, תמימות תהייה, ואמרו זכרונם לברכה [שם] אימתי הן תמימות, בזמן שמתחיל מבערב. ומכל מקום פירשו המפרשים שאם שכח ולא מנה מבערב, מונה למחר כל היום. ויש שאמרו שמי ששכח ולא מנה יום אחד, שאין יכול למנות עוד באותה שנה, לפי שכולן מצוה אחת היא, ומכיון ששכח מהן יום אחד הרי כל החשבון בטל ממנו. ולא הודו מוריניו שבדורינו לסברא זו, אלא מי ששכח יום אחד יאמר אמש היו כך בלא ברכה, ומונה האחרים עם כל ישראל. ומצוה מן המובחר למנות מעומד, ומברך אשר קדשנו וכו'. ומי שמנה בלא ברכה יצא, ואינו ראוי לחזור ולמנות בברכה. ויתר פרטיה, במסכת מנחות.

ונוהגת מצות ספירת העומר מדאורייתא בכל מקום בזכרים, בזמן הבית שיש שם עומר, ומדרבנן בכל מקום ואפילו היום שאין עומר קרב בעוונותינו. ועובר על זה ולא ספר ימים אלו בזמן הבית ביטל עשה.

להקריב קרבן מנחה חדשה שתי הלחם מן החטים בחג השבועות

ספר החינוך מצוה שז מצות קרבן מנחה חדשה מן החטים ביום עצרת

להקריב ביום חג השבועות לחם חמץ מן חטה חדשה, וזה נקרא בכתוב [ויקרא כ"ג, ט"ז] מנחה חדשה, והם שתי ככרות, כמו שכתוב [שם, שם י"ז] ממושבותיכם תביאו לחם תנופה שנים שני עשרונים.

והענין היה כן, שהיו מביאין שלש סאים חטים חדשות ושפין אותן ובוטטין בהן כדרך כל המנחות, וטוחנין אותן, ומנפין מהן שני עשרונים בשנים עשרה נפה, ולוקחין אותן ועושיין מהן שתי חלות, ומביא שאור ונותנו לתוך העשרון. ואורך כל חלה שבעה טפחים ורחבה ארבעה וגובהה ארבע אצבעות, ומרובעות היו. ואופין אותן מערב יום טוב, ולמחרת אחר הנפתן, היו נאכלות לכהנים כל אותו יום וחצי הלילה.

ואותה מנחה היא ראשונה לכל המנחות הבאות מן החטים. ומקריבים עם הלחם שבעה כבשים תמימים ופר בן בקר אחד ואילים שנים לעולה, ושעיר לחטאת,

להקריב קרבן מנחה חדשה שתי הלחם מן החטים בחג השבועות

ושני כבשים לשלמים, ואלו הן הקרבנות האמורות בחומש הפקודים. כל זה היה קרב עם הלחם, מלבד קרבן מוסף היום שהוא שני פרים ואיל אחד ושבעה בשים לעולה, ושעיר עזים לחטאת, ואלו הן הקרבנות האמורות בספר ויקרא. ובפירוש נתבאר כן בפרק רביעי ממנחות [מ"ה ע"ב] שזה הקרבן יבוא עם הלחם חלוק ממוסף היום, ואחר הנפת הלחם היה נאכל לכהנים עם כבשי השלמים.

משרשי המצוה, כתבתי במצות העומר, י' שבסדר זה, מה שמספיק גם לשתי הלחם על צד הפשט. ועוד אומר לי לבי בענין, כי מפני זה היתה המצוה בחטים להיות המנחה בככרות של לחם, ובמנחת שעורים בקמח, לפי שהחטים למאכל אדם ועל כן ראוי להכינם בענין שהאדם נהנה וניזון מהם. וכל זה מן השורש אשר נטענו בתחילה בענין הקרבן על צד הפשט, כי מתוך המעשה תתעורר מחשבת האדם אל הדברים, ועל כן כפי חשיבות הקרבן והכנתו הטובה, לב אדם מתעורר עליו יותר.

מדיני המצוה, מה שאמרו [שם פ"ג ע"ב] שאם לא מצאו חדש יביאו מן העליה. וחטין שירדו בעבים לא יביא לכתחילה, מפני שיש בהן ספק אם אני קורא בהן ממושבותיכם, ואם הביא כשר. לישתן של שתי הלחם ועריכתן בחוץ, ואפייתן בפנים ככל המנחות, ואין אפייתן דוחה יום טוב, שנאמר [שמות י"ב, ט"ז] יעשה לכם, ולא לגבוה. הנפת הלחם עם שני כבשי השלמים היתה נעשית בעודן חיים. וכהן גדול נוטל אחת מן הככרות, והשניה מתחלקת לכל המשמרות. ויתר פרטיה, מתבארים במנחות פרק ד' ה' ח' י"א. ונוהגת מצוה זו בזכרים וכו', כמו שכתבנו במצות העומר, י'.

לשבות ממלאכה בחג השבועות

ספר החינוך מצוה שח מצות שביתה ממלאכה ביום עצרת

לשבות מכל מלאכה, זולתי מה שמיוחד לצורך אוכל נפש, ביום ששה בסיון, שזהו הנקרא חג השבועות, שנאמר [ויקרא כ"ג, כ"א] וקראתם בעצם היום הזה מקרא קדש. וכבר כתבתי במצות עשה ז' שבסדר הזה שבכל מקום שנאמר בתורה מקרא קדש, ענינו לומר קדשהו שלא לעשות בו מלאכה. וגם שם כתוב רמז משרשי המצוה שמספיק על צד הפשט בכל הימים טובים, ובמי נוהגת. וקצת דיניה, נכתוב בלאו דאיסור מלאכה דיום טוב שבסדר זה, בעזרת השם.

שלא לעשות מלאכה בחג השבועות

ספר החינוך מצוה שט שלא לעשות מלאכה ביום חג השבועות

שלא לעשות מלאכה ביום עצרת, שזהו יום ששי בסיון, שנאמר [ויקרא כ"ג, ט"ו - ט"ז] וספרתם לכם ממחרת השבת וגו' תספרו חמשים יום, ופירוש ממחרת השבת, כלומר ממחרת יום טוב ראשון של פסח שבו דיבר תחילה, דאי בשבת בראשית אם כן לא יודיענו אי זהו, ונמצא שחמשים יום כלים בששה בסיון, כיצד, ט"ו ימים מניסן שהוא מלא לעולם, וכ"ט מאייר שהוא חסר לעולם, וששה מסיון, הרי חמשים. וביום החמשים זה, שהיה יום שניתנה בו תורה הוא חג העצרת, ונקרא גם כן חג השבועות. וכתוב בסוף הפרשה [שם, שם כ"א] על זה היום הנכבד, כל מלאכת עבודה לא תעשו. כבר כתבנו כי מלאכת עבודה נקראת כל מלאכה שאינה צורך אוכל נפש.

שורש מצות המועד הזה רמזו במצות ספירת העומר שבסדר זה, י"א, וקחנו משם. ודיניה, כתבתי קצתם כמנהגי שביתת מלאכה ביום ראשון של פסח, (עשה ז"ב) [לא - תעשה כ"ט] בסדר זה, ואין צורך להאריך בשאר ימי מועדי השנה, כי ששת ימי המועדים הידועים, והן, ראשון ושביעי של פסח וראשון ושמיני של חג ועצרת וראש השנה, דין אחד לכולן לכל היתרן ולכל איסורן. וביאור כל דיניהם בארוכה במסכתא הבנויה על זה, והיא מסכת ביצה.

לשבות בראש השנה

ספר החינוך מצוה שי מצות שביתה ביום ראש השנה

לשבות מכל מלאכה, חוץ ממה שמיוחד לצורך אוכל נפש, ביום ראשון של חודש תשרי, שנאמר [ויקרא כ"ג, כ"ד] בחדש השביעי באחד לחדש יהיה לכם שבתון. וחדש השביעי הוא חודש תשרי, לפי שניסן ראש השנה לחדשים וראשון יקרא בכתוב. וכתבתי במצות שביתה יום ראשון של פסח, עשה שביעי מה שאמרו זכרונם לברכה, האי שבתון עשה הוא. וכל שאר ענין המצוה, כמו שכתוב שם.

שלא לעשות מלאכה בראש השנה

ספר החינוך מצוה שיא שלא לעשות מלאכה ביום ראשון של תשרי

שלא לעשות מלאכה ביום ראשון של חודש תשרי, שנאמר [ויקרא כ"ג, כ"ד - כ"ה] בחדש השביעי באחד לחדש וגו' כל מלאכת עבודה לא תעשו, וחדש השביעי יקרא תשרי, כי הוא שביעי לניסן שהוא ראש השנה לחדשים. וזה היום של אחד בתשרי, אמרו זכרונם לברכה [ראש השנה ב' ע"א] שנקרא ראש השנה למנות ממנו שנים ושמיטין ויובלות, וכן מונין ממנו לנטיעה ולירקות. ובגמרא דמסכת ראש השנה ביארו זכרונם לברכה אמרם שהוא ראש השנה לענינים אלה, למאי הילכתא.

ועוד אמרו שם [ט"ז ע"א] שביום זה נידונין כל בני העולם על מעשיהם, ואמרו על דרך המליצה לבאר שהשגחתו ברוך הוא על מעשה כל אחד ואחד ולא על כל המין דרך כלל, שעוברין כל בני אדם לפני כבני מרון, כלומר אחד אחד ולא בערבוב.

משרשי מצות המועד הזה, שהיה מחסדי האל על בראיו לפקוד אותם ולראות מעשיהם יום אחד בכל שנה ושנה, כדי שלא יתרבו העוונות ויהיה מקום לכפרה, והוא רב חסד מטה כלפי חסד, וכיון שהם מועטים מעביר עליהן. ואם אולי יש בהם עוונות שצריכין מירוק, נפרע מהם מעט מעט, וכעין מה שאמרו זכרונם לברכה [ע"ז ד' ע"א] אוהבו נפרע ממנו מעט מעט. ואם לא יפקדם עד זמן רב, יתרבו כל כך עד שיתחייב העולם כמעט כלייה חלילה.

נמצא שהיום הנכבד הזה הוא קיומו של עולם, ולכן ראוי לעשות אותו יום טוב ולהיותו במנין מועדי השנה היקרים. ואולם מהיותו יום מועד לדון כל חי, ראוי לעמוד בו ביראה ופחד יותר מכל שאר מועדי השנה, וזהו ענין זכרון תרועה הנזכרים בו, כי התרועה קול שבור, לרמוז שישבור כל אחד תוקף יצרו ויתנחם על מעשיו הרעים, וכמו שנכתוב במצות שופר בארוכה בסדר פינחס [מצוה ת"ה] בעזרת השם.

וזהו הטעם שלא קבעו זכרונם לברכה לומר הלל במועד הזה, וכמו שאמרו, שאין ראוי לו לאדם לומר שירה והוא עומד בדיון, וכדאמר רבי אבהו בפרק אחרון דראש השנה [ל"ב ע"ב] אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, מפני מה אין ישראל אומרים הלל בראש השנה ויום הכיפורים וכו', כדאיתא התם.

מדיני שביתה ביום טוב, כתבתי קצתם כמנהגי במצות מועד הפסח, (כ"ב) [לא תעשה כ"ט]. ועוד ראוי לכתוב כאן מעט מן הענינים הנזכרים במסכת ראש השנה, שאמרו שם [ב' ע"א] שארבעה ראשי שנים הן, באחד בניסן ראש השנה למלכים ולרגלים, פירוש רגלים, כלומר רגל שבו תחילה לרגלים, כן פתרונו בגמרא [שם ד' ע"א]. באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה. באחד בתשרי ראש השנה למה שכתבנו למעלה. באחד בשבט ראש השנה לאילן כדברי בית שמאי, ובית הלל אומרים בחמישה עשר בו. ושם מתבאר בגמרא ראשי שנים אלו לאי זה ענין.

ושם [ט"ז ע"ב] אמרו שארבעה דברים מקרעין גזר דינו של אדם, צדקה, צעקה, שינוי השם ושינוי מעשה. וענין שינוי השם הוא לפי הדומה כדי שיחשוב האדם כאילו הוא אדם אחר וכישיר כל דרכיו, ובכל עת שיקרא יזכור זה ויתן לבו אל הענין.

ומה שאמרו שם שלשה ספרים נפתחין בראש השנה, אחד של צדיקים גמורים ואחד של רשעים גמורים ואחד של בינוניים. וענין פתיחת הספרים נאמר לפי הדומה על דרך המשל בענין השגחתו ברוך הוא עליהם, כדי שיכנסו הדברים באזני השומעים ידברו רבותינו לעולם במורגל בבני אדם. צדיקים גמורים נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים, פירש מורי צדיק גמור בכאן שכולו זכאי, וכן רשע גמור בכאן שכולו חייב, ולפיכך נחתם מיד למיתה, אחר שאין לו זכות בעולם שיגן

שלא לעשות מלאכה בראש השנה

עליו. בינוניים תלויין עד יום הכיפורים, ואז גמר דין שלהם נחתם.

ומה שאמרו שם בסמוך לזה, בית שמאי אומרים שלש כתות ליום הדין, כלומר אחר המות של כל אחד ואחד מבני אדם, שזה קרוי יום הדין, כת אחד של צדיקים גמורים וכת של רשעים וכת של בינוניים. בכאן פירשו, צדיק גמור ורשע גמור בדינם, ובוזה הפירוש תסתלק קושיא גדולה מן הענין, אם תזכה בני תרגיש בה ויניח לך עמלי זה.

ומה שאמרו שם שהצדיק גמור בדינו נחתם לאלתר לחיי העולם הבא, אל תחשוב שחיי העולם הבא דבר השובה בכל צדיק, כי יש באותן החיים מעלות עד אין מספר, וכל צדיק וצדיק עולה בהם עד מקום הראוי לו לפי שכרו. ויתר פרטי ענינים אלה, שם בראש השנה פרק ראשון.

ונוהג איסור מלאכה ביום זה בכל מקום ובכל זמן, בזכרים ונקבות. ועובר עליה ועשה מלאכה שלא לצורך אוכל נפש חייב מלקות, כמו שכתבנו בשאר ימי המועדים.

מצות קרבן מוסף ביום ראש השנה

ספר החינוך מצוה שיב מצות קרבן מוסף ביום ראש השנה

להקריב קרבן מוסף ביום ראש השנה, שנאמר [ויקרא כ"ג, כ"ד - כ"ה] ובחודש השביעי באחד לחדש וגו', ועשיתם עולה לריח ניחוח וגו'. ובסדר פנחס [במדבר כ"ט, ב' - ה'] מזכיר הקרבן בארוכה. וכל עניינה כמו שכתבתי במוסף הפסח במצות עשה ח' בסדר זה.

לענות את הנפש ביו"ב

ספר החינוך מצוה שיג מצות תענית ביום עשירי בתשרי

לצום ביום העשירי בתשרי, והוא הנקרא יום הכיפורים, שנאמר [ויקרא כ"ג, כ"ז] בעשור לחדש וגו' ועניתם את נפשותיכם, ובא הפירוש בספרא, עינוי שהוא איבוד נפש. ואי זהו, זה אכילה ושתייה, וכמו כן פירשוהו זכרונם לברכה בגמרא [יומא ע"ד ע"ב]. ועוד באה הקבלה עליו שהוא אסור ברחיצה ובסיכה, בנעילת הסנדל ובתשמיש המטה. ולשון ספרא, מניין שיום הכיפורים אסור ברחיצה ובסיכה [ובנעילת הסנדל] ובתשמיש המטה, תלמוד לומר [שם, שם ל"ב] שבת שבתון, כלומר כי כפל השביתה יורה על שביתה מהעסקים אלה ושביתה ממזון הגוף.

משרשי המצוה, שהיה מחסדי השם על כל בריותיו לקבוע להם יום אחד בשנה לכפר על החטאים עם התשובה, וכמו שכתבתי בארוכה בסדר אחרי מות מצות עשה א', ולכן נצטוו להתענות בו, לפי שהמאכל והמשתה ויתר הנאות חוש המישוש יעוררו החומר להמשך אחר התאוה והחטא, ויבטלו צורת הנפש החכמה מחפש אחר האמת שהוא עבודת האל ומוסרו הטוב והמתוק לכל בני הדעת. ואין ראוי לעבד ביום בואו לדין לפני אדוניו לבוא בנפש חשוכה ומעורבת מתוך המאכל והמשתה, במחשבות החומר אשר היא בתוכו, שאין דנין את האדם אלא לפי מעשיו שבאותה שעה, על כן טוב לו להגביר נפשו החכמה ולהכניע החומר לפניו באותו היום הנכבד, למען תהיה ראויה ונכונה לקבל כפרתה, ולא ימנענה מסך התאוות.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [שם פ' ע"א] ששיעור האכילה ביום הכיפורים לחייב עליה דאורייתא מאוכלין הראויין, היא ככותבת הגסה. והטעם שנשתנה שיעור האכילה דיום הכיפורים משיעור שאר אכילת איסורין שבתורה שהן בכזית, מפני שהתורה אסרה האכילה באותו היום בלשון עינוי, ולא נאמר עליה לא תאכלו, כמו בשאר איסורין, ופירשו חכמים שקיבלו הדברים מאשר קדמו להם שאכילה נקראת בכזית, אבל עינוי הוא באדם כל זמן שלא אכל עד ככותבת, שאין דעת בן אדם מתישב בפחות.

ושיעור כותבת הוא יותר מגרוגרת ופחות מכביצה, ופחות משני זיתים גם כן, ששני זיתים הן כביצה. כלל הענין כבר דקדק מי שהוא בקי ושקל בפלס, שאין במשקל י"ב ארגינץ ועוד שיעור ככותבת, ודינו כחצי שיעור.

וכן מה שאמרו ששיעור השתיה היא מלוא לוגמיו של אדם שהוא כביצה, שכבר שיערו כי ביצה מחזיק מלוא לוגמיו של אדם, ובפחות מכאן אין בו איסור כרת אלא דינו כחצי שיעור.

ולפיכך מי שהוא חולה אע"פ שאין בו סכנה גמורה, אם יהיה חלוש הרבה ראוי להאכילו ולהשקותו מעט מעט כשיעור שאמרנו, ונותנין ריוח בין אכילה ושתייה של פעם אחת לפעם אחרת כדי שיעור אכילת פרס, שהן שלש ביצים כדעת רוב המפרשים, כדי שלא יצטרפו האכילות ותהיה נחשבת כאכילה אחת ושיעור אחד. אבל בין האכילה והשתיה אין צריך להפסיק, שאין מצטרפין אכילה ושתייה לענין זה. ושיעור שבין שתיה לשתיה, כדי שתיתן רביעית. ומותר לשקול ולשער דברים אלה ביום הכיפורים לעת הצורך, מוטב נחוש ונרחיק שלא לאכול שיעור ולא נחוש לאיסור המשקל שהוא מדרבנן.

וכן מענין המצוה מה שאמרו זכרונם לברכה [שם ע"ז ע"ב] כי אלו העינויין שהן דרבנן, כגון רחיצה וסיכה, לא גזרו בהן רק שלא לעשותן שלא לצורך, אבל כל שעושה אותן לצורך לא גזר, כגון מי שיש לו חטטין בראשו שסך כדרכו ואינו חושש. ואפילו לנטורי פירי אמרו זכרונם לברכה [שם] שמותר לעבור במים עד הצואר, וכל שכן לדבר מצוה, בין בהליכה בין בחזרה.

ובענין הסנדל פירשו לנו מורינו ישמרם אל שסנדל הוא בכל מקום של עור, וזהו שאסור ביום הכיפורים, אבל לא של מין אחר. וכללא דמילתא לפי קצת הפירושים דכל שהוא ראוי לענין חליצה כלומר שהוא של עור, הוא אסור ביום הכיפורים ומותר לצאת בו בשבת ברשות הרבים, וכל שאינו ראוי לחליצה, כגון של שעם וגמי והוצי וכלי ושאר מיני עשבים מותרים ביום הכיפורים, ובלבד שלא יצא בהם למקום שאינו מעורב, דמשאוי חשבין להו. ומן המפרשים רבים ונכבדים מותרין לצאת בכולן ברשות הרבים.

ודין חולה שיש בו סכנה, שמאכילין אותו על פי רופא בקי, או על פי עצמו ואפילו רופא אומר אינו צריך. ודין עוברה שהריחה, ודין מי שאחזו בולמוס. ודין קטנים בין תינוק בין תינוקת מאי זה זמן מענין אותן כל היום מדרבנן, וכן מאיזה זמן מחנכין אותן לשעות. וכללא דמילתא לפי קצת מן המפרשים, דשתי שנים קודם גדלות בבריא משלימין מדרבנן, ושתי שנים קודם לכך מחנכין אותם לשעות. ויש שפירשו שנה אחת קודם גדלות משלימין מדרבנן בין תינוק בין תינוקת. ויש שפירשו שאין משלימין מדרבנן רק בתינוקת לבד, שנה אחת קודם גדלות, אבל תינוק אינו משלים כלל מדרבנן. וגדלות הוא בתינוק י"ג שנה ויום אחד, ובתינוקת י"ב שנה ויום אחד. והמלך והכלה ברחיצה ביום זה, מה דינן.

ועוד אזכיר לך כאן מה שאמרו זכרונם לברכה גם כן בענין תענית תשעה באב הידוע שהוא מדרבנן, ואע"פ שרחוקים מאד שני הימים אלה בטעמן ובכל ענינם, לפי ששם תענית כוללם נדבר בו מעט. ואודיעך שהחמירו בו חכמים בכל עניינו כמו ביום הכיפורים, להפסיק מבעוד יום, וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה. ועוברות ומניקות שמתענות בו כשאר העם, מה שאין עושין כן בכל שאר תעניות, חוץ משלש תעניות אמצעיות של עצירת מטר, כמו שזכר במסכת תענית בסוף פרק ראשון [י"ד ע"א] דאסיק רב אשי התם, נקוט מציעתא בידך. ויתר פרטי מצוה זו, מבוארים במסכת יומא.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן, בזכרים ונקבות. ועובר על זה ואכל ביום הכיפורים כשיעור ככותבת ביטל עשה, ועבר על לאו שיש בו כרת, שנאמר [שם, שם כ"ט] כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה. אכל או שתה כשיעור זה בשגגה, חייב קרבן חטאת קבועה.

להקריב קרבן מוסף ביום הכיפורים

ספר החינוך מצוה שיד מצות קרבן מוסף ביום עשירי בתשרי שהוא נקרא יום הכיפורים

להקריב קרבן מוסף בעשור לחדש השביעי, שנאמר [ויקרא כ"ג, כ"ז] אך בעשור לחדש וגו' והקרבתם אשה ליי. ובסדר פנחס פירש הקרבן כמו שכתוב שם

להקריב קרבן מוסף ביום הכיפורים

[במדבר כ"ט, ח'] והקרבתם עולה ליי ריח ניחוח פר בן בקר אחד איל אחד כבשים בני שנה שבעה, וגו'. וזה הכתוב שבפנחס הביא הרמב"ם זכרוננו לברכה במנינו, ואני כתבתי הקודם בתורה, והכל עולה לענין אחד.

משרשי מצות קרבן המוסף וקצת דיניו, כבר כתבתי שם מה שידעתי במוסף הפסח שבסדר זה, וקשר אחד לכולם לפי הדומה.

שלא לעשות מלאכה ביום הכיפורים

ספר החינוך מצוה שטו שלא לעשות מלאכה בעשרה בתשרי

שלא לעשות שום מלאכה ביום הכיפורים, והוא יום עשירי לחודש תשרי, שנאמר [ויקרא כ"ג, כ"ז] בעשור לחדש השביעי וגו', וכתוב בתורה [שם כ"ח] וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה כי יום כפורים הוא לכפר עליכם. ומלת כי הוא נתינת טעם לביטול המלאכה, וכענין שכתבתי למעלה בסדר זה במצות עשה דשבייתה דכיפורים, י"ח, וגם כל ענין מצוה זו שם תמצאנו, ולא אכתוב לך תוספת בדבר שאינו צריך.

שלא לאכול ולשתות ביום הכיפורים

ספר החינוך מצוה שטז שלא לאכול ולשתות ביום הכיפורים

שלא לאכול ולשתות ביום הכיפורים, שנאמר [ויקרא כ"ג, כ"ט] כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה. כל ענין מצוה זו כתבתי למעלה בסדר זה, במצות עשה י"ז, ענין שם כי קרוב הוא.

לשבות ביום הכיפורים

ספר החינוך מצוה שיז מצות שביתה ממלאכה ביום הכיפורים

לשבות מכל מלאכה ביום הכיפורים, שנאמר [ויקרא כ"ג, ל"ב] שבת שבתון הוא לכם. וכבר כתבתי מה שאמרו זכרונם לברכה [שבת כ"ה ע"א] האי שבתון עשה הוא. כלומר שפירושו כאילו יאמר שיבתו ביום זה.

משרשי המצוה על צד הפשט, כדי שלא נהיה טרודים בשום דבר ונשים כל מחשבתינו וכל כוונותינו לבקש מחילה וסליחה מאת אדון הכל ביום זה, שהוא נכון לסליחת העוונות מיום שנברא העולם, וכמו שכתבתי באחרי מות מצות עשה א'.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [מגילה ז' ע"ב] שכל דבר שאסור לעשותו בשבת אע"פ שאינו מלאכה גמורה אסור לעשותו ביום הכיפורים. כללו של דבר, אין בין שבת ליום הכיפורים אלא שזדון מלאכה בשבת בסקילה, וביום הכיפורים בכרת. ומכל מקום התיירו זכרונם לברכה [שבת קט"ו ע"א] לקנב ירק ביום הכיפורים מן המנחה ולמעלה, כדי שנמצא אותו מוכן לערב מיד, מה שאינו מותר בשבת. ונהגו העם להחמיר בדבר ולנהוג בו איסור כשבת לכל דבר. ויתר פרטיה מבוארים במסכת יומא.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר עליה ועשה מלאכה ביטל עשה זה מלבד שעבר על לאו, וכמו שנכתוב בסדר זה בעזרת השם.

לשבות בראשון של חג הסוכות

ספר החינוך מצוה שיח מצות שביתה ממלאכה ביום ראשון של חג הסוכות

לשבות ממלאכה שאינה צורך אוכל נפש ביום ראשון של חג הסוכות, שנאמר [ויקרא כ"ג, ל"ה] ביום הראשון מקרא קודש.

משרשי מצות השביתה בשבת ובימים טובים, כתבתי בהן כבר מה שידעתי, וטעם אחד לכולן. וקצת דיניה נכתוב בלאו דאיסור מלאכה שבסדר זה בעזרת השם.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר עליה ביטל עשה, מלבד שעבר על לאו.

שלא לעשות מלאכה ביום ראשון של חג הסוכות

ספר החינוך מצוה שיט

שלא לעשות מלאכה ביום ראשון של חג הסוכות

שלא לעשות מלאכה שלא לצורך אוכל נפש ביום ראשון של חג הסוכות, שהוא יום חמשה עשר בתשרי, שנאמר [ויקרא כ"ג, ל"ד - ל"ה] דבר אל בני ישראל לאמר בחמשה עשר יום לחדש השביעי וגו', ביום הראשון מקרא קודש כל מלאכת עבודה לא תעשו. ענין איסור מלאכה ביום טוב כתבתי למעלה בפסח בסדר זה, וענין שווה בכל דבר.

מצות קרבן מוסף בכל יום משבעת ימי חג הסוכות

ספר החינוך מצוה שכ מצות קרבן מוסף בכל יום משבעת ימי חג הסוכות

להקריב קרבן בחג הסוכות, שנאמר [ויקרא כ"ג, ל"ו] שבעת ימים תקריבו אשה, וזהו מוסף החג. ובסדר פנחס [במדבר כ"ט, י"ג - ל"ה] מאריך בו יותר ומפרש במוסף של כל יום ויום כמה בהמות היו מקריבין, כי כל יום ויום מהן חלוק מחבירו, שחשבון הפרים מתמעטים בכל יום. ואמרו זכרונם לברכה שבזכות מצוה זו יתמעטו שונאיהם של ישראל כמו שהפרים מתמעטין בכל יום.

וכבר כתבתי בקרבן מוסף הפסח שורש מספיק לכל המוספין, לפי דעתי על צד הפשט. והרמב"ם זכרוננו לברכה הביא במנינו הכתוב שבסדר פנחס, ואני הבאתי הבא ראשון בתורה, והכל עולה לטעם אחד.

לשבות בשמיני של חג הסוכות

ספר החינוך מצוה שכא מצות שביתה ממלאכה ביום שמיני של סוכות

לשבות ממלאכה שאינה צורך אוכל נפש ביום השמיני של חג הסוכות, שנאמר [ויקרא כ"ג, ל"ז] ביום השמיני מקרא קודש יהיה לכם, והוא יום כ"ב בתשרי.

משרשי מצות שביתה הרגל, כתבנו למעלה. ועוד נכתוב בענין בעזרת השם באיסור מלאכה שביום זה בסדר זה, ושם נבאר שיום טוב זה הוא יום טוב בפני עצמו.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ואע"פ ששביתה הרגל ממצוות שהזמן גרמא הוא, אע"פ כן מכיון שבעשיית המלאכה יש בה גם כן איסור לאו הנשים חייבות בה, מן הכלל שבידינו, איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם [במדבר ה', ו'] השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה. ועובר על זה ועשה מלאכה ביום זה ביטל עשה, מלבד שעבר על לאו כמו שנכתוב בסדר זה בעזרת השם.

להוסיף קרבן ביום שמיני עצרת שיום זה רגל בפני עצמו הוא

ספר החינוך מצוה שכב מצות קרבן מוסף ביום שמיני של סוכות, שהוא נקרא שמיני עצרת

להקריב קרבן מוסף ביום השמיני מחג הסוכות, וזהו מוסף שמיני עצרת, שנאמר [ויקרא כ"ג, ל"ו] והקרבתם אשה ליי עצרת היא וגו'. ובסדר פנחס [במדבר כ"ט, ל"ג - ל"ח] מפרש אותו בארוכה. ובביאור אמרו זכרונם לברכה שהוא רגל בפני עצמו וקרבן בפני עצמו, ועל כן יש לנו למנות מוסף זה מצוה בפני עצמה.

משרשי מצות המוסף ומכל ענינה, כתבתי הרבה פעמים למעלה מה שהשיגה ידי.

שלא לעשות מלאכה ביום שמיני של חג

ספר החינוך מצוה שכב שלא לעשות מלאכה ביום שמיני בו

שלא לעשות מלאכה ביום שמיני של חג, והוא יום כ"ב בתשרי, שנאמר [ויקרא כ"ג, ל"ו] ביום השמיני מקרא קודש וגו' כל מלאכת עבודה לא תעשו, וזה נקרא חג העצרת. ואמרו זכרונם לברכה שהוא נקרא כן לפי שהוא סוף המועדים, ועל דרך משל הוא, כאילו אמר הקדוש ברוך הוא לישראל עכבו עמי יום אחד שקשה עלי פרידתכם.

כבר אמרנו הרבה פעמים שאיסור מלאכה בכל המועדים שיה, אמנם יש לי להרחיב המאמר בכאן ולהודיעך בני בענין יום טוב זה מה שהודיעונו בו חכמים זכרונם לברכה, שהוא יום טוב בפני עצמו כלומר שאינו מכלל חג הסוכות, ואע"פ שאתה רואה כל ישראל יושבים בסוכותיהם יום אחד משני ימים טובים של חג העצרת, זה אין הדבר מפני שיהיה מכלל החג, שהרי בפירוש אנו אומרים בברכותיו את יום שמיני חג העצרת, ואין זכר לחג הסוכות בו כלל, אבל מפני תקנת שני ימים טובים של גלויות אנו צריכין לישב בסוכה שמונה ימים, ולא יספיקו לנו שבעה כדן התורה, ועל כן אנו יושבים בסוכה ביום השמיני של חג הסוכות.

ואמרו זכרונם לברכה [סוכה מ"ז ע"א] מיתב יתבין בסוכה, כדי לצאת ידי חובה. אחר שחייבנו זכרונם לברכה להוסיף יום אחד בכל מועד ומועד, הוספנוהו גם כן בסוכות ועשינו ימי סוכה שמונה ימים, אבל מכל מקום ברוכי לא מברכין על הסוכה ביום זה, אחר שהוא באמת יום מועד אחר, שהשתא בקיאי אנו זקיבועא דירחא, ויותר ראוי שנברך על יום טוב העצרת שהוא האמיתי, ולא על האחר שהוא מפני התקנה. ושמה תאמר למה לא תיקנו לברך על שניהם, ונאמר ביום חג הסוכות וחג העצרת הזה, כמו בשבת ומועד שאנו זוכרים שניהם, הא ליתא, דאילו בשבת ומועד שניהם ביום אחד הן, אבל שני מועדים אי אפשר שיהיו ביחד, ועל כן אין ראוי לנו לברך כן, אבל לישב בסוכה ראוי לנו, שישבת הסוכה לא גרעא מידי בחג העצרת, ויש בדבר מצות התקנה של שני ימים טובים של גלויות שתיקנו זכרונם לברכה בכל מועד, כמו שפירשנו למעלה.

ועוד אודיעך בני מעט במה שאמרו זכרונם לברכה בענין חולו של מועד, והם הימים האמצעיים שבפסח וסוכות, שאמרו זכרונם לברכה שאסורין בעשיית מלאכה מן התורה. ואולם לא בא מפורש בתורה אי זו מלאכה אסורה בהם או מותרת, אבל מכל מקום התורה אסרה בהם מלאכה, כמו שלמדו חכמים הדבר מן הכתוב בפרק ב' ממסכת חגיגה [י"ח ע"א]. יש מהם שלמדו הדבר ממקרא [שמות כ"ג, ט"ו] דאת חג המצות תשמור, והוא רבי יאשיהו, דמשמע ליה כל ימי חג המצות תשמור מעשיית מלאכה, אבל לא שיהיו כולן שוין במלאכות, ורבי יונתן אתיא ליה בקל וחומר התם מראשון ושביעי, שאין קדושה לפניהם ולאחריהם וכו'.

איכא התם דיליף לה מכל מלאכת עבודה לא תעשו [ויקרא כ"ג, ז'] והוא רבי יוסי הגלילי, והכי פרישנא ליה לקרא אליביה, כלומר ביום הראשון הוא אסור כל מלאכת עבודה חוץ מצורך אוכל נפש, אבל בחולו של מועד לא כל מלאכות של עבודה אסורות בו, אבל יש אסורות ויש מותרות ומסרן הכתוב לחכמים.

רבי עקיבא יליף לה מאלה מועדי יי מקראי קודש [שם, שם ד'] דמוקים לה אחולו של מועד, ומדכתיב ביה מקראי קודש מלמד שאסור בעשיית מלאכה. ואפשר דאליביה המלאכות המותרות בו נפקי ליה מעצרת היא [שם, שם ל"ו] כלומר שיום שמיני הוא עצור בכל מלאכה ולא השאר ימים. אי נמי נפיק ליה מהשביעי הכתוב בפסח בסדר ראה אנכי [דברים ט"ז, ח'] ששת ימים תאכל מצות, שאמרו זכרונם לברכה [שם] וביום השביעי עצרת, השביעי עצור בכל מלאכה ולא הששי.

ואי זו מלאכה אסורה או מותרת מסרן הכתוב לחכמים, ואחר שהדבר מסור בידם שלא אסרה התורה אלא במה שיאמרו הם, חילקו המלאכות כפי רצונם ודעתם, ונמצא שכל מלאכה שאסרו הם זכרונם לברכה אסורה לנו מדאורייתא, ואשר התירו גם כן מותר מן התורה, כי בידם נמסר איסור זה לפי משמעות הנדרש בכתוב.

והם אמרו דרך כלל שכל מלאכה שאם לא יעשה אותה במועד ימצא בה הפסד הרבה מותר לעשותה. וזהו אמרם [מועד קטן ב' ע"א] משקין בית השלחין במועד, כלומר גן ירק או כיוצא בו שמשקין אותו תמיד ואם לא ישקוהו יפסד, לשון שלחין כמו שלהין, מלשון משלהי, שהוא צמא למים.

ואמרו זכרונם לברכה [שם] דכשהוא משקה אותו לא ישקהו ממי הבריכה וממי הגשמים, שיש בדבר טורח הרבה, אבל משקין אותו מן המעיין, כלומר שממשיכו ומשקה בו. הרי שהחמירו בזה קצת שלא לטרוח בדבר טורח רב, מפני שזה אינו נעשה אלא כדי שתהיה גינתו רעננה, דשמה תיבש כולה או מקצתה.

אבל בכל מלאכה האבידה או ודאי קרובה להפסד אם לא יעשה במועד, כגון מי שיש לו זיתים וירא שלא יפסדו אם לא יוציאו מהן שמן מיד, או ענבים אם לא ידרוך אותם מיד, או כל דבר כיוצא בהן, לא החמירו בזה ולא חשו לטורח רב, אלא עושה בהם כל צרכיו בלא שום שינוי כדרך שהוא עושה בחול.

וכן התירו זכרונם לברכה [שם י"ב ע"ב] לבצור במועד כרם שהגיע זמנו להבצר. ועוד אמרו [שם ח' ע"ב] דרך כלל בענין זה, שההדיוט תופר כדרכו והאומן מכליב, ובדאי לא בתפירה לבד אמרו כן, אלא הוא הדין לכל המלאכות, לפי הדומה.

ושאלתי פי מורי אם נאמר כן בכתובה שיכתוב ההדיוט כדרכו, ולא התירו לי. אולי מפני שמצאנו בפירוש שאסרו זכרונם לברכה [שם י"ח ע"ב] להגיה אפילו אות אחת בספר העזרה, נחמיר בכתובה.

ואסרו לכל אדם שלא יכוין מלאכתו במועד, כלומר שיניח מלאכתו לדעת קודם המועד בענין שיעשה אותה במועד מפני שהוא פנוי, כי לא לעסוק במלאכה הוקבעו ימי חולו של מועד כי אם לשמוח לפני יי, רוצה לומר להתקבץ במדרשות ולשמוע נועם אמרי ספר, הלכות הפסח בפסח והלכות עצרת בעצרת. וכל המכוין מלאכתו במועד ועשה אותה, בית דין מאבדין אותה ומפקירין אותה לכל. ואם מת אותו שכיון אותה במועד, אין קונסין בנו אחריה, וגם אין מונעין הבן מלעשות אותה מלאכה במועד כדי שלא תאבד. וקורא אני על בן זה, יכין וצדיק ילבש.

ודרך כלל התירו זכרונם לברכה [שם י"ג ע"א] לכל מי שיש לו צורך, כלומר שאין לו מה יאכל לעשות כל מלאכה. וכן לבעל הבית התירו לעשות כל מלאכה לצורך מי שאין לו מה יאכל. ופירוש אין לו מה יאכל, לפי הדומה הוא מי שאין לו מעות במה יקנה צרכיו, ואע"פ שיש לו בית וכלי תשמיש, שאין מחייבין לו לאדם למכור כליו.

יתר פרטי חילוקי מלאכות המועד רבו עד מאד, וכולן יתבארו יפה במסכת מועד קטן. וכלל זה יהיה בידך, שהלכות מועד כהלכות שבותי שבת, שאין לך לדמות 'להוציא בהן דבר מדבר, כי פעמים תמצא לרבותינו זכרונם לברכה מתירין מלאכה כבדה בענין אחד ופעמים יחמירו על הקלה בענין אחר. ואל תתמה על הדבר עם ההקדמה שהקדמתי, כי התורה לא אסרה ולא התירה בחולו של מועד אלא במה שישכימו הם. וכן בענין שבותי שבת ויום טוב נמצא בגמרא מקומות שהעמידו דבריהם זכרונם לברכה אפילו במקום תורה, ופעמים מקילין בהן במקום שראו טוב להקל, ולא דבר ריק בכל דבריהם. וזכור בני כלל זה, שהלכות מועד כהלכות שבותי שבת, שאין דנין בהן דבר מדבר, ואל תטעה בו כי גדולי עולם אמרוהו.

ודעת הרמב"ם זכרונם לברכה שכל איסור מלאכה בחולו של מועד אינה אלא מדברי סופרים, וכל אותן הכתובים שאמרונו למעלה שהם בריש מסכת משקין,

שלא לעשות מלאכה ביום שמיני של חג

ירצה הרב לומר דאסמכתא בעלמא נינהו. והרמב"ן זכרוננו לברכה ורבים עמו אמרו שעיקר איסור מלאכה בו מן התורה כמו שכתבנו, ופרטי המלאכות וחילוקיהן נמסרו לחכמים זכרונם לברכה.

שנקח ביום ראשון של הסוכות לולב אתרוג הדס ערבה

ספר החינוך מצוה שכד מצות נטילת לולב

מצות לולב, שנקח ביום ראשון של חג הסוכות בידינו פרי עץ הדר, כפות תמרים, וענף עץ עבות וערבי נחל, שנאמר [ויקרא כ"ג, מ'] ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל. ובא הפירוש כי פרי עץ הדר זה האתרוג, וכפות תמרים הוא הלולב, ונכתב כפת חסר בלא ו', לרמוז שהחיוב שנקח לולב אחד ולא שנים ושלושה או יותר, וענף עץ עבות הוא ההדס, וערבי נחל היא הערבה הידועה בישראל.

משרשי המצוה. הקדמה, כבר כתבתי לך בני כמה פעמים במה שקדם, שהאדם נפעל כפי פעולותיו שיעשה תמיד, ורעיוניו וכל עשתונותיו נתפשות אחרי פועל ידיו, אם טוב ואם רע. ועל כן כי רצה המקום לזכות עמו ישראל אשר בחר הרבה להם מצוות, להיות נפשם מתפעלת בהן לטובה תמיד כל היום.

ומכלל המצוות שציונו להתפיש מחשבותיו בעבודתו בטהרה היא מצות התפלין, להיות מונחין כנגד איברי האדם הידועים בו למשכן השכל והם הלב והמוח, ומתוך פעלו זה תמיד ייחד כל מחשבותיו לטוב, ויזכור ויזהר תמיד כל היום לכוון כל מעשיו ביושר ובצדק.

וכמו כן מצות הלולב עם שלשת מיניו מזה השורש היא, לפי שימי החג הם ימי שמחה גדולה לישראל, כי הוא עת אסיפת התבואות ופירות האילן בבית, ואז ישמחו בני אדם שמחה רבה, ומפני כן נקרא חג האסיף, וצוה האל לעמו לעשות לפניו חג באותו העת, לזכותם להיות עיקר השמחה לשמו. ובהיות השמחה מושכת החומר הרבה ומשכחת ממנו יראת אלהים בעת ההיא, ציונו השם לקחת בין ידינו דברים המזכירים אותנו כי כל שמחת לבנו לשמו ולכבודו. והיה מרצונו להיות המזכיר מין המשמח, כמו שהעת עת שמחה, כי צדק כל אמרי פיו, וידוע מצד הטבע כי ארבעה המינין כולם משמחי לב רואיהם.

ועוד יש בארבעה מינין אלו ענין אחר, שהם דומים לאיברים שבאדם היקרים. שהאתרוג דומה ללב שהוא משכן השכל, לרמוז שיעבוד בוראו בשכלו. והלולב דומה לשדרה שהיא העיקר שבאדם, לרמוז שיישיר כל גופו לעבודתו ברוך הוא. וההדס דומה לעינים, לרמוז שלא יתור אחר עיניו ביום שמחת לבו. והערבה דומה לשפתים, שבהן יגמור האדם כל מעשהו בדבור, לרמוז שישים רסן בפיו ויכוון דבריו, ויירא מהשם אף בעת השמחה.

וטעם שאינו נוהג במדינה אלא יום אחד, לפי שידוע כי עיקר השמחה ביום ראשון הוא. ואם תשאל, שמיני עצרת שיש בו שמחה גדולה לישראל למה לא היה ייטל בו, התשובה, כי יום שמיני עצרת כולו לשם, וכמו שאמרו זכרונם לברכה, משל למלך שעשה סעודה וכו' כדאיתא במדרש, ולבסוף אמר להם עכבו עמי יום אחד שקשה עלי פרידתכם, ולפיכך נקרא עצרת, ואם כן אין צריך זכרון אחר.

וחג הפסח אין צריך הזכרה בלולב, שהרי מצה ומרור וגופו של פסח בין ידיו, ועוד שאינו זמן שמחה כמו חג האסיף. וחג השבועות גם כן אין צריך הזכרה אחרת, כי עיקר הרגל אינו אלא מצד מתן תורתנו, והיא זכרוננו הגדול ליישר כל ארחותינו. זהו הנראה לי בענינים אלו על צד הפשט, והאמנתי כי יש אל המקובלים סודות נפלאים במצות הלולב ושלשת המינים.

דיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [מנחות כ"ז ע"א] שארבעה מינין אלו מצוה אחת הן, ומעכבין זה את זה בשאין לו, אבל אם יש לו ונטלן בזה אחר זה יצא, דקיימא לן לולב אין צריך אגד.

ונוטלין לולב אחד ואתרוג אחד ושני בדי ערבה ושלושה בדי הדס כשר, כלומר שיהיו עליו עשויין תלתא תלתא בקינא, כמו שמפורש בגמרא [סוכה ל"ד ע"ב] ולזה רמז הכתוב כשקראו עבות. ושיעור ארכו של לולב לכל הפחות ארבעה טפחים, והדס וערבה שלושה טפחים עצבות, שהן עשר אצבעות בגודל. ושיעור אתרוג אין פחות מכביצה.

ודין הדברים שהלולב והאתרוג והערבה וההדס נפסלין בהן. ודין שותפין שקנו אתרוג בשותפות, או אחין שקנוהו מתפיסת הבית, שאם קנוהו על דעת לצאת בו יוצאים בו כל אחד מהם, ואין צריכין זכיה זה מזה, הן חורו לנו מוריניו ישמרם אל.

ודיני הנענוע, שהחיוב להוליד ולהביא ולהעלות ולהוריד. והענין לעורר הנפש שתזכור בעת השמחה כי הכל לשם, ממעלה עד מטה וארבע רוחות, שהכל נכלל בזה. ויתר פרטיה מבוארים במסכת סוכה.

ינוהגת בכל מקום ובכל זמן, בזכרים ולא בנקבות. ועובר עליה ולא נטל ארבעה מינין אלו ביום ראשון של חג הסוכות שלא חל בשבת בכל מקום, וכן בכל שבעה במקדש, ביטל עשה זה. ובמקדש היה ניטל ביום ראשון אפילו בשבת.

לישב בסוכה שבעת ימים

ספר החינוך מצוה שכה מצות ישיבת סוכה

מצות סוכה, שנצטוינו לשבת בסוכה שבעת ימים, שנאמר [ויקרא כ"ג, מ"ב] בסוכות תשבו שבעת ימים. ויום ראשון הוא יום ט"ו בתשרי.

משרשי המצוה, מה שמפורש בכתוב [שם, שם מ"ג], למען נזכור הניסים הגדולים שעשה האל ברוך הוא לאבותינו במדבר בצאתם ממצרים, שסיככם בענני כבוד שלא יזיק להם השמש ביום וקרח בלילה. ויש שפירשו שסוכות ממש עשו בני ישראל במדבר. ומתוך זכירת נפלאותיו שעשה עמנו ועם אבותינו נזהר במצוותיו ברוך הוא, ונהיה ראויים לקבלת הטובה מאתו, וזהו חפצו ברוך הוא שחפץ להיטיב.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [סוכה ב' ע"א] סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה, וכן אם היא נמוכה למטה מעשרה טפחים. וברחבה צריך שבעה טפחים על שבעה, ופחות מכן פסולה. וצריכה שלש דפנות, וצורת פתח, שהיא קנה מכאן ומכאן וקנה על גביהן.

ודין צילתה מרובה מחמתה שכשרה, ואם לאו פסולה, והמעובה כמין בית כשרה. ודין העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה, ודין העושה סוכתו בראש העגלה או בראש הספינה. ודין סיכך על גבי אכסדרה שיש לה פצימין, בין מבפנים בין מבחוץ כשרה.

ודין הסכך שהחיוב לעשותו מדבר שאינו מקבל טומאה, כגון פסולת גורן ויקב, אבל לא בדבר המקבל טומאה. ודין סכך פסול באמצע או מן הצד. ודין אויר שלשה פסול בין באמצע בין מן הצד בסוכה קטנה. ודין פירש עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר שפסולה. פירסן לנאותה כשרה, שכל לנאותה כשרה.

ודין סוכה על גבי סוכה. ודין ישן בכילה בסוכה, שאם יש לה גג אפילו גג טפח אסור, ואם לאו מותר. והישן תחת המטה בסוכה, שאם גבוהה עשרה טפחים אסור, ואם לאו מותר, ואע"ג דבקינפות אסור אע"ג דלא גבוה עשרה, שאני מטה הואיל ולגבה היא עשויה. והפורס סדין על שני נקליטין מותר לישון תחתיו, לפי שאין לו גג, והרי הוא כמי שעושה חלל באצילי ידיו שזה ודאי מותר.

דין סוכה גזולה שכשרה, לפי שאין קרקע גזולה, ואפילו גזל העצים ועשה מהן סוכה, כשרה, מתקנת חכמים שתיקנו לשלם דמי עצים. ודין המצטער שפטור מן הסוכה, שהתורה אמרה [שם, שם מ"ב] תשבו, כעין תדורו. וכל שכן חולה שפטור גם כן מטעם זה, ואפילו משמשי חולה פטורין, וכל שלוחי מצוה, וכן חתן וכל חבורתו, דמצוה עבדי.

לישב בסוכה שבעת ימים

ודין הולכי דרכים ושומרי גנות ופרדסים ושומרי העיר. ודין ירדו גשמים. ודין סוכת גנב"ך ורקב"ש שכשרה. ודין עצי סוכה שאסורין כל שבעה מדאורייתא, וביום השמיני ותשיעי בגולה אסורין משום מוקצה, ונויי סוכה אסורין משום בזוי מצוה, משם הרמב"ן זכרונו לברכה. ויתר רובי פרטיה, מבוארים במסכתא הבנויה על זה, והיא מסכת סוכה.

נוהגת בכל מקום ובכל זמן, בזכרים אבל לא בנקבות. ועובר על זה ולא אכל אכילה של פת בסוכה, או שלא ישן בה ואפילו שינת ארעי, והוא שלא יהיה חולה או מצטער או פטור מחמת הדברים שאמרנו, ביטל עשה זה. וכבר כתבתי למעלה שבית דין כופין על ביטול עשה.

ולילה הראשון חייב כל אדם מדאורייתא לאכול בה כזית פת לכל הפחות, שאר הימים רשות, שאם רצה לאכול חוץ לסוכה אוכל, ובלבד שלא יאכל אכילת קבע של פת אלא בסוכה. וחסידיה הראשונים לא היו אוכלין שום דבר כי אם בסוכה.